

وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی، تربیة معلم

و مرکز ساینس

ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و

تألیف کتب درسی

زبان و ادبیات دری

صنف یازدهم

زبان دوم

چه خوش گفت پیغمبر راستگوی
ز گهواره تا گور دانش بجوی

دری صنف یازدهم (زبان دوم)

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

Ketabton.com

ه خرید و فروش آن
صورت می گیرد.

وزارت معارف

معییت انکشاف نصاب تعلیمی، تربیة

معلم و مرکز ساینس

ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی

و تألیف کتب درسی

زبان و ادبیات درسی

صنف یازدهم

(زبان دوم)

سال چاپ: ۱۳۹۰ هـ. ش.

الف

مؤلف

- دکتر اسد الله محقق

ایدیت علمی و مسلکی

- پوهندوی عبدالرزاق «اسمر»

- مریم منزه کوهستانی

ایدیت زبانی

- مؤلف مریم منزه کوهستانی عضو علمی دبیرانمفنت دری

کمیتهٔ دینی، سیاسی و فرهنگی

- داکتر عطاء الله واحدیار مشاور ارشد وزارت معارف و رئیس نشریات.

- مولوی خلیل الله فیروزی

- حبیب الله راحل مشاور وزارت معارف در ریاست انکشاف نصاب تعلیمی.

کمیتهٔ نظارت

- دکتر اسد الله محقق معین انکشاف نصاب تعلیمی، تربیة معلم و مرکز ساینس

- دکتر شیر علی ظریفی مسوول پروژهٔ انکشاف نصاب تعلیمی

- معاون سرمؤلف عبدالظاهر گلستانی رئیس عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

طرح و دیزاین: میرمحمد سهیل انصاری و حمید الله غفاری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَالَّذِي يُضَوِّبُ الْمَوْتِ
الَّذِي يُضَوِّبُ الْمَوْتِ

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی   دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توري   هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی   د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو   د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي   پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي   هم ایماق، هم پشه بان
دا هیواد به تل ځلیري   لکه لمر پر شنه اسمان
به سینه کې د اسیا به   لکه زره وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر   وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

پیام وزیر معارف معلمان و شاگردان عزیز،

تعلیم و تربیه اساس انکشاف و توسعه هر کشور را تشکیل می دهد، نصاب تعلیمی یکی از عناصر مهم تعلیم و تربیه می باشد که مطابق انکشافات علمی معاصر و نیازمندی‌های جامعه وضع می‌گردد، واضح است که انکشافات علمی و نیازمندی‌های جامعه همواره در حال تطوّر می‌باشند؛ بناءً لازم است نصاب تعلیمی نیز به صورت علمی و دقیق انکشاف نماید. البته نباید نصاب تعلیمی تابع تغییرات سیاسی، نظریات و تمایلات اشخاص گردد. کتابی که امروز در دسترس شما قرار دارد بنابر همین مشخصات تهیه و ترتیب گردیده است، موضوعات علمی مفید در آن اضافه شده، فعال نگه داشتن شاگردان در عملیّه تدریس جزء پلان تدریس گردیده است.

امیدوارم تدریس این کتاب با استفاده از روش‌های آموزش فعال مطابق رهنمودها و پلان تعلیمی تعیین شده صورت گیرد، و اولیای شاگردان نیز در تعلیم و تربیه با کیفیت دختران و پسران خود همکاری متداوم نمایند، تا اهداف و آرزوهای نظام معارف برآورده گردیده، نتایج و دست آوردهای خوبی برای شاگردان و کشور ما داشته باشد.

باور دارم که معلمان گرانقدر ما در تطبیق مؤثر نصاب تعلیمی مسؤولیت خود را صادقانه ادا می‌نمایند.

وزارت معارف همواره تلاش می‌نماید تا نصاب تعلیمی معارف مطابق اساسات دین مبین اسلام، حس وطن دوستی و معیارهای علمی با در نظرداشت نیازمندی‌های مبرم جامعه ما انکشاف نماید.

در این عرصه از تمام شخصیت‌های علمی و دانشمندان تعلیم و تربیه کشور و اولیای محترم شاگردان تمنا دارم، تا با ارائه نظریات و پیشنهادات سالم و مفید خویش مؤلفان ما را در بهبود بیشتر تألیف کتب درسی یاری نمایند.

از همه دانشمندان که در تهیه و ترتیب این کتاب سهم گرفته‌اند، و از مؤسسات محترم ملی و بین‌المللی و سایر کشورهای دوست که در تهیه و تدوین نصاب تعلیمی جدید و طبع و توزیع کتب درسی همکاری نموده‌اند، صمیمانه اظهار امتنان و قدردانی می‌نمایم.

و من الله التوفیق

فاروق وردگ

وزیر معارف جمهوری اسلامی افغانستان

فهرست

صفحه	عناوین	شماره درس
۱	حمد	درس یکم
۵	نعت	درس دوم
۹	قلب مادر	درس سوم
۱۳	امانت داری	درس چهارم
۱۹	انواع شعر دری از نظر شکل و قالب	درس پنجم
۲۵	بیبل و نمونه کلام	درس ششم
۳۱	ضرب المثل ها و دوبیتی ها	درس هفتم
۳۷	نقش زنان در ادبیات معاصر دری	درس هشتم
۴۳	علم و عقل	درس نهم
۴۷	اندرزهای سوده‌مند	درس دهم
۵۱	داستان کوتاه	درس یازدهم
۵۷	انواع شعر دری از لحاظ محتوا	درس دوازدهم

۶۳	مولانا جلال الدین محمد بلخی	درس سیزدهم
۶۷	ورزشهای باستانی افغانستان	درس چهاردهم
۷۳	نهیضه الملوک	درس پانزدهم
۷۷	حیدری و جودی	درس شانزدهم
۸۱	بنای باد (داستان کوتاه از اکرم عثمان)	درس هفدهم
۸۵	مثنوی و مثنوی سرایان بزرگ	درس هژدهم
۹۱	تفتش رسانه ها در بیداری اذهان عامه	درس نوزدهم
۹۷	طلا تپه	درس بیستم
۱۰۱	عدالت اجتماعی	درس بیست و یکم
۱۰۷	پایگاه انسان	درس بیست و دوم
۱۱۱	محتشم کاشانی	درس بیست و سوم
۱۱۷	میهنم	درس بیست و چهارم
۱۲۱	قناعت	درس بیست و پنجم
۱۲۵	محمود طرزی	درس بیست و ششم
۱۲۹	تولستوی	درس بیست و هفتم
۱۳۵	طبقات ناصری و مؤلف آن	درس بیست و هشتم
۱۴۱	واژه نامه (رغت نامه)	
۱۵۲	فهرست منابع	

درس اول

شاعران و نویسندگان مسلمان، هر نوشته‌ای با نام پروردگار آغاز کرده‌اند و بزرگی و بخصایندی او را ستوده و سر نیا بر آستان او نهاده‌اند، با پیروی از این شیوه پسنیدیده سر آغاز هر نوشته فصلی است در ستایش خداوند جان و خرد و در هیچ گنجی گشوده نشود مگر آنکه نام آفریده‌گار هستی کلید آن باشد.

حمد

سخن گفتن اندر زبان آفرید
کریم خطا بخش پوزش پذیر
به هر در که شد هیچ عزت نیافت
به درگاه او بر زمین نیاز
گنه بیند و پرده پوشد به حلم
که سیمرخ در قاف، قسمت خورد
گروهی بر آتش برد ز آب نیل
تضرع کنان را به دعوت مجیب
بر اسرار ناگفته، لطفش خیر
که داند جز او کردن از نیست هست؟
نه در ذیل وصفش رسد دست فهم
نه فکرت به غور صفاتش رسد
بوستان سعادی

به نام خدایی که جان آفرید
خداوند بخشنده دستگیر
عزیزی که هرگز درش سر بنافت
سر پادشاهان گردن فراز
دو کونش یکی قطره در بحر علم
چنان بهن خوان گرم گسترد
گلستان کند آتشی بر خلیل
فرومانده گان را به رحمت قریب
بر احوال نابوده، علمش بصیر
به امرش وجود از عدم نقش بست
نه بر اوج دانش پرد مرغ وهم
نه ادراک در کنه دانش رسد

- * عزیزی که هر کز درش سر بنافت به هر در که شد هیچ عزت نیافت آن ذات یگانه و بی نیاز که هر که از درگاه او سر باز زد و نا فرمانی نمود، هیچگاه به مقام و منزلت نرسید.
- * گلستان کند آتشی بر خلیل: در این بیت صنعت تلمیح به کار رفته است و آن اشاره دارد به افگندن حضرت ابراهیم (ع) در آتش توسط نمروذ.
- * بوستان: منظومه معروفی از آثار شاعر بزرگ حضرت شیخ سعدی (رح) می باشد، که آن را در سال (۶۵۵) هـ.ق. به نام ابوبکر بن سعد بن زنگی ساخته است. این اثر پر ارج شامل چندین باب: در عدل و انصاف، احسان و بخشش، عشق و محبت، تواضع و فروتنی، تسلیم و رضا، آداب و تربیت، شکر بر عاقبت، توبه و ... می باشد.

بخوانیم و بدانیم

- ۱- شاعران و نویسندگان در زبان پارسی دری آغاز هر نوشته را با نام پروردگار جهان نموده اند و بزرگی و بخشاینده گی او را ستوده، سر نیاز بر آستان او نهاده اند.
  - ۲- حمد به معنای ثنا و ستایش خداوند ﷻ می باشد.
  - ۳- دو کونش یکی قطره در بحر علم گنه بیند و پرده پوشد به حلم
  - ۴- بوستان از جمله آثار مشهور سعدی شیرازی می باشد که آن را در سال (۶۵۵) هـ.ق. نوشته است.

نامه چیست : نامه پیامی است که بنا به ضرورتی برای کسی یا مؤسسه و یا مرجعی فرستاده میشود. ازین رو نامه برآورنده نیازهایی است که در روابط اجتماعی افراد وجود دارد. از سوی دیگر اگر درنامه دقت به خرج روه، افکار، احساسات و عواطف نویسنده در آن

به خوبی منعکس شود، جنبه ادبی نیز به خود میگیرد؛ چنانکه بسیاری از نامه هایی که هنرمندان و نویسندگان و بزرگان تاریخ نوشته اند، امروز جزء آثار ادبی به شمار میروند. نامه بی که نوشته میشود، میتواند بیانگر شخصیت، فرهنگ، ادب، اندیشه، ذوق و سلیقه نویسنده باشد. اثری که نامه در مخاطب میگذارد، در بسیاری از موارد، تأثیر آن از نفوذ کلام قویتر است؛ در حالی که گفتار به دلیل شرم حضور، یا آماده گی نداشتن گوینده برای رویارویی و گفتگو با اشخاص، ممکن است تأثیر لازم را در شنونده و مخاطب نداشته باشد.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان به صورت گروهی در مورد درس جدید باهم صحبت کنند، سپس از هر گروه یک نفر در رابطه به موضوع سخنرانی نماید.

۲- چند شاگرد در مورد مفهوم بیت زیر سخنرانی کنند:

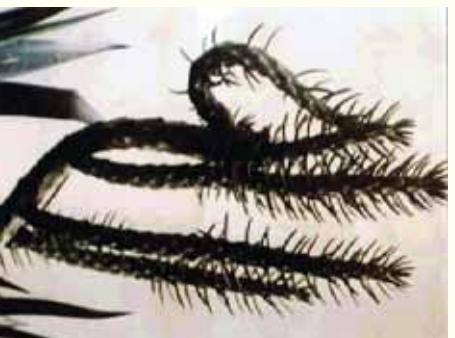
برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقش دفتر بیست معرفت کردگار

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد در کتابچه های خود املا بنگارید.

۲- تصویر را با قدرت و عظمت الله ﷻ در خلقت جهان هستی ارتباط داده در مورد آن یک پارچه ادبی بنویسید.

۱- چرا هر کار را با نام خداوند جَلَّ جَلَلُهُ آغاز می کنیم؟ توضیح دهید.
۲- بیت زیر چه مفهومی را ارائه می کند:
به نام خدایی که جان آفرید سخن گفتن اندر زبـان آفرید

۳- در بیت آبی کدام صفت ادبی به کار رفته است؟
گلستان کند آتشی بر خلیل گروهی بر آتش برَد ز آب نیل

- ۴- بوستان سعدی چگونه یک اثر است؟
- ۵- بوستان سعدی شامل کدام موضوعات است؟
- ۶- نامه چیست؟
- ۷- چرا اهمیت نامه بیشتر از گفتار است؟

- ۱- این بیت را به حافظه بسپارید و پیرامون آن یک مقاله بنویسید که از ده سطر کم نباشد.
شکر نعمت، نعمت افزون کند کفر نعمت از کفت بیرون کند
- ۲- متن کامل درس بعدی را بخوانید و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس دوم

شاگردان به پرسش‌های ذیل پاسخ دهند:

- ۱- در بارهٔ نعت چه می‌دانید؟
- ۲- نعت زیر سرودهٔ کیست؟
- ۳- پیام شعر حضرت جامی را بیان دارید.
- ۴- ما چرا به راهم‌هایی رسول خدا ضرورت داریم؟ توضیح دهید.

نعت

کی بود یارب که رو در یثرب و بطحاکنم   گه به مکه منزل و گه در مدینه جاکنم
بر کنسار زمزم از دل بر کشم یک زمزمه   و زدو چشم خون نشان آن چشمه را دریاکنم
صد هزاران دی در این سودا مرا امروز گشت   نیست صبرم بعد از این کامروز را فرداکنم
یا رسول الله به سوی خود مرا راهی نمای   تا ز فرق سر قلم سازم ز دیده پاکنم
آرزوی جنت المأوی بسرون کردم ز دل   جتتم این بس که بر خاک درت ماوی کنم
خواهم از سودای پایوست نهم سر در جهان   یا به پایت سرنهم یا سر درین سوداکنم
مردم از شوق تو معذورم اگر هر لحظه بی   جامی آسا نامه شوق دگر انشاکنم
جامی

- * یثرب: نام سابق مدینه منوره.
- * بطحا: وادی نزدیک مکه معظمه.
- * زمزم: آب بسیار، آب فراوان و نام چاهی است در مسجد الحرام در جوار کعبه مکرمه.

* جنت المأوی: یکی از بهشت های هفتگانه، در زبان دری جنت مأوی نیز گفته شده.

* نورالدین عبدالرحمان جامی یکی از شاعران معروف قرن نهم بوده و در منطقه جام هرات باستان در سال ۸۱۷ هـ. تولد یافته است.

جامی را می توان از جمله شاعران متصوف زبان دری خواند که در فنون مختلف و علوم دین، ادب و تاریخ استاد بود. از آثارش یکی دیوان شعر اوست که شامل قصاید، غزلیات، مرثی، ترجیع بند، مثنویات و رباعیات است. دیگر هفت اورنگ که به تقلید از خمسه نظامی سروده شده که شامل سلسله الذهب، سلامان و ايسال، تحفة الاحرار، سیحة الابرار، یوسف و زلیخا، لیلی و مجنون و خرد نامه اسکندری می باشد.

از آثار منثور جامی نقد النصوص، نفحات الانس، لواعج، لواعج، شوهدالنبوة، انشاه اللمعات و بهارستان می باشد و در تاریخ صوفیان اشعار جامی در خارج از افغانستان هم شهرت داشته است.

بخوانیم و بدانیم

- ۱- نعت در لغت به معنای وصف کردن و در اصطلاح وصف پیامبر خدا (ﷺ) را گویند.
- ۲- مسلمانان همیشه به راهنمایی پیامبر آخر الزمان ضرورت دارند.
- ۳- هر مسلمان آرزو دارد که به زیارت حضرت محمد (ﷺ) شرف یاب گردد که نور الدین عبدالرحمن جامی نیز یکی از آنهاست.

۱- فعلاً جام جزء ولایت غور است.

۴- جامی از شاعران مشهور قرن نهم است که در منطقهٔ جام هرات باستان تولد یافته است.

۵- آثار منظوم جامی عبارتند از دیوان اشعار که شامل قصاید، غزلیات، مرثی، ترکیب بند و ترجیع بند است و دیگر هفت اورنگ است که شامل پنج منثوی بوده و به تقلید از خمسةٔ نظامی سروده شده است.

ضرورت نامه نگاری: معمولاً همهٔ ما گاهی نیاز پیدا میکنیم پیامی را از طریق نامه برای یکی از دوستان یا خویشاوندان یا مؤسسه بی رسمی و اداری و یا ... بفرستیم. نامه، چه به صورت تحریری روی کاغذ و چه به صورت پست برقی (ایمیل) باشد یکی از آسانترین و ارزاترین راههای ارتباط است به همین دلیل، آشنایی با اصول آن ضروری است.

هیچ شخص باسوادی نیست که در زنده گانی خود به نامه نوشتن نیاز نداشته باشد. در واقع نامه وسیله بی است که به کمک آن میتوانیم باهرکس که بخواهیم بدون روبه رو شدن؛ بلکه ازفاصلهٔ دور گفتگو کنیم؛ به خصوص در کارهای رسمی و اداری، نامه گره گشای دشواریها است؛ زیرا نامه وسیلهٔ برقراری ارتباط در هر زمینه است. اگر تقاضایی داشته باشیم یا بخواهیم پاسخی بدهیم؛ گزارشی تهیه کنیم؛ چیزی بخواهیم و خلاصه درهرمورد، نامه زبان گویای ما به شمار میرود، علاوه برآن در ارتباط های خانوادگی و دوستانه نیز نامه، بهترین وسیله است.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون نعت و شخصیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف صیاد و نتیجه را به دیگران بیان کند.

۲- چند شاگرد در مورد تصویر سخنرانی کنند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم محترم به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در بالا خواندید، در کتابچه های تان در مورد اهمیت نامه نگاری و ضرورت آن چند سطر بنویسید.

- ۱- نعت در لغت و اصطلاح چه معنی دارد؟ توضیح دهید.
- ۲- در باره پیامبر آخر زمان چه می دانید؟ تشریح کنید.
- ۳- مولانا جامی کی بود؟
- ۴- جامی چه آرزویی را در نعت بر سر می پروراند؟ توضیح دهید.
- ۵- آیا بدون پیروی از پیامبر خدا (ج) می توانیم سعادت دارین را نصیب شویم؟ واضح سازید.
- ۶- ضرورت نامه نگاری در زنده گی چیست؟ شرح دهید.

۱- در باره سیرت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم یک مقاله بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
ما را چراغ دیده خیال محمد است   خرم دلی که مست وصال محمد است
اهلی شیرازی

درس سوم

شاگردان به پرسشهای آتی پاسخ دهند:

- ۱- درباره جایگاه مادر نزد فرزندان، به گونه مختصر معلومات دهید.
- ۲- پسر نافرمان با مادرش چه کرد؟
- ۳- سس انجام عکس العمل قلب مادر پیرامون پسرش چه بود؟ توضیح دهید.
- ۴- ایرج میرزا که بود؟

قلب مادر

که کند مادر تو بامن جنگ
چهره پرچین و جبین پر آرنج
بر دل نازک من تیر خدنگ
همچو سنگ از دهن قلماسنگ
شهد در کام من و تست شرنج
تا نسازی دل او از خون رنگ
باید این ساعت، بی خوف و درنگ
دل برون آری از آن سینه تنگ
تا ببرد ز آینه قلیم رنگ
نه بل آن فاسق بی عصمت و ننگ
مست از فاده و دیوانه زبنگ
سینه بدرید و دل آورد به چنگ
دل مادر به کفش چون نازک
واندکی سوده شد او را آرنج
اوقساد از کف آن بی فرهنگ
پی بر داشتن دل آهنگ
آید آهسته برون این آهنگ
وای پای پسرم خورد به سنگ
ایرج میرزا

داد معشوقه به عاشق بیغام
هر کجا بیندم از دور، کند
بسانگاه غضب آلوده زند
از درخانه مرا طرد کند
مادر سنگدل تا زنده است
نشوم یکل و یک رنگ ترا
گرتو خواهی به وصالم برسی
روی و سینه تنگش، بدری
گرم و خونین به منش بازاری
عاشق بی خرد نا هنجار
حرمت مادری از یاد ببرد
رفت و مادر را افکند به خاک
قصد سر منزل معشوقه نمود
از قضا خورد دم در به زمین
آن دل گرم که جان داشت هنوز
از زمین باز چو برخاست نمود
دید که آن دل آغشته به خون
آه دست پسرم یافت خراش

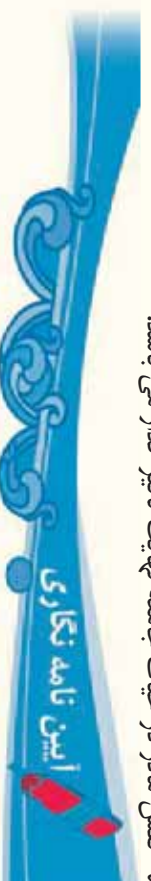

* شاهزاده ایرج میرزا یکی از شاعران فارسی زبان ایران است.
* ایرج به اسلوب قدما شعر میگفت؛ ولی در سبک خود به نو آوری هایی نیز دست یافته است. آثار باقیمانده ایرج به چهار هزار بیت می رسد. منتهوی های مشهور وی عارفنامه، زهره و منوچهر، قطعه مادر و غیره. وی در سال (۱۲۹۱) هـ. ق. تولد و در سال (۱۳۴۴) هـ. ق. دیده از جهان فرو بست.

بخوانیم و بدانیم

- ۱- جنت زیر پای مادران است.
- ۲- از دیدگاه اسلام مادر جایگاه خاص دارد.
- ۳- با وجود نافرمانی فرزندی، بازهم مادر نمی خواهد خاری در پای فرزندش بخلد و سنگی به پایش بخورد.

- ۴- مادر نخستین مدرسه بی است که نسلهای بشری در آن تربیه می شوند.
- ۵- نقش مادر در حیات جامعه نهایت تأثیر گذار می باشد.

برای نوشتن نامه اصول زیر را باید در نظر داشت:

۱. آنچه را که میخواهیم بنویسیم، طرحش را در ذهن خود آماده سازیم، کم و زیادش کنیم، وقتی که برای ما کاملاً روشن شد، قلم و کاغذ بگیریم و مسوده آن را تهیه کنیم.
۲. هر واژه بی را که میخواهیم به کار ببریم، باید معنایش را خودمان کاملاً بدانیم. این کار باعث میشود که از به کار بردن واژه های نا آشنا دوری کنیم؛ اگر گاهی مجبور میشویم واژه بی را به کار ببریم که معنایش برای ما روشن نیست، به فرهنگ لغات مراجعه کنیم.

۳. جمله‌ها را هرچه ممکن است کوتاه بنویسیم؛ زیرا جمله کوتاه باعث میشود که درنخست رشته نوشتن از دست ما نرود و ازسوی دیگرخواندن و فهمیدن آن برای خواننده آسان باشد.

۴. قواعد دستور زبان، املا و نشانه‌های تحریری را به کار ببریم.
۵. هنگامی که مسوده نامه تمام شد، یک بار آن را بخوانیم و اصلاحش کنیم.

ع برای پاکتویس کردن نامه، باید به این نکات توجه کنیم:
الف : طرف سمت راست و چپ کاغذ، به اندازه دو سانتی متر، حتماً باید حاشیه بگذاریم.
ب : نوشتن اولین قسمت را که میخواهیم شروع کنیم، حتماً باید از حاشیه هم اندکی به طرف داخل صفحه برویم؛ یعنی اگر مثلاً دو سانتی متر حاشیه گذاشته ایم، اولین قسمت را از چهار سانتی متر شروع کنیم. این نکته را باید برای هر پاراگراف رعایت کنیم و یا میان پاراگرافها، به اندازه یک سطر را سفید بگذاریم.

ج : باید خوانا بنویسیم؛ یعنی دندانها و نقطه‌های حرفها را به اندازه و در جایش بگذاریم و بین کلمه‌ها به اندازه کافی فاصله را رعایت نماییم.
د : پاکتویس که تمام شد، یک بار دیگر آن را بخوانیم.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون مهر و محبت مادر نسبت به فرزند به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف بیاید و نتیجه را به دیگران بیان کند.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف بیاید و در باره چگونه گی اشعار «ایرج میرزا» معلومات دهد.
- ۳- چند شاگرد در مورد تصویر سخنرانی کنند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد، به صورت املا در کتابچه هلی تان بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در بالا خواندید، متن یک نامه کامل را در کتابچه تان بنویسید.

- ۱- در باره حقوق مادر چه می دانید؟ توضیح دهید.
- ۲- چرا «قلب مادر» در هر صورت به فرزندش می تپد؟ بیان کنید.
- ۳- پیرامون زنده گینامه ایرج میرزا معلومات مختصر ارائه دارید.
- ۴- برای نوشتن نامه کدام اصول را باید در نظر گرفت؟
- ۵- برای پاک نویسی نمودن نامه به کدام نکات توجه نماییم؟

- ۱- یک نمونه از خلاصه زنده گینامه خود را مطابق به قواعدی که خواندید، بنویسید.
پیدا کردن این بیت ها را به حافظه بسپارید:
۲- این بیت دل آغشته به خون   آید آهسته برون این آهنگ
آه دست پسرم یساف خراش   وای پای پسرم خورد به سنگ
- ۳- متن کامل درس بعدی را بخوانید و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بپذیرید.

درس چهارم

درس امروز توسط یکی از شاگردان طوری معرفی گردید که پرستشهای زیر را پاسخگو باشد.

۱. امانت داری شامل ادای کدام مسؤولیتها می گردد؟
۲. آیا رعایت امانت داری به مفهوم کلی می تواند در پیشرفت جامعه نقش داشته باشد. چگونه؟
۳. امانت داری در گسترش صلح و امنیت نقش دارد یا خیر؟
در پایان درس پرستشها از چند شاگرد پرسیده شود.

امانت داری

یکی از ویژه گی های اخلاقی جامعه سالم و رشد یافته و به هم پیوسته؛ گسترش عادت امانت داری در میان افراد آن است، که بنیاد برخی از عوامل اساسی گلابه مندی ها و نگرانی ها، رواج خصومتها، جرم و جنایت و گسترش خیانت، در میان انسانها بر عدم رعایت آن استوار است.

دانشمندان، علمای اخلاق، روانشناسان و جامعه شناسان بدین امر اتفاق نظر دارند که، یکی از مهمترین و ضروری ترین ارزش های اخلاقی برای فرد و جامعه مراعات عملی عادت امانت داری است، و تمام جوامع بشری در مورد اهمیت و منزلت ولای اخلاقی امانت داران و زشتی و حقارت خیانتکاران اتفاق نظر دارند؛ اما در اینجا پرسش مطرح است که امانت داری چیست؟ و حد و حدود آن کدام است و جایگاه آن در زنده گی اجتماعی چه می باشد؟

امانت داری را نمی توان تنها از نگاه کوچکترین و محدود ترین زاویه آن که حفظ و نگاهداری مطلوب از اموال سپرده شده است دید که اگر آنرا به تمام و کمال در اختیار صاحبش قرار داد، انسان امانت دار و در غیر آن خیانتکار محسوب شود. چنین چیزی هر چند بخشی از معانی امانت داری را بیان می کند؛ اما جزء بسیار محدود و اندک از آن به شمار می آید. خداوند متعال در آیات متبرکه فرموده است که ترجمه آن چنین است: «اما امانت را بر آسمان ها و زمین و کوه ها عرضه داشتیم، اما همه از پذیرش آن خود داری کردند و از آن دچار هراس شدند، اما انسان زیر بار آن رفت، آنان (اگر به مسؤولیت امانت داری خود عمل نمایند) به راستی ستمگار و نادانند» (الاحزاب آیه ۷۳).

مقصود از امانت در این آیه تنها محافظت از اموال به امانت گذاشته شده دیگران نیست. و نص آیه مبارکه این را نمی رساند؛ بلکه منظور از امانت در آن چیز است که غیر از انسان، طبیعت و دیگر مخلوقات نظام هستی پذیرای آن نیست. و این انسان است که با توجه به طبیعت و توانایی هایش دارای ویژه گی بردوش گرفتن بار آن امانت می باشد؛ پس معلوم

می شود که این موضوع چیزی است که با روح و ماهیت انسان پیوند دارد. و درست ترین معنای امانتی که در این آیه مبرکه آمده است، التزام به مسؤولیت های اجتماعی و ادای آنها به بهترین صورت است. و این مفهوم صحیح آن چیزی است که آسمانها و زمین و کوه ها از تحمل آن خود داری ورزیده اند، و از میان جهان هستی این تنها انسان بحیث اشرف مخلوقات است که می تواند در مورد غریزه ها و خواست های خود اظهار نظر کند و تصمیم بگیرد، و آنها را تابع موازین خیر و حق بگرداند، و در روابط اجتماعی به تعهدها وعده های خود عمل کند و در جهت گسترش اعتماد متقابل میان انسانها تلاش نماید، و چنانچه در مورد ادای این مسؤولیت و رسالت کوتاهی نماید، به امانت الهی خیانت کرده و زمینۀ تباهی و ناهنجاری را فراهم نموده و به خود و جامعه بی که در آن زنده گی می کند ستم ورزیده و در مورد پیامد های زیان بار خیانت بر زنده گی مردم بی توجهی نشان داده است. بر همین اساس امانتداری شامل ادای همه مسؤولیت ها و تعهدهای اخلاقی و اجتماعی می شود. برای مثال «عقل و خرد» امانت الهی است که به انسان سپرده شده، اگر انسان بر مقتضای آن عمل کرده و آنرا به دانش و معرفت بیاراید، به بهترین صورت در مورد آن امانت داری کرده است.

پدر و مادر، همسر و فرزند و همه کسانی که با ما پیوند خویشاوندی دارند، امانت الهی نزد ما استند که حمایت از سعادت، رعایت از حقوق و درخ نوزیدن اندرز و نصیحت و فراهم آوری زمینه های خیر و سعادت شان و همچنان؛ بازراری آنها از شر و بدی خود ادای مسؤولیت و ادای امانت به نحوۀ درست آنست، در برابر جامعه بی که زنده گی می کنیم؛ نیز مسؤول تلاش برای گسترش آرامش صلح و آشتی، همدیگر پذیری، و رعایت حقوق انسانی افراد آن هستیم، تنها این تلاش امانت داری می کند، کوتاهی در این تلاش خیانتی به امانت مردم است.

دین هم امانتی می باشد که امانت داری آن بر عهدۀ همه مسلمانان و به ویژه عالمان شریعت سپرده شده است، چنانچه آنرا به راستی برای مردم بیان کنند و آن را از تحریف مصون بدارند و حق و خیر موجود در آنرا شرح دهند، که در این صورت آنان به راستی حامی و مدافع بهترین ارزشها و مفاهیم امانت در زنده گی اند.

علم و دانش موجود در نزد عالمان و دانشمندان امانتی از امانات الهی است اگر راه های کسب و بهره مندی از آن را برای مردم فراهم کردند و برای کشف اسرار آفرینش تلاش نمودند و از دست آورد های علمی خود در راستای رفاه و خیر بشر بهره گرفتند از امانات به خوبی حراست کرده اند؛ اما چنانچه علم را در راستای گسترش هراس و نگرانی و ایجاد آسیب و مشکلات برای بشریت به کار بردند در واقع از خیانت پیشه گان به شمار رفته و به خواری و سر افکنده گی دچار شده و مورد نفرین الهی قرار می گیرند.

ثروت و دارایی مردم نیز امانت به شمار می رود در صورتی که به درستی در آن دخل و تصرف بنمایند و حقوق اجتماعی آنرا ادا کنند، صاحبان آن انسانهای صادق و امانت دار به شمار می آیند و در دنیا دارای نام نیک و در آخرت از نعمت های مانده گار خداوند(ج) برخوردار خواهند گردید. بدین صورت ملاحظه می نماییم که امانت داری همه امور زنده گی را سروسامان می دهد و همه عرصه های اندیشه، آداب، همکاری اجتماعی، سیاست و اخلاق را در راه درست آن قرار می دهد و از ناهنجاری و انحراف مصون می دارد.

ادای درست مسؤولیت ها، اخلاص و پشتکار در وظیفه نیز از مهمترین جلوه های امانت داری است انسان امانت دار کارش را به بهترین وجه انجام داده تلاش می نماید تا تصمیمی از او در بسر رساندن اموریکه به او سپرده شده صورت نگیرد. سیردن کار به اهل آن و گماشتن اشخاص کار فهم و واجد شرایط در کار ها و مسؤولیتها چه رسمی و چه غیر رسمی نیز نمونه دیگری از امانتداری به مفهوم وسیع و درست آن است که تصمیمی و کم توجهی به آن باعث بروز مشکلات زیاد می شود.

واژه امانت داری و مسؤولیتها ناشی از آن بر اساس بزرگی مسؤولیت انسان بزرگتر و وسیع تر میشود، بطور مثال زمامداران و حکام یک کشور باید دارای بلندترین درجات اخلاق امانتداری باشند تا امور کشور و ملت بدرستی به پیش رود و در حفاظت از دین، جان و مال، آبرو، حیثیت، پیشرفت، آسایش و رفاه مردم خلل و نقصی به وجود نیاید. پدر و مادر در سرپرستی و رعایت اطفال و خانواده که در نزد آنان امانت اند مسؤولیت بسیار بزرگ دارند و اگر خدا نخواست در تربیت و تعلیم درست اطفال شان غفلت کنند امانتداری را رعایت نکرده اند.

رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی باید در نقل حقایق و اخبار کمال دقت و امانتداری را رعایت نموده و چیزی را به نشر نسیارند که به دین، اخلاق و ارزش های پسنیدیده و مقبول جامعه ضرر رسانده و باعث شیوع امراض و مفاسد اخلاقی و اجتماعی در جامعه گردیده و نسلهای امروز و فردا را بسوی انحراف و تباهی بکشاند. مراعات عدل و انصاف در دستگاه های عدلی و قضایی کشور و تطبیق نظام و قانون بصورت درست و یکسان بر همه، شکل دیگر امانتداریست پابندی افراد جامعه به نظم و قانون و مراعات آن در زنده گی اجتماعی و رعایت حقوق دیگران نیز از برجسته ترین نمونه های امانتداری محسوب می شود.

مراعات این حدود راز سعادت و سر بلندی ملت ها و عدم رعایت آن زمینه ساز بدبختی و خواری ایشان می باشد.

زمانی که امت اسلامی در بردوش گرفتن صادقانه امانت های الهی و التزام به مسؤولیت های ایمانی پیشگام بود، بهترین و با ارزشترین امت در مقایسه با دیگر ملت ها به شمار می آمد. زنی در زمان رسول خدا(ص) دزدی کرده بود، خانواده اش برای جلوگیری از اجرای مجازات او

یکی از اصحاب را برای (میانجی گری) نزد پیغمبر (ﷺ) فرستادند؛ اما رسول خدا (ﷺ) خشمگین گردید و فرمود: «ای مردم! چیزی که باعث نابودی ملت های پیشین گردید؛ این بود که هر گاه آدم دارای مقام و منزلتی دزدی می کرد، او را رها می کردند، و کار به کار او نداشتند، اما چنان چه آدم عادی مرتکب دزدی می گردید، او را رها نمی کردند، و مجازات می نمودند. و لی سوگند به کسی که جان محمد(ص) در اختیار اوست اگر فاطمه دختر محمد (ﷺ) هم دزدی کند، بدون تردید محمد دست او را قطع خواهد کرد.» / بخاری و مسلم /

به همین گونه صدها مثال از زنده گی صحابه کرام در دست است که نمایانگر امانتداری آنها در جامعه میباشند.

* الأحزاب نام یکی از سوره های قرآن مجید

بیاموزیم

۱- بنیاد برخی از عوامل اساسی گلابه مندی ها و نگرانی ها، رواج خصومت ها جرم و جنایت و گسترش پدیده خیانت، در میان انسانها بر عدم رعایت امانت داری استوار است.

۲- یک جزء معنای امانتداری نگاهداری چیزهای سپرده شده، و سپردن آن به صورت کامل در اختیار صاحبش است.

۳- التزام به مسؤولیت های اجتماعی و ادای آن به بهترین صورت امانتداری گفته می شود.

۴- عقل و خرد امانت الهی است که به انسان سپرده شده. اگر انسان بر مقتضای آن عمل کرده و آنرا به دانش و معرفت بیاراید به بهترین صورت در مورد آن امانتداری کرده است.

آداب نامه نگاری

۱. در نامه های دری، نوشتن مطالب از سمت راست است. عنوان در سمت راست و امضا باید در سمت چپ باشد.

۲. عموماً تاریخ و شماره نامه در سمت چپ قرار دارد. در نامه های شخصی نیازی به ذکر

آدرس در متن نامه نیست؛ ولی در ادارات، نامه‌ها در ورقه‌های رسمی (نشانداز) نوشته میشوند که آدرس اداره در پایین صفحه ذکر شده است.

۳. به یاد داشته باشید که در نامه‌های انگلیسی آدرس گیرنده را سمت راست، بالای صفحه بنویسید و زیر آن تاریخ بزنید. عنوان باید در سمت چپ و امضاء در سمت راست باشد.

۴. نامه‌های خود را تایپ نکنید، مگر این که خط تان خیلی بد باشد.

۵. نوع قلم نامه نگاری نشان دهنده میزان احترام شما به دریافت کننده نامه است. هرگز با پنسِل نامه ننویسید. بهترین قلم خود رنگ است. در مکاتباتی که چندان رسمی نیستند میتوانی از خودکار استفاده نمایید.

۶. دقت کنید که از کلمات مناسب استفاده کنید. ایجاز و اختصار بهترین روش نامه نگاری است؛ البته مختصر گوئی نباید منجر به نارسایی شود.

۷. به یاد داشته باشید که نامه‌ها معرف شخصیت شماستند و بعضی از نامه‌ها سالها نگهداری میشوند.

۸. اگر در آدرس نامه، عنوان خاصی برای شخص به کار رفته، مثلاً «جناب آقای دکتر احمدی» در سرنامه هم باید همان عنوان را استفاده کرد. هرگز هنگام امضای نامه برای خود عنوان (آقا / خانم) را به کار نبرید.

کارگروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه منقسم شده پیرامون اهمیت و نقش امانت داری در جامعه به بحث و گفتگو پرداخته سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف نتیجه مباحثه گروه خویشرا به دیگران بیان نماید.

۳- چند شاگرد تصویر را با موضوع امانت داری ارتباط داده در مورد سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم محترم به خوانش می گیرد، به صورت املا در کتابچه‌های تان بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که در بالا خواندید در کتابچه‌های تان متن یک نامه کامل را بنویسید و آداب نامه نگاری را در آن رعایت کنید.

- ۱- امانت چه معنی دارد؟
- ۲- به نظر شما امانت داری در بر گیرنده کدام موضوعات است؟
- ۳- خیانت در امانت چه نتایجی را بوجود می آورد بیان دارید.
- ۴- اگر کار به اهل آن سپرده نشود، جامعه به کدام سوئی کشانیده خواهد شد؟
- ۵- آدابی که در نامه نگاری رعایت شود کدام ها اند؟

- ۱- در باره امانت داری یک مقاله بنویسید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
آسمان بار امانت نتوانست کشید
حافظا
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس پنجم

شاگردان به پرسشهای ذیل پاسخ دهند:

- ۱- شعر را تعریف نموده و انواع آن را نام بگیرید.
- ۲- در باره تشبیب و تخلص چه می دانید؟
- ۳- فرق میان غزل عاشقانه و عارفانه چیست؟
- ۴- مطلع در شعر را توضیح دهید.
- ۵- ترجیع بند و ترکیب بند چیست؟

انواع شعر دری از نظر شکل و قالب

قبل از بیان انواع شعر از نظر شکل و قالب به توضیح اصطلاحات مربوط به آن می پردازیم:

شعری: گره خورده گی عاطفه و تخیل است که دارای اندیشه بوده و در زبان آهنگدار شکل گرفته باشد.

فرد (بیت): گاه ممکن است که شاعر تمام مقصود خود را در یک بیت تنها گفته باشد که آن را در اصطلاح شعرا، بیت فرد یا بیت مفرد به معنای تک بیت می گویند؛ مانند:

مردی نه به قوت است و شمشیر زنی   آنست جوری که توانی نکنی

رباعی: رباعی شعری است که چهار مصراع دارد و باید همه دارای یک مفهوم باشد وزن رباعی «مفعول مفاعیل مفاعیلن فاعل» یا «لا حول و لا قوة الا بالله» است. نمونه رباعی، رباعیات خیام است.

هرگز دل من ز علم محروم نشد   کم مانم ز اسرار که معلوم نشد
هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز   معلوم شد که هیچ معلوم نشد

مثنوی: شعری است طولانی که دارای یک وزن بوده باشد؛ اما قافیه در هر بیت عوض شود.

تعداد بیت های مثنوی محدود نیست و از این رو برای بیان افسانه ها، حماسه ها، تاریخ و موضوعات عشقی غنایی و عرفانی به کار می رود.

مثنوی های مهم عبارتند از: مثنوی معنوی مولانا جلال الدین محمد بلخی، مثنوی حدیقه الحقیقه

سنایی غزنوی، منثوی ویس و رامین فخرالدین اسعد گرگانی و منثوی های نظامی گنجوی، اینک چند بیت از مولوی:

وز جسدایی ها شکایت می کند وز فقیرم مرد و زن نالیده اند تا بگویم شرح درد اشتیاق باز جوید روزگار وصل خویش جفت بد حالان و خوش حالان شدم از درون من نجست اسرار من لیک چشم و گوش را آن نور نیست لیک کس را دید جان دستور نیست هر که این آتش ندارد نیست باد	بشنو از نی چون حکایت می کند از نیستان تا مرا بیربده اند سینه خواهم شرحه شرحه از فراق هر کسی کو دور ماند از اصل خویش من به هر جمعیتی نالان شدم هر کسی از ظن خود شد یار من سرّمن از ناله من دور نیست تن زجان و جان ز تن مستور نیست آتش است این بانگ نای و نیست باد
--	--

قصیده: نوع شعری است بر یک وزن و قافیه با مطلع (بیت اول) که هر دو مصراع آن هم قافیه و در موضوع معین چون ستایش یا نکوهش سروده شده باشد و نیز ممکن است موضوع قصیده، جنبه اخلاقی، عرفانی، فلسفی و غیره داشته باشد. ابیات قصیده را بطور متوسط میان ۲۰ تا ۸۰ بیت و بیشتر از آن حدود صدوپنجاه بیت گفته اند.

بیت اول قصیده را «مطلع» و بیت آخر آن را «مقطع» نامند. ابتدای اکثر قصاید مانند غزل، با وصف طبیعت آغاز می شود. از این رو مقدمه قصیده را تغزل یا تشبیب گویند.

غالب قصاید شعرای بزرگ چون فرخی، عنصری، خاقانی، ناصر خسرو و ملک الشعرا بهار مزین به تغزل و تشبیب است.

در قصیده، نظر شاعران بیشتر متوجه اشخاص و مقصود معین چون مدح، پند و اندرز، شادباش و تعزیت بزرگان زمان بوده و در موارد بسیاری به توصیف انبیا و اولیای دین اختصاص یافته است.

به نوبت اند ملوک اندرین سپنج سرای
که نوبت توست ای ملک، به عدل گرای
تو مرد باش و بیر با خود آنچه بتوانی
که دیگرانش به حسرت گذاشتند به جای

غزل: یکی از قالب های شعر دری غزل است که دارای مطلع مصرع (که مصراع های بیت اول هم قافیه) باشد تعداد ابیات غزل بطور متوسط محدود میان پنج تا پانزده بیت است. غزل مانند قصیده دارای تغزل و تشبیب بوده و در وصف طبیعت، عشق و مضامین اخلاقی و عرفانی سروده میشود. فرق میان غزل و تغزل در قصیده، آنست که ابیات تغزل باید همه مربوط به یک موضوع باشد؛ اما در غزل تنوع مطالب ممکن است و برخی این تنوع را شرط غزل شمرده اند، شاعر در اخیر تغزل قصیده نام ممدوح را یاد می نمود؛ اما در غزل شاعر

بجای آن نام خود را می آورد.
از بهترین غزلیات دری، غزلیات سعدی، حافظ، مولوی و ... است. در نوع غزل از نظر معنی و مضمون به مرور زمان تحول بزرگی روی داد، معانی عالی عرفانی و اخلاقی و حکمت وارد شعر دری گردید و اصطلاحاتی که از می و معشوق و میخانه و پیرمی فروش و امثال آنها در غزلیات باقی گذاشت در بیان معانی عرفانی و تصوفی غیر از آنچه دیگران تصور کرده اند به کار رفت حافظ در این باره می گوید:

چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست سخن شناس نبی جان من خطا اینجاست
حسن تخلص در غزل به منزلهٔ جملهٔ معترضه است که یکی دو بیت آخر غزلی را به این امر اختصاص می دهند و با ذکر ستایش ممدوح غزل را به پایان می رسانند.
بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست بگشای لب که قند فراوانم آرزوست
ای آفتاب حسن برون آ، دمی زابری آن گفتنت که بیش مرتبجام آرزوست
گفتی ز ناز: بیش مرتبجان مرا برو آواره گی و کوه و بیابانم آرزوست
والله که شهر بی تو مرا حبس می شود شیر خدا و رستم دستانم آرزوست
زین همهرهان سست عناصر دلم گرفت کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست
دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر گفت: آن که یافت می نشود آنم آرزوست
گفتند: یافت می نشود چسته اینم ما آن آشکار صنعت پنهانم آرزوست
پنهان ز دیده ها و همه دیده ها از اوست

از دیوان شمس

قطعه: شعری است کوتاه، که از نظر قافیه مانند قصیده است؛ اما معمولاً مطلع آن هم قافیه نمی باشد و بیشتر در پند، اندرز و مطالب اخلاقی سروده می شود، با این تفاوت که قطعه از نظر تعداد ابیات محدود است؛ ولی قصیده گاهی تا ۲۰۰ و ۳۰۰ بیت می رسد. تعداد ابیات قطعه را از دو تا پانزده بیت نوشته اند.

زمانه را چونکو بنگری همه پند است
زمنانه پندمی آزاد وار داد مرا
بساکسا که به روز تو آرزو مند است
به روز نیک کسان غم مخور زهار

یا

لاف یاری و برادر خوانده گی
دوست مشمار آنکه در نعمت زند
در پریشان حالی و درسانده گی
دوست آن باشد که گیرد دست دوست

سعدی

مسمط: چند مصراع همقافیه و یک مصراع مستقل القافیه است که چند بار با قافیه های

مناوت تکرار می شود و دراین تکرار مصراع های مستقل القافیه با هم همقافیه اند.
خیزید و خز آرید که هنگام خزان است باد خنک از جانب خوارزم وزان است
آن برگ رزان است که بر شاخ رزان است گویی به مثل پیرهن رنگرزان است
دهقان به تعجب سر انگشت گزان است کاندر چمن و باغ نه گل ماند و نه گلزار

مستزاد: شعری است که در آخر هر مصراع رباعی یا غزل و قطعه و امثال آن جملهٔ مسجعی بیاورند که در وزن بدان احتیاجی نباشد؛ ولی در معنی با مصراع ارتباطی داشته باشد، مانند:
گر حاجت خود بری به درگاه خدا با صدق و صفا
حاجات ترا کند خداوند روا بی چون و چرا
ز بهار میر حاجت خود بر در خلق با جامهٔ دلشق
کز خلق نیاید کرم وجود و عطا بی شرک و ریا
سنا

مطلع: شعری است که یک بیت یا یک مصراع آن دری و بیت و مصراع دیگر آن عربی یا به زبان دیگری باشد، مانند:

ز بهار از قرین بد ز بهار و قسا رینا عذاب النار
سعدی

ترجیع بند: آن است که اشعار از چند قسمت مختلف تشکیل شده باشد همه در وزن یکی و در قوافی مختلف، یعنی چند بیت با یک وزن و قافیه بگویند، مانند غزل و در پایان آن یک بیت با قافیه جدا گانه بیاورند که با ابیات پیش در وزن متحد و در قافیه مخالف باشد و همین طور این عمل را چند بار تکرار کنند، و آن بیت مفرد باید در فواصل عینا تکرار شود، این نوع شعر را ترجیع بند و بیت فاصله را بند ترجیع یابند گردان گویند. ترجیع بند هائف اصفهانی با این مطلع:

ای فدای تو هم دل و هم جان وی تبار رخت هم این وهم آن
که یکی هست هیچ نیست جز او وحده لا اله الا هو

ترکیب بند: ترکیب بند مثل ترجیع بند است با این تفاوت که ابیات فواصل با یکدیگر فرق دارد و بیت ترکیب نه ثابت است و نه با خانهٔ ترکیب از نگاه قافیه هماهنگی دارد و نه با بیت های دیگر ترکیب؛ مانند:

ترکیب بند معروف محتشم کاشانی با این مطلع و بند ترکیب:
باز این چه شورش است که در خلق عالمست باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتمست
خورشید آسمان و زمین نور مشرقین پروردهٔ کنار رسول خدا حسین

* تشبیه: یاد شباب و جوانی کردن، ذکر احوال روزگار جوانی، آوردن ابیاتی از عشق و جوانی با وصف طبیعت در ابتدای قصیده.

* **تغزل:** غزل سرایی کردن، اشعار عاشقانه سرودن، سخنان عاشقانه گفتن، عشق ورزیدن.

* **مخلص (گریزگاه):** که آنرا رهایی یا گریزگاه نیز می گویند، آن دو بیت است که تغزل قصیده را به قسمت بعدی قصیده که مدح است ارتباط می دهد. اگر این اتصال مقدمه به قسمت اصلی یا تنه قصیده یعنی مدح، به واسطه ابیات بلند و زیبا به نحوی استادانه و لطیف صورت گیرد، می گویند که شعر دارای صنعت خُسن تخلص است. مانند این تخلص از قصیده مختاری که آنرا شمس قیس رازی از «تخلصات نادر بلخ» خوانده است:

دی بساز در تفکر آنم که بساد را با تاب سنبل سمن آرای تو چه کار
گر نیز گرد زلف تو گردد بسوزمش از وصف آتش سر شمشیر شهر یار

بیاموزیم

۱- انواع شعر دری از نظر شکل و قالب شامل فرد، دو بیتی، رباعی، مثنوی، قصیده، غزل، قطعه، مسقط، مستزاد، ملمع، ترجیع بند و ترکیب بند می باشد.

۲- ملمع: شعری است که یک بیت یا یک مصرع آن دری و بیت و مصرع دیگر آن به زبان دیگری باشد؛ مانند: زنه‌سار از قرین بد زنه‌سار و قنسا رینا عذاب النار

۳- مثنوی، اشعاری است طولانی که دارای یک وزن است؛ اما قافیه در هر بیت عوض می شود تعداد ابیات مثنوی محدود نیست.

• مآخذ و مراجع املائی، انشایی و دستوری

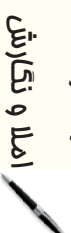
همان گونه که پیش ازین یاد آوری شده، نگارش نامه یی درست، افزون بر آگاهی به ساختار و شکل ظاهری آن، مستلزم دانستن نکات و قواعد نگارشی درست زبان در این زمینه ها است. دانستن نشانه گذاری، دستور زبان و املاکی درست واژه ها، به کاربردن واژه های مناسب و آشنایی نسبت به ساختار زبان درکی و پرهیز از نارساییها و اشتباهات مختلفی که امروز در برخی از نوشته ها به دلیل غفلت و ناآگاهی و کم توجهی، فراوان مشاهده میشود. به همین منظور لازم است، حد اقل با برخی از کتابهای مربوط آشنا باشید، تا بتوانید مشکلات احتمالی خود را با مراجعه به این کتابها برطرف کنید. ازین رو در زیر نام چند کتاب مربوط به این فن را می آوریم؛ تا در صورت نیاز به این کتابها مراجعه کنید.

۱. دستور معاصر زبان دری، نوشتهٔ پوهاند دکتور محمد حسین بزمین
۲. غلط نویسیم (فرهنگ دشواریهای زبان فارسی) ، نوشتهٔ ابوالحسن نجفی
۳. روش املائی زبان دری، پذیرفتهٔ اتحادیهٔ نویسندگان (به کوشش پویا فاریابی)
- ۴- دستور زبان معاصر دری نوشتهٔ محمد نسیم نگهت سعیدی

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون انواع شعر از نظر شکل و قالب به بحث و گفتگو بپردازند. سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه بحث را به دیگران بیان نماید.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون تشبیب، تغزل و تخلص (مخلص) معلومات دهد.
- ۳- چند شاگرد در مورد قالب و محتوای ابیات زیر دو دقیقه صحبت کنند.
  - عیب است بزرگ بر کشیدن خود را   وز جملهٔ خلق برگزیدن خود را
  - از مردمک دیده باید آموخت   دین همه کس را و ندیدن خود را
 (خواجه عبدالله انصاری)

ممتنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، در کتابچه های تان املا بنویسید. با در نظر داشت قواعدی که در بخش آیین نامه نگاری خواندید، متن یک نامهٔ کامل را در کتابچه های تان بنویسید.

انواع شعر دری را نام بگیرید.
 در مورد قصیده چه می دانید؟ بیان دارید.
 فرق میان دو بیتنی و رباعی را بیان کنید.
 ملمع را تعریف و با ارائهٔ مثال واضح سازید.
 برخی از مثنوی سرایان مشهور زبان و ادبیات دری را نام بگیرید.

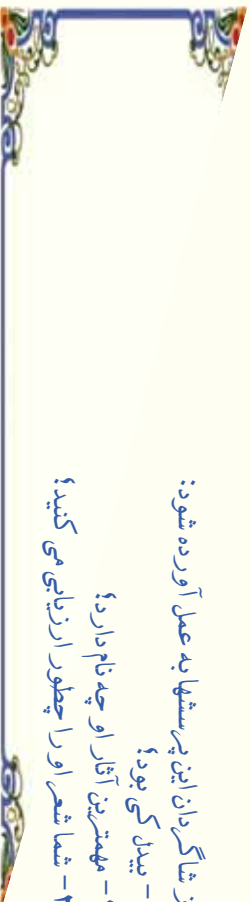
ترجیح بند و ترکیب بند را تعریف نموده و هر یک را با مثال واضح سازید.
 پیرامون بیت زیر مقاله ای بنویسید و نیز آن را به حافظه بسپارید.
 به نام خداوند جان و خرد   کزین برتر اندیشه بر نگذرد
 متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هشتم

از شاگردان این پرسشها به عمل آورده شود:

- ۱- بیدل کی بود؟
- ۲- مهمترین آثار او چه نام دارد؟
- ۳- شما شعری او را چگونه ارزیابی می کنید؟

بیدل و نمونه کلام

ابوالمعانی میرزا عبدالقادر (بیدل) فرزند میرزا عبدالخالق، یکی از شاعران غزلسرای عرفانی و فلسفی زبان دری در سال ۱۰۵۴ هجری قمری در شهر عظیم آباد پتنه در هند چشم به جهان هستی گشود. او که از ترکان چغتایی قبیله برلاس) می باشد، نیاکانش از آسیای میانه به افغانستان آمدند. در ولسوالی ارگوی بدخشان سه قریه به نامهای برلاس چنار، برلاس شمرو برلاس کور چشمه وجود دارد که نیاکان بیدل برلاسی از آسیای میانه با لشکریان امیر تیمور و یا ظهیر الدین محمد بابر آمده و در آنجا سکونت کردند و از این جا به سر زمین هند رخت سفر بستند. میرزا عبدالقادر «بیدل» چهار سال و نیم پیش نداشت که پدرش را از دست داد و «میرزا قلندر» که خود از صوفیان با صفا بود تربیت و سرپرستی او را به عهده گرفت «بیدل» در کنار میرزا قلندر با مباحثات و آشنایی لازم پیدا کرد؛ همچنین در این راه از امداد و دستگیری «مولانا کمال» دوست و پیشوای پدر بهره ها برد.

(بیدل) هنگامی که سیزده سال بیش نداشت به مدت سه ماه با سیاه «شجاع» یکی از فرزندان شاه جهان در ترفهت (سرزمینی در شمال پتنه) به سر برد و از نزدیک شاهد

درگیری های فرزندان شاه جهان بود. بیدل همراه با مامای خود (میرزا ظریف) در سال ۱۰۱۷هـ. ق. به شهر (کنک) مرکز اوربسه رفت. دیوار شگفت انگیز (شاه قاسم هواللهی) و بیدل در این سال از مهمترین وقایع زنده گی او به شمار می رود. وی سه سال در اوربسه از فیوض معنوی شاه قاسم بهره برد.

او در سال ۱۰۷۵ هـ. ق. به دهلی رفت، بیدل در خدمت یکی از شهزاده گان آن روزگار (شهزاده اعظم) به خدمت نویسنده گی مشغول شد و در همان زمان شعر هم می گفت. چون شهزاده از وی خواست که او را در قصیده یی بسناید بیدل از این کار سر باز زد و از خدمت دستگاه او کناره گرفت. یک چند در شهرهای هند به سیاحت پرداخت و سر انجام در حدود سال ۱۰۹۶ هـ. ق. در دهلی اقامت گزید. بیدل پس از آن زنده گی آرام و بی حادثه یی را به آزاده گی و قناعت به سر برد. زنده گی شاعر بزرگ در این سالها به تأمل و تفکر و سرایش شعر گذشت و منزل او در شاه جهان آباد محل تجمع عاشقان و عارفان و شاعران و اهل فکر و ذکر ادا و دوستان سخن دری بود. در همین سالها بود که بیدل به تکمیل مثنوی «عرفان» پرداخت و باوجود آشفته گی، اوضاع، شاعر عارف تا آخرین روز زنده گی خود از تفکر عرفانی و آفرینش های عرفانی باز ننماند؛ تا اینکه به سال ۱۱۳۳ هـ. ق. در سن هفتادونه ساله گی چشم از جهان بست.

آثار و سبک شاعری بیدل: کلیات آثار بیدل بسیار بر حجم است و انواعی چند از نظم و نثر را شامل می شود. از بیدل علاوه بر دیوان غزلیاتش آثار ارزشمند دیگری نیز در دست است که بیش از صد هزار بیت را تشکیل می دهند که مهمترین آنها قرار زیر است:

آثار مثنوی عبارتند از: چهار عنصر و رقعات و نکات و مراسلات.

- ۱- مثنوی عرفان ۲- مثنوی محیط اعظم ۳- مثنوی طلسم حیرت،
  - ۴- مثنوی منظوم عبارتند از: ۱- مثنوی عرفان ۲- مثنوی محیط اعظم ۳- مثنوی طلسم حیرت،
  - ۵- غزلیات ۶- رباعیات
- سبک شعری بیدل سبک هندی می باشد.

زبان شعری بیدل

در شعر بیدل بار ادبی و معنایی کلمات به سرحد کمال خود رسیده است و همچنین موارد جدیدی نیز به آن افزوده شده و زبان در عین ایجاز و اجمال است. به گونه‌ی بی‌گونه‌ی خواننده‌ی او برای آن که فهم درستی از شعر وی داشته باشد، لازم است به اندازه‌ی کافی از سنت شعر دری مطلع و به اصول اساسی عرفان اسلامی آگاه باشد. شعر بیدل همچون جنگلی بزرگ و نا شناخته است که در اولین قدم به بیننده‌ی آن حس حیرت و شگفتی دست می‌دهد و چون پا به داخل آن می‌گذارد دچار غریت و نا آشنایی می‌شود و در واقع مدتی طول می‌کشد تا با شاخ و برگ و انواع درختان و پرزده گان و راههایی که در آن است آشنا شود؛ اما چون مختصر انس و الفتی با آن پیدا می‌کند به شور و اشتیاق در صدد کشف نا شناخته‌هایش بر می‌آید. بیشترین شهرت بیدل در قلمرو فرهنگ دری چه در افغانستان و تاجیکستان و ایران و چه در هندوستان، مدیون دیوان اشعار به ویژه غزلیات خیال انگیز و پر مضمون اوست که در خیال پردازی و نازک خیالی اندیشه‌های شاعرانه و به کار بردن مضمون‌های بدیع و گاهی دور از ذهن شگفتی‌آفرین است. شعر او به ویژه غزل‌ها و مثنوی‌هایش، رنگ عرفانی‌تندی دارد که در پاره‌ی بی‌موارد رنگ فلسفی به خود می‌گیرد. ویژه‌گی عمده‌ی شعر بیدل مشتمل بر مضمون‌های متنوع و استفاده‌های رنگین و خیال‌انگیز و سرشار از تخیل رمز آمیز شاعرانه است. خلاصه‌ی بیدل را می‌توان شهسوار سخن دری در قلمرو این زبان دانست. میرزا اسدالله خان غالب، بیدل را بحر بیکران و علامه اقبال او را مرشد کامل دانسته است.

ویژه‌گیهای شعر بیدل

- از مهم‌ترین ویژه‌گیهای شعر (بیدل) می‌توان به کارگیری از نمادها و تلمیحات، توصیف طبیعت، تازه‌گی زبان شعری و عرفانی اشاره کرد.
- آنچه کلکم می‌نگارد محض صوت و حرف نیست
- هوش می‌باید که دریا ببد زبان بیدلی

- از خصوصیات ممتاز دیگر شعر بیدل کثرت کار برد ترکیبات بکر و تازه در آن است که

برای درک درست از شعر او ناگزیر باید با شیوه کار برد ترکیبات وی مانوس و آشنا بود به عنوان نمونه در این بیت:

دلیل کاروان اشکم، آه سرد را مانم
اثر پرداز داغم، حرف صاحب‌درد را مانم

ترکیب‌های (کاروان اشک) و (اثر پرداز داغ) ساخته ذهن و زبان و ابداع بیدل است. بیدل در نوشته‌های خود کلمات (هستی) و (عدم) و آئینه را به کثرت به کار می‌برد که به نام شاعر آئینه‌ها نیز یاد می‌شود. وی ترکیباتی از قبیل: آئینه‌خانه، آب آئینه، آئینه‌خو، آئینه حسن، غبار آئینه، خیال آئینه و... بکار برده است.

نمونه کلام بیدل

خار غفلت می نشانی در ریاض دل چرا
می نمایی چشم حق بین را ره باطل چرا
بحر توفان جوشی و پرواز شوخی موج تست
مانده ای افسرده و لب خشک، چون ساحل، چرا
غربت صحرای امکانت، دو روزی بیش نیست
از وطن یکباره گشتی ایقدر غافل چرا
ابرا، اینجا می کند از کیسه دریا، گرم
ای توانگر! بر نیاری حاجت سایل چرا
خط سیر آبی ندارد مسطر موج سراب
بیدل! این دل بستگی بر نقش آب و گل چرا

صوفی: واحد صوفیه، یکتن از صوفیه، که پیرو طریقه تصوف باشد، پشمینه پوش، پیروان طریقه تصوف، اهل طریقت، فرقه‌یی از مسلمانان است که مسلک آنان ریاضت و عبادت و

ترکیهٔ نفس و پیمودن مراحل اخلاص و کسب معرفت است. آنها معتقد اند که با عبادت و ریاضت و ترکیهٔ نفس می توان به حق و حقیقت راه یافت.
عارف: شناسنده، دانا، صبور، شکیم، حکیم، ربانی، خداشناس، عرفا جمع کسانی که پیرو عرفان باشند. عرفان به معنای شناختن، شناختن حق تعالی، خدا شناسی.

بیاموزیم

- ۱- ابوالمعانی میرزا عبدالقادر (بیدل) یکی از برجسته ترین شاعران غزلسرای عرفانی و فلسفی، در سال ۱۰۵۴ هجری قمری در هند چشم به جهان هستی گشود.
- ۲- تعداد ابیات (بیدل) از صد هزار تجاوز می کند.
- ۳- مهمترین آثار او عبارتند از: طور معرفت، طلسم حیرت، محیط اعظم، چهار عنصر، عرفان، رقصات، نکات و رباعیات.
- ۴- باریک اندیشی، خیال انگیزی، به کار گیری ترکیبات نو، تشخص بخشیدن به اشیای بیجان، بهره گیری از نماد ها و تلمیحات، استفاده از شیوهٔ شاعران گذشته، تازه گی زبان شعری، توصیف طبیعت از مهمترین ویژه گیهای شعر (بیدل) است.
- ۵- بیدل آیینیهٔ تابان شعر عارفانه بود که نور وجودش به تاریخ چهارم صفر ۱۱۳۳ هـ. ق. به خاموشی گرایید.

- **انواع نامه ها:** نامه ها را نظر به مضمون، محتوا، پیام و سایر مشخصات آن به چند دسته تقسیم کرده اند، که در زیر از هر یک آن نام میبریم:
  ۱. نامه های اداری (مکتوب ها)
  ۲. نامه های دوستانه
  ۳. نامه های عاطفی
  ۴. نامه های اشخاص به دفاتر رسمی
  ۵. نامه های دفاتر رسمی به اشخاص (مکتوب ها)

- عز نامه های آگاهی بخش و غیره
با نظر داشت همه موارد یادشده، در مجموع نامه ها به دو دسته عمومی تقسیم میشوند:
- ۱- نامه های خصوصی
  - ۲- نامه های اداری (مکتوب ها)

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های تان املا بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید در کتابچه های تان یک نامه دوستانه را بنویسید.

- ۱- بیدل در کجا تولد شد؟
- ۲- بیدل در کدام سال تولد و به سال چند در کجا وفات یافت؟
- ۳- در باره آثار منظوم بیدل چه می دانید؟
- ۴- در باره آثار مثنوی بیدل چه می دانید؟
- ۵- نیاکان بیدل در اصل از کجا بودند؟
- ۶- یکی از عمده ترین خصوصیات شعر بیدل را با ارائه مثال بیان نمایید.
- ۷- انواع نامه ها را نام بگیرید.

- ۱- خلاصه زنده گینامه بیدل را بنویسید و با خود در صنف بیاورید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
بیدل از معنی طرازی بر کمال خود ملایف   گرد ساحل باش موج از محیط دیگر است
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هفتم

سوال های آتی از شاگردان پرسیده شود:

- ۱- ضرب المثل چیست؟
- ۲- درباره دو بیتی ها چه می دانید؟
- ۳- آیا ضرب المثلها جزو فولکلور و فرهنگ مردم اند؟ توضیح دهید.
- ۴- آیا دو بیتی ها جزو اشعار محلی و عامیانه اند؟ توضیح دهید.

ضرب المثلها و دو بیتی ها

ضرب المثلها در میان مردم و از تجارب زنده گانی مردم پدید آمده و با مردم پیوند نا گسستی دارند. این جملات کوتاه زیبا مولود اندیشه و دانش مردم بوده و میراثی از غنای معنوی نسلهای گذشته است. که دست به دست و زبان به زبان به آینده گان می رسد و آنان را با آمل و آرزو ها، غم و شادی، عشق و محبت، ایمان، صداقت گذشته گان آشنا می سازد. زبان شیرین دری، در نتیجه فکر موشگاف و باریک بین و طبع بزه گو و نکته سنج دری زبانان از لحاظ ضرب المثلها و امثال و حکم از غنی ترین زبانهای زنده دنیا است. امثال و حکم عامیانه از دیر باز در ادبیات منظوم و مثنوی کشورهای دری زبان منطقه رخنه کرده و کمتر شاعری دری زبان است که در سخنان خود از این ضرب المثلها را به کار نبرده باشد. هم در ادبیات کلاسیک دری و هم در لهجه های مختلف این زبان ضرب المثلها به کثرت و فراوانی دیده می شود.

ضرب المثلها و اصطلاحات، جزو لاینفک هر زبان و فرهنگی است و هر کس که خواهان فراگیری زبان باشد، ناگزیر از آموختن آنها نیز هست. ضرب المثلها، منعکس کننده حکمت و اخلاق یک ملت است که در طی قرون و اعصار به وجود آمده و حوادث و عوامل روانی و تاریخی در آن نفوذ داشته است و گنجینه بی است که در سالهای دراز، تجربیات و حکمت یک قوم را در خود جمع نموده و از همین ضرب المثلها می توان به سجایای اخلاقی و سوابق تاریخی اقوام بی برد.

از آنجایی که ضرب المثلها کوتاه و بیاد ماندنی هستند، حتی برخی از بیسوادان هم دهها مثل در حافظه خود جای داده اند از سویی کوتاهی امثال و در حافظه جای گرفتن آن سبب شده

است که هر کس به هر کشوری می رود این ضرب المثلها را با خود به یادگار ببرد و وقتی به بررسی و جمع آوری آنها همت شود مشاهده می گردد که تشابه فراوانی بین امثال دری و انگلیسی و یا عربی و دیگر ملل و اقوام وجود دارد که این مسأله در کشور های همجوار بیشتر به چشم می خورد؛ البته غافل از این مسأله نباید بود که جوهر وجود انسانها در همه جا تقریباً یکی است و در بسیاری از مسایل مشترک استند؛ مانند: محبت، گرسنه گی، تشنه گی و دیگر مفاخر و مصایب زنده گی که تشابه زیادی با هم دارند. ضرب المثلها در اصل، بخشی از فولکلور و چیزی است که اغلب در زنده گی روزمره به کار می رود و مبین استمرار تجربیات بشر برای نسلهای آینده است و اینک نمونه یی از ضرب المثل ها:

- ۱- آتشت مارا گرم نکره؛ ولی دودت مارا کور کرد.
- ۲- آنچه برای خود نمی پسندی، برای دیگران میسند.
- ۳- آبرو گشاده باش، چو دستت گشاده نیست.
- ۴- احتیاج مادر ایجاد است.
- ۵- سالی که نکوست از بهارش پیداست.
- ۶- زیر کاسه، نیم کاسه است.
- ۷- دایه دلسوز تر از مادر و کاسه داغ تر از آتش.
- ۸- با یک گل بهار نمی شود.
- ۹- از تو حرکت، از خدا برکت.
- ۱۰- چاه کن در چاه است.

۱۱- با دوستان مروت، با دشمنان ملارا.

۱۲- با کهنه خود بساز که نو مردم گران است.

دو بیتی: شعری است در دو بیت که با رباعی در قافیه بندی یکی، اما در وزن با آن فرق دارد. به عبارت دیگر شعری است با مطلع مُصرَع ولی از حیث وزن، محدودیت رباعی را ندارد. به عبارت دیگر دو بیتي از هر جهت مانند «رباعی» است با این تفاوت که رباعی بر وزن «الاحول و لاقوه الا بالله» است؛ البته رباعی بیشتر برای بیان اندیشه های فلسفی، عرفانی و عشقی به کار می رود و دو بیتي بیشتر به گونه اشعار محلی و عامیانه سروده می شود و

حکایت از عشق و محبت دارد؛ معمولاً برای بیان احساسات بی شایبه و عشقهای ساده و بی ریا با کلمات شکسته و محاوره‌ی مناسب است. دو بیتی را گاه افراد غیر شاعر هم به اقتضای احساسات و هیجانات درونی خویش سروده‌اند که از نظر فرهنگها و ادبیات عامه ارزش فراوانی دارد دو بیتی را ترانه نیز گفته‌اند.

البته در مجموع رباعی و دو بیتی برای بیان مضامین و مطالب کوتاه و مختصر به کار می‌رود.

مثالهایی از دو بیتی

که هر چه دیده بیند دل کند یاد
زخم بمر دیده تاد دل گردد آزاد

زدست دیده و دل هر دو فریاد
بسازم خنجری نیش ز فولاد

***

جهان با این فراخی تنگت آید
تو را از نامه خواندن ننگت آید

مکن کاری که بر پا سنگت آید
چو فردا، نامه خواهان نامه خواهند

***

بسه جان زنده گی آفر کشیده
چو فریادش به گردون سر کشیده

شار تیغ در خون هشته پهلو
ز صحراها ستیغ کوهساران

***

بیا تحریر کن درد دلم را
نداری طاقت این کوه غم را

شبسی از سوز دل گفتمم قلم را
قلم گفتا برو بیچاره عشق

***

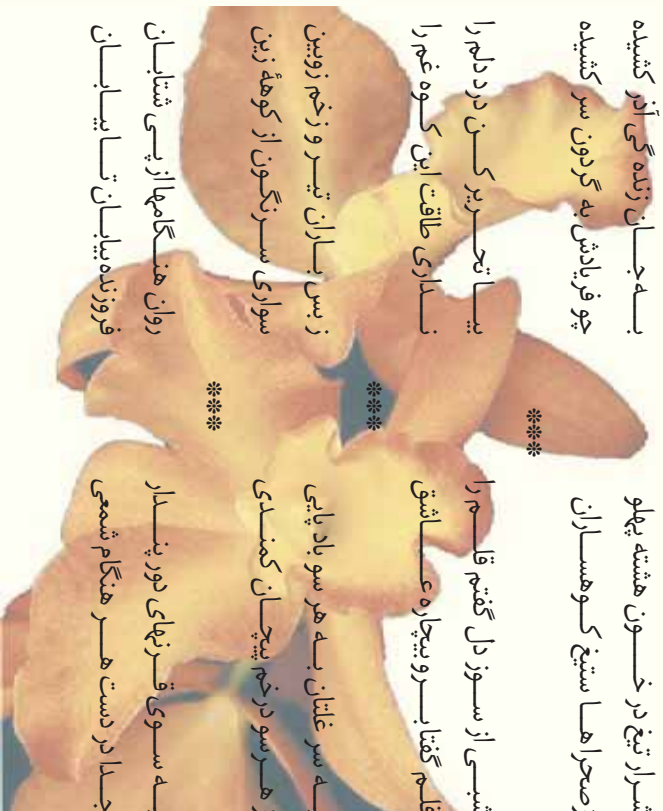
ز بس باران تیر و زخم زوبین
سواری سسزگون از کوهه زین

بسه سر غلطان به هر سو باد پایی
ز هر سو درخیم پیچکان کمندی

***

روان هنگامها از پی شتابان
فروزنده بیابان تابیابان

بسه سوی قرزهای تور پندار
جدا در دست هر هنگام شمعی

«لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظيم» توان اجتناب و پرهیز از گناه و انجام عمل نیک چیز به کمک خداوند(ج) عالی مرتبه و بزرگ میسر نیست.

بیاموزیم

- ۱- ضرب المثله‌ها در میان مردم و از زنده گانی مردم پدید می آید و با مردم پیوند ناگسستنی دارند.
- ۲- ضرب المثله‌ها جملات کوتاه و زیبایی اند که مولود اندیشه و دانش مردم عام و میراثی از غنای معنوی نسلهای گذشته می باشد.
- ۳- زبان شیرین پارسی دری، در نتیجه فکر موشگاف و باریک بین و طبع بنده گو و نکته سنج دری زبانان از لحاظ ضرب المثله‌ها و امثال و حکم از غنی ترین زبانهای زنده دنیاست.
- ۴- از همین ضرب المثله‌ها که منعکس کننده حکمت و اخلاق یک ملت است، می توان به سجایای اخلاقی و سوابق تاریخی اقوام و ملل پی برد.
- ۵- جوهر وجود انسانها در همه جا یکی است و در بسیاری از مسائل مشترک می باشد؛ مانند: محبت، گرفتاری، گرسنه گی، تشنه گی و دیگر مسائل و مصایب مشابهت های زیادی دارند.
- ۶- دو بیت شعری است در دو بیت که با رباعی در قافیه بندی یکی بوده؛ اما در وزن از آن فرق دارد.
- ۷- دو بیت از هر جهت مانند رباعی است با این تفاوت که غالباً دو بیت بر وزن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن و رباعی بر وزن (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاع) یا «لا حول و لا قوة الا بالله» میاشد.

• نامه های خصوصی

چنان که از نامش پیداست، به نامه هایی گفته میشود که میان دوستان، نزدیکان و خویشاوندان مبادله میشود. نامه خصوصی باید خشک و رسمی گونه نباشد و از هرگونه تعارف و تکلف و خودنمایی مبرا، مظهر صفا و صداقت و صراحت باشد؛ تا بر مهر و محبت بیفزاید. نه این که از آن کدورتی به میان آید. نامه هایی که به بزرگترها مینویسیم، باید حاوی احترام توأم با محبت باشد؛ نامه هایی که به کوچکترها مینویسیم باید از عطف و مهری حکایت کند و بالاخره نامه همسالان و همپایه گان، باید آینه اخلاص و صمیمیت باشد.

رعایت ادب و حرمت در همه انواع نامه ها ضروری است. هریک از نامه های تسلیت و تیریک و دعوت و غیر آن، باید به مقتضای حال، نمایشگر همدردی یا خوشحالی نویسنده و شرکت وی در غم و شادی مخاطب باشد. درنامه باید از مقدمه طولانی و پرگویی و بحثهای بی مورد پرهیز نمود و نباید وقت خواننده را تلف کرد و نیز نباید نامه را چنان مختصر و تلگرافی نوشت که خواننده از فهم منظور عاجز بماند و یا دلالت بر سردی، کم مهری و بی اعتنائی نویسنده کند؛ همچنان از شکوه و شکایت و شرح ناکامیها و ناسازگاریهای روزگار و گرفتاریهای شخصی حتی الامکان باید اجتناب نمود.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون ضرب المثلهای به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان کند.
- ۲- یک تن از شاگردان درباره دو بیتي ها معلومات دهد.
- ۳- در مورد اینکه انسانها در بسیاری از مسائل عواطف و احساسات مشترک دارند، گفتگو کنید.
- ۴- در مورد تصویر دو دقیقه در برابر صنف سخنرانی کنید.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می‌گیرد، در کتابچه هایتان املا بنویسید.
- ۲- با نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، در کتابچه های تان متن یک نامه دوستانه بنویسید.

- ۱- در باره ضرب المثلها چه می‌دانید؟ توضیح دهید.
- ۲- چند ضرب المثل بیان کنید.
- ۳- دو بیتی را تعریف کنید.
- ۴- فرق میان دو بیتی و رباعی چیست؟ واضح سازید.
- ۵- نامه خصوصی کدام نوع نامه را می‌گویند.

- ۱- هر یک از شاگردان چند دوبیتی و ضرب المثل در کتابچه های خود بنویسند و با خود بیاورند.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید.
در همه احوال به غم یا نشاط
هیچ‌گه از دست مده احتیاط
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هشتم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که

تشریحش جویاگویی پرسشهای زیر باشد:

۱. نقش زنان در ادبیات از چه زمان آغاز گردید؟
۲. نخستین داستان نویسن زن که بود؟
۳. چه عواملی باعث گسترگ بودن حضور زنان در عرصه ادبیات شده بود؟
۴. نام چند تن از زنان شاعر و نویسنده معاصر را به یاد دارید؟

نقش زنان در ادبیات معاصر دری افغانستان

نقش زنان در ادبیات ما با نام «رابعه بلخی» آغاز میابد که پس از او تا سده های متعددی،

با نام دیگر زنان سخنور کمتر برمیخوریم. شاید همزمان با او و پس از او زنان سخنور دیگری هم بوده اند؛ اما نظر به دلایل گوناگون، نام آنها ثبت تاریخ ادبیات نگردیده است؛ تنها در اواخر قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم است که جسته و گریخته، نام چند شاعر زن؛ مانند: عایشه درانی، آمنه فدوی، محجوبه هروی و مخفی بدخشی را در اوراق برخی از کتابها می بینیم، که ناچیز بودن تعداد این نامها نیز وابسته به اوضاع و شرایط آن روزگار میتواند باشد.

دران دوره زمانی، محدودیتهای اجتماعی، خانواده گی، تحصیلی و شغلی، فضا را برای ابتکارات زنان تنگ میکرد. زنان با چنان گرفتار امورخانه بودند که نمی توانستند کارهایی را که توانایی آن را داشتند، به انجام برسانند ویا هنوز در اندیشه پرداختن به ادبیات نیفتاده بودند. برخی هم که مینوشتند، موجودیت خود را پشت نامهای مستعار پنهان میکردند. چنان بود که آنان به نوشتن ترجیب نمی شدند؛ زیرا امکانی برای نشر آثار خود نمی دیدند. زنان در آن دوره هنوز امکان گشایش درهای مراکز ادبی را به روی خود نیافته بودند و شرکت آنان در جنبش ادبی، بسته گی به موقعیتی داشت که در جامعه به دست می آوردند. در اوایل سده بیستم میلادی، گروه کوچکی از زنان تحصیلکرده که در راه به دست آوردن کمترین امکانات با مخالفتها و تهدیدهای بسیار رو به رو میشدند، آغاز به گشودن

مکاتب دخترانه و تدریس کردند، کانونهای زنان را بنیاد نهادند و مجله های ویژه خود را منتشر کردند.

نخستین بار در زمان سلطنت امان الله خان بود که دختران و زنان در تاریخ شکل گیری و انکشاف معارف عصری افغانستان، وارد این عرصه شدند. اولین مکتب ابتدایی دختران در سال ۱۲۹۹ هـ.ش. به نام «مکتب عصمت» توسط ملکه ثریا تشکیل شد؛ سپس در سال ۱۳۰۲ هـ.ش. مکتب مستورات در شهر آرای کابل گشایش یافت. به روایت دیگر: نخستین بار به تاریخ ۱۹ جدی ۱۳۰۰ هـ.ش. در قسمتی از پارک زرنگار شهر کابل، که در آن وقت «بوستانسرا» نامیده میشد، به کمک یک عده زنان منور شهر و رهبری ملکه ثریا، «مکتب مستورات» گشایش یافت. دخترانی که درخانه به طور خصوصی تحصیل کرده بودند، به صنوف بالاتر و دیگران به صنوف پایینتر شامل درس شدند و بعد از مدتی یک تعداد آنها برای تحصیلات عالی به ترکیه، آلمان و فرانسه اعزام گردیدند. در همین سال با تلاش و ابتکار ملکه ثریا، مجله ویژه زنان به نام «ارشاد النسوان» تأسیس یافت. مکتب مستورات که بعداً در سال ۱۳۳۱ هـ.ش. به لیسه ملالی تغییر نام داد، از آغاز تا امروز در تنویر افکار زنان افغان نقش شایسته بی را ایفا کرده است. تا آنجا که حتی بسیاری از زنان آگاه، منور، شاعر و نویسنده معاصر ما از همین مکتب فارغ شده اند.

در اواسط سده بیستم بود که با پیدایش کانونهای آموزشی جدید و برخورداری زنان از فرصتهای آموزشی همسان با مردان و پدید آمدن نشریات ویژه شان، ورود زنان به تدریج در عرصه فعالیتهای فرهنگی آغاز یافت، و شخصیت زن در آثار ادبی نقش بارزتری پیدا کرد. خوشبختانه ما امروز شاهد زنان بسیاری هستیم که در عرصه ادبیات موفقیت های چشمگیری به دست آورده و از اعتبار و موقعیتی بسیار خوبی برخوردار گردیده اند و تقریباً همموش و همراه با مرد افغان در مراکز علمی، فرهنگی، هنری، اقتصادی، سیاسی و ... حضور فعال دارند. نه تنها در عرصه شعر و شاعری نامهای ماندگاری را می بینیم که ما را به آینده امیدوارتر میسازد؛ بلکه در عرصه داستان نویسی هم چهره های درخشانی عرض وجود کرده

اند.

داستان نویسی

ادبیات داستانی افغانستان از زمان شکل گیری آن به شکل نووسبکهای رایج ادبی این صد سال اخیر، به سال ۱۳۰۰ هـ. ش. برمیگردد، که از آن زمان تاکنون فراز و فرودهای بسیاری در پیوند با تغییر نظامهای سیاسی و متعاقب آن تغییرات اجتماعی، فرهنگی و مدنی کشور داشته است. با نوشته شدن داستان «جهاد اکبر» در سال {۱۳۰۰ هـ. ش.} و چاپ آن در مجلهٔ معارف، داستان نویسی ظهور خود را در افغانستان آشکار، و تا سال {۱۳۳۰ هـ. ش.} گهگاه به صورت تک جرقه‌هایی در مطبوعات، چهره‌نمایی کرد. پس از پایان دههٔ بیست و آغاز دههٔ سی، آهسته آهسته داستان با شیوهٔ نسبتاً جدید در مطبوعات جا باز نمود. با توجه به حرکت زمان و اوضاع جهانی، از دههٔ چهل تاکنون با تمام دشواریهای سیاسی و اجتماعی اوضاع افغانستان، داستان به رشد و بالندگی خود ادامه داده است.

زنان از دههٔ چهل بدینسو، مجذبه به ادبیات داستانی روی آورده و درین عرصه قلم زده اند. نخستین داستانی که توسط یک نویسندهٔ زن (خانم ماگه رحمانی) نوشته شده بود، در سال ۱۳۴۰ هـ. ش. انتشار یافت؛ پس از آن داستانهای دیگری از نویسنده گان زن به وجود آمد که بسیاری از آنها در داخل و خارج از مرزهای کشور منتشر شد، که این روند همچنین تا هنوز ادامه دارد.

بخوانیم و بدانیم

۱. نقش زنان در ادبیات ما با نام «رابعهٔ بلخی» آغاز می‌یابد که پس از او تا سده های متمادی، با نام دیگر زنان سخنور کمتر برمیخوریم.
۲. در اواخر قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم، نام چند شاعر زن دیگر؛ مانند: عایشهٔ درانی، آمنهٔ فدوی، محجوبهٔ هروی و مخفی بدخشی را در اوراق برخی از کتابها می بینیم.
۳. اولین مکتب ابتدایی دختران در سال ۱۲۹۹ هـ. ش. به نام «مکتب عصمت» توسط ملکه ثریا تشکیل شد. و در ۱۹ جدی ۱۳۰۰ هـ. ش. مکتب مستورات در شهر آرای کابل گشایش یافت.

۳. در اواسط سده بیستم بود که ورود زنان به تدریج در عرصهٔ فعالیت‌های فرهنگی آغاز یافت، و شخصیت زن در آثار ادبی نقش بارزتری پیدا کرد.

• بخش‌های اصلی نامه های خصوصی

۱. آدرس گیرنده (آدرس مرسل الیه)
معمولاً نامه های خصوصی دارای بخشهایی اند که ترتیب آن به صورت زیر است:
۲. تاریخ
۳. عنوان که در خطاب به گیرندهٔ نامه نوشته میشود.
۴. آغاز نامه (عبارت و جمله های احترامی آغازی)
۵. متن نامه
۶. پایان نامه (عبارت احترامی پایانی)
۷. نام و نام خانوادگی نویسنده و ذکر مشخصات او
۸. آدرس فرستنده (آدرس مرسل)
۹. امضا (در صورت لزوم)
معمولاً بخشهایی از آنچه گفتیم، فقط روی پاکت نوشته میشود؛ مانند : آدرس فرستنده و گیرنده و بخشهایی هم روی پاکت و هم روی نامه نوشته میشود؛ مانند: مشخصات نویسندهٔ نامه، تاریخ و عنوان گیرنده.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان در مورد « راه‌های رشد داستان نویسی زنان » باهم گفتگو کرده، نکات پیشنهادی خود را در ورقه‌یی یادداشت کنند؛ سپس یک تن شان در مورد آن به سخنرانی بپردازد.
۲. شاگردان به دو گروه تقسیم شده، گروه اول در مورد « ویژه گیهای آثار ادبی مردان » و

گروه دوم در مورد «ویژه گیهای آثار ادبی زنان» باهم به گفتگو پرداخته، نکات مورد نظر را یادداشت نموده بعد یک تن از هر گروه در برابر صنف قرار گرفته در مورد آن صحبت کند.

۳- شاگردان در مورد مفهوم ابیات زیر سخنرانی کنند:

زنی که گوهر تعلیم و تربیت نخرید   فروخت گوهر عمر عزیز را ارزان
برای گردن و دست زن نکو «پروین»   سزاست گوهر دانش، نه گوهر الوان
پروین اعصابی

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم محترم می خواند در کتابچه های تان املا بنویسید.
۲. تصویر را با موضوع «زنان و دانشهای نوین» ارتباط داده، در مورد آن متن ادبی بنویسید.

۱. نقش زنان در ادبیات ما از کدام زمان آغاز یافته است؟
  ۲. در آغاز قرن بیستم، نام کدام شاعران زن در ادبیات ما درخشیده است؟
  ۳. کدام عوامل باعث شده است که در گذشته‌ها، زنان به کارهای ادبی نپرداخته و در عصر کنونی درین عرصه بدرخشند؟
  ۴. نخستین مکتب ابتدایی دختران در افغانستان، در کدام زمان، با چه نام و توسط چه کسی افتتاح گردید؟
  ۵. در کدام زمان، ورود زنان در عرصه فعالیت‌های فرهنگی آغازیافت، و شخصیت زن در آثار ادبی نقش بارزتری پیدا کرد؟
- عربخشیهای اصلی نامه‌های خصوصی را نام بگیرید.

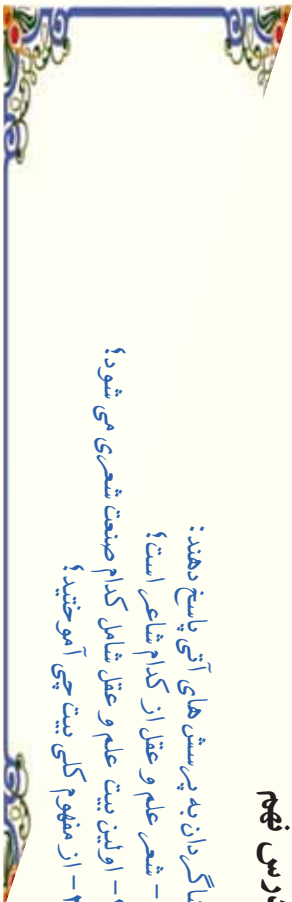

۱. در مورد «راه‌های رشد فعالیت‌های زنان در عرصه ادبیات» متنی بنویسید که از ده سطر کم نباشد.
۲. این ابیات را به حافظه بسپارید:
ای برده‌ها ز خویش بالای بر آورید   از کاروان روح کمالی بر آورید
ای دختران بادیه‌ای هم‌رهان من   از هجر سرنوشت وصالی بر آورید
خالده فروغ
۳. متن کامل درس نهم را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده‌گی بگیرید.

درس نهم

شاکر دازن به پرسش‌های آتی پاسخ دهند:

- ۱- شعر علم و عقل از کدام شاعر است؟
- ۲- اولین بیت علم و عقل شامل کدام صنعت شعری می‌شود؟
- ۳- از مفهوم کلی بیت چه آموختید؟

علم و عقل

جمله عالم صورت و جان است علم	خاتم مُلک سلیمانست علم
تا به هفتم آسمان افروخت علم	آدم خاکی زحق آموخت علم
تا شوی راکب تو بر رھوار علم	هین مکش تو بر هوی این بار علم
علم های اهل تن احوال شان	علم های اهل دل حمال شان
علم چون بر تن زند ماری شود	علم چون بر دل زند یاری شود
طالب علم است غواص بحار	علم دریابست بی حد و کنار
که بدو روشن کنی دل را ورق	صیقل عقلت بدان داده است حق
او عدوی ما و غول و رھزن است	گفت پیغمبر که احمق هر که هست
رُوح او و رُوح او ریحان مساست	هر که او عاقل بود، او جان مساست
مخلص مرغست عقل دام بین	آفت مرغ است چشم کام بین

عقل خود با عقل یاری یار کن
«أمرؤهُم شُوری» بخوان و کار کن

از مولانای بلخی

* علم چیست: علم در لغت به معنای یقین کردن، دانستن، معرفت و دانش را گویند و در

اصطلاح معرفت دقیق و با دلیل بر کیفیات معینه و یا حضور معلوم در نزد عالم.

* عقل چیست: در لغت دریافتن، دانستن قوه و ادراک حسن اعمال و تمیز نیک و بد امور را گویند. و در اصطلاح عقل جوهری است مجرد که غایب است و به وسیلهٔ وسایط و محسوسات را به وسیلهٔ مشاهده درک می‌کند و گویند چیزی که حقایق اشیاء را دریابد.

* خانم سلیمان: انگشتی که سلیمان (ع) در دست داشت و به وسیلهٔ آن بر انسان‌ها و تمام دیوان و جانوران پادشاهی میکرد و صنعت تلمیح آنست که گوینده در ضمن شعر به قصه یا مطلق معروف اشاره کند.

«وَأْمُرُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ» اشاره به آیهٔ ۳۸ سورهٔ شوری است.
ترجمه: و کارشان در میان شان مشورت است.

بیت دوم: اشاره است به آیهٔ ۳۰ سورهٔ بقره.
وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۳۱)

ترجمه: و [خدا] همه [معانی] نامها را به آدم آموخت؛ سپس آنها را بر فرشته‌گان عرضه نمود و فرمود اگر راست می‌گویند از اسامی اینها به من خبر دهید.

و نظر به فحوای آیه کریم استنباط می‌شود که بزرگی آدم علیه السلام بلندتر از ملایکه است.

بیاموزیم

۱- آموختن و آموختاندن علم و دانش باعث سرفرازی انسان در دنیا و آخرت می‌گردد و روح انسان را جاویدان میسازد. بر ما لازم است تا در کسب علم و دانش کوشش نماییم و اندوخته‌های خویش را در راه خیر و فلاح مردم و کشور خود به کار بریم.

• بخشهای اصلی نامهٔ شخصی به دفتر رسمی

- این نوع دیگری از نامه هاست، که ما آن را به نام عریضه و درخواست میشناسیم. این گونه نامه ها چه در بیان تقاضا و طلب باشد و چه در بیان آگاهی و یا پرسش، دارای بخشهایی است همانند بخشهای اصلی نامه های خصوصی؛ با اندکی تفاوت، که در زیر به شرح آن میپردازیم:
۱. نشانی کامل فرستنده (کنار راست در بالای صفحه)
  ۲. نشانی کامل گیرنده (کنار چپ در بالای صفحه)
  ۳. تاریخ (کنارچپ صفحه در زیر نشانی گیرنده)
  ۴. موضوع (کنارچپ صفحه در زیر تاریخ)
  ۵. عنوان که در خطاب به گیرندهٔ نامه نوشته میشود.
  ۶. آغاز نامه (عبارت و جمله های احترامی آغازی)
  ۷. متن نامه
  ۸. پایان نامه (عبارت احترامی پایانی)
  ۹. نام و نام خانوادگی نویسنده و ذکر مشخصات او (کنارچپ صفحه)
  ۱۰. امضا (حتمی است)
  ۱۱. ذکر ضمیمه ها با تعداد اوراق آن (کنار راست صفحه، سه سانتی پایین تر از امضا)
  ۱۲. گذاشتن حد اقل پنج سانتی متر فاصلهٔ سفید در پایین صفحه به منظور ارجاع، ملاحظه، یادداشت و ....

کارگروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون مفهوم شعر به بحث و گفتگو بپردازند. سپس از هر گروه، یک نفر، مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نمایند.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در بارهٔ هدف کلی شعر علم و عقل معلومات ارائه کند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد به صورت املا در کتابچه‌های تان بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید، در کتابچه‌های تان متن کامل نامهٔ یک شخص را به دفتر رسمی بنویسید.

- ۱- در بارهٔ علم و عقل از شعر که خواندید چه آموختید؟
- ۲- مفهوم کلی درس را بیان نمایید.
- ۳- شعر علم و عقل در کدام قالب شعری سروده شده است؟
- ۴- مفهوم بیت زیر را بیان کنید:
علم چون بر دل زند یاری شود
علم در پایست بی حدو کنار
- ۵- نامهٔ شخصی به دفتر رسمی شامل کدام بخش‌ها می باشد؟

- ۱- در بارهٔ علم و عقل یک مقاله در هفت سطر بنویسید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
عقل دل را به علم بنگارد
علم چنان را به آسمان آرد
اوحدی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آمادگی بگیرید.

درس دهم

شاگردان به پرسش‌های ذیل پاسخ دهند:

- ۱- اندرز چه معنی دارد؟
- ۲- پند و اندرز چه نقش را در تربیهٔ جوانان ایفا می‌کند؟
- ۳- گشاده دست باش؛ اما زیاده روی مکن یعنی چه؟ توضیح دهید.
- ۴- چند اندرز سودمند را که به خاطر دارید؟ بگویید.

اندرز های سودمند

- اندرزهای سودمند نتیجهٔ یک عمر تلاش، تفکر و تجربهٔ انسانهای سخت کوشی است که با آگاهی از آنها می‌توان در مسیر زنده گی راحت و عاقلانه تر قدم برداشت.
- دانا ترین مردم کسانی اند که از مردم نادان فرار کنند.
  - دانا زنده است اگر چه بمیرد و نادان مرده است هر چند زنده باشد.
  - زیبایی سخن در کوتاهی و اختصار آن است.
  - همدردی سر آغاز توانایی است.
  - انسان والا همیشه به شرافت می‌اندیشد و انسان عادی به آسایش خود.
  - بهترین انسان کسی است که در حق همه نیکی کند.
  - بهترین مردم کسانی اند که خیر شان به دیگران برسد.
  - مشورت کردن عین هدایت است؛ هر کس به رأی خود اکتفا کند خود را به خطر انداخته است.
  - گشاده دست باش؛ اما زیاده روی مکن.
  - دانش ارثی است ارزنده، ادب زیوری است پاینده و تفکر آینه یی است تابنده.
  - نیرومند کسی است که بر خویشین مسلط شود.
  - یا درست حرف بزنی، یا عاقلانه سکوت کن.
  - با مردم نیکو سخن بگویند تا پاسخ نیکو و پسندیده بشنوبد.
  - علم نعمت بزرگی است که در زنده گی تاج افتخار و پس از مرگ یادگار درخشان خواهد بود، خردمند به کار خویش تکیه می‌کند و نادان به آرزوی خویش.
  - حرف زدن بدون فکر مانند تیر اندازی بدون هدف است.
  - با راستی است که گفتار زینت پیدا می‌کند.
  - صبور باش که صبوری ترازوی عقل و نشانهٔ توفیق است.

- از قضاوت‌های تند و عجولانه بپرهیزید.
  - دانا‌ترین مردم کسی است که دانش مردم را به دانش خود جمع کند.
  - توانگر واقعی کسی است که چشمش به دیگران نباشد.
  - تفاهم از محبت و تفاوت از عداوت سرچشمه می‌گیرند.
  - فرصتها را از دست دادن اندوه‌بار می‌آورد.
  - نخستین نیکی به دیگران، روی باز و خندان داشتن است.
  - تا توانی دلی به دست آر، دل شکستن هنر نمی‌باشد.
  - انسان با وقار بزرگ است و انسان متکبر کوچک.
  - اگر پیری پند ده و اگر جوانی پند گیر.
  - نخست خواهند پرسید هنرت چیست؟ نگویند پدرت کیست؟
  - در انجام کار های خوب از یکدیگر پیشی جوید.
  - در نیکی و تقوا یکدیگر را یاری نمایید. (۱)
  - در رفتار میان روی پیشه کن و سخن به نرمی و آرامی بگو.
  - مؤمن کسی است که از سخنان بیهوده دوری جوید.
  - کسی که می‌خواهد خدا با او سخن گوید قرآن بخواند.
  - در ادبیات فارسی دری پند و اندرز در زبان شعر نیز متجلی گردیده است، که هدف از آن تعلیم و تربیه و رهنمایی انسان‌ها به راه نیک است. از میان گنجینه‌های بزرگ نظم و نثر دری چند بیت از نظامی گنجه‌یی را برگزیده‌ایم که محتوای آن پند و اندرز است.
دیده فرو بر به گریبان خویش	عیب کسان منگر و احسان خویش
خود شکن آن روز مشو خود پرست	آیینه‌روزی که بگیری به دست
تساز تو خوشنود شود کردگار	عمر به خوشنودی دل‌ها گذار
چون مه و خورشید جوان مرد باش	گرم شو از مهر و زکین سرد باش
نیکی او روی بدو باز کرد	هر که به نیکی عمل آغاز کرد
- بیاموزیم**
- ۱- در نیکی و تقوا یکدیگر را یاری نمایید. اشاره است به آیه مبارکه: «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ»
  - ۲- آگاه باشید که با یاد خدا دلها آرامش می‌گیرد. اشاره است به آیه مبارکه «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»

• نکات ضروری در نامه شخصی به دفتر رسمی

- وقتی برای اداره، دفتر رسمی و یا شخص مهمی نامه مینویسیم که رابطه کاری با او داریم؛ در چنین مواردی نمی شود از روش نامه دوستانه استفاده کرد و این کار نوعی توهین به شخص گیرنده محسوب میشود. نوشتن این گونه نامه ها مستلزم رعایت یک سلسله نکات ضروری است که در زیر به توضیح آن میپردازیم:
۱. نامه باید در یک طرف صفحه نوشته شود و نباید در حاشیه آنها چیزی نوشت.
  ۲. متن نامه باید با نهایت دقت در صحت مطالب تهیه شود.
  ۳. متن نامه باید شایسته فرد گیرنده باشد و پست و مقام شغلی فرد گیرنده باید در نظر گرفته شود.
  ۴. در نامه باید شیوایی بیان و روانی مطلب نیز در نظر گرفته شود و از لغات نامانوس نباید استفاده گردد.
  ۵. از حشو (به کار بردن کلام زاید) خودداری شود.
  ۶. در نامه به هیچ وجه نباید از کلمات و جملات عامیانه استفاده کرد.
  ۷. از نشانه های قراردادی (کامه، سمیکولن، نقطه و ...) باید درست و به جا استفاده کرد.
  ۸. در نامه باید از استفاده کردن جملات توهین آمیز، تهدید آمیز و مشکل آفرین خودداری کرد.
  ۹. نامه باید در کاغذ های مناسب نوشته شود تا امکان ارجاع و حاشیه نویسی داشته باشد.
  ۱۰. نامه تا حد امکان باید تایپ شود یا حداقل با خط خوانا نوشته شود.
  ۱۱. سلسله مراتب باید رعایت شود. عدم رعایت سلسله مراتب توهین تلقی میشود.
  ۱۲. اگر مخاطب نامه را نمی شناسیم، نامه را باید با یک عنوان کلی بنویسیم؛ در هر اداره یک سیستم تفکیک نامه وجود دارد که باعث ارسال نامه به مکان مورد نظر میشود.
  ۱۳. اگر نامه به وسیله اینترنت مکاتبه شود: الف) از رنگهای ملایم (مثل آبی) استفاده گردد. ب) تایپ همه نامه با فونت بزرگ یک نوع توهین محسوب میشود. ج) ارسال تعداد زیاد ایمیل برای یک مکان کار درستی نیست.

کارگروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون اهمیت اندرز های مفید و سودمند به بحث

- و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نمایند.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده چند اندرز مفید و سودمند را شرح و توضیح دهد.
- ۳- چند شاگرد پیرامون آیات زیر صحبت نمایند:
- گرم شو از مهر و زکین سرد باش   چون مه و خورشید جوان مرد باش
هر که به نیکی عمل آغاز کرد   نیکی او روی بدو باز کرد

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- با نظر داشت قواعدی که خواندیده، در کتابچه های تان متن یک نامه کامل را بنویسید.

- ۱- اندرز ها و نصایح چه معنی و مفهومی را ارائه می کنند.
- ۲- سه اندرز مفید و سودمند را که خواندید به انتخاب خود توضیح کنید.
- ۳- کسانی که به اندرز ها و نصایح سودمند بزرگان گوش فرا نمی دهند؛ شما برای شان چه مشوره می دهید؟
- ۴- چند نکته عمده نامه شخص به دفتر رسمی را بیان کنید.
- ۵- بیت زیر کدام مفهوم را ارائه می کند:
- عیب کسان منگر و احسان خویش   دیده فرو بر به گریبان خویش

- ۱- در باره نصایح و اندرز های مفید و سودمند و نقش آن در جامعه چند سطر بنویسید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
- آمایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است   با دوستان مروت با دشمنان مدارا
حافظا
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس یازدهم

شاگردان به پرسش‌های ذیل پاسخ دهند:

- ۱- داستان کوتاه چیست؟
- ۲- ویژه‌گی‌های داستان کوتاه را بیان دارید.
- ۳- درباره‌ی داستان بلند یا رمان چه می‌دانید؟
- ۴- خیالپردازی در داستان چه نقش دارد؟ بیان دارید.

داستان کوتاه

داستان، بیان سرگذشت انسان یا انسانهاست. در طول زمان و بر محور توالی حادثه یا حوادثی که شکل‌دهنده‌ی آن زنده‌گی است و به‌طور عمده به روابط علت و معلول می‌پردازد و یا علت و معلول در آن ملحوظ است. داستان دست انسان را می‌گیرد و به‌زوایای تاریکی روح بشر می‌برد و بسا حوادث را به‌نحوی بیان می‌کند که با موجب عبرت شود و یا به‌قول ارسطو به‌پالایش روان بینجامد؛ این حوادث به‌دو صورت یا در دو قالب ادبی بیان می‌شوند: داستان کوتاه و رمان.

داستان کوتاه: داستان کوتاه شرح ماجرابی است؛ غالباً پیرامون یک موضوع یا یک شخص معین در کمال ایجاز؛ به‌عبارت دیگر در داستان کوتاه، نویسنده یکی از جنبه‌ها یا نمود‌های زنده‌گانی قهرمان یا شخصیت مورد نظر خود را تحلیل می‌کند و اعمال و گفتار او را که بنابر انگیزه‌ی درخلاف حادثه‌ی به‌منصه‌ی ظهور رسیده است، در نظر خواننده مجسم می‌نماید. از ویژه‌گیها و لوازم یک داستان کوتاه خوب: تازه‌گی موضوع، هیجان‌انگیزی، زیبایی و دیگر ظرافت‌های هنری؛ همچنین عمق اندیشه و قدرت تخیل نویسنده در ساخت و پرداخت واقعه مورد نظر است.

برخی از منتقدان هنری به داستانی که کمتر از دو هزار و پنجمصد کلمه داشته باشد داستان کوتاه و به داستانی که بیش از دو هزار و پنجمصد کلمه و بین ده تا پانزده هزار واژه دارد، داستان دراز و از پانزده هزار کلمه بیشتر رمان کوتاه و از پنجاه هزار کلمه به بالا را رمان بلند گفته‌اند.

ویژه گیهای داستانی کوتاه

- ۱- **طرح داستان:** عبارت از شالوده اصلی داستان، در حقیقت طرح نقشه کار برای نویسنده است که در آن می تواند به روابط افراد و کنش موضوع و کل حوادث بر اساس علت و معلول به ویژه ایجاد احساس انتظار در خواننده بپردازد.
  - ۲- **شخصیت پردازی:** یعنی شناخت دقیق شخصیت در داستان برای خود نویسنده که موجب می شود بتواند آن را برای خواننده به تصویر کشد و خواننده به درستی در مسیر حوادث قرار گیرد.
  - ۳- **زاویه دید:** چگونه گی روایت داستان، نکته یی برجسته در نگارش داستان است. این که نویسنده، داستان را از زبان چه کسی روایت کند، بسیار اهمیت دارد. هر نویسنده یی برای بیان داستان شیوه یی را که متناسب باهدف و شخصیت های داستان است، انتخاب میکند. داستان گاه از زبان یکی از قهرمانان بیان می شود؛ گاه نویسنده به عنوان راوی، قصه را بیان میکند، گاه داستان از زبان شخص اول بیان می شود؛ اما در طول داستان راوی تغییر می کند، گاه به صورت یادداشت روزانه نگارش می یابد و گاه به صورت نامه نگاری بین دو یا چند نفر. انتخاب درست و سنجیده زاویه دید و شکل روایت داستان بسیار مهم است.
  - ۴- **خیال پردازی:** وسعت دید خواننده را گسترش می دهد و نویسنده نیز با استفاده از تخیل به بررسی شخصیت های داستان می پردازد.
  - ۵- **پیام داستان:** پیام یک داستان همان روح حاکم بر داستان و درونمایه آن است. نتیجه یی کلی در باره زنده گی است که داستان به طور واضح آن را بیان کرده است یا ما از آن استنباط می کنیم؛ البته همه داستانها پیام ندارند. هدف داستانهای ترسناک ممکن است صرفاً در اضطراب قرار دادن خواننده باشد.
- داستانهای اسرار آمیز اغلب کارشان این است که معمای حل نا شده و معلق را برای خواننده مطرح ساخته، بعد آن را حل کنند. تنها برخی از داستانهای تفریحی دارای پیام هستند؛ ولی

همه داستانهای تحلیلی پیام ندارند و در واقع در داستانهای تحلیلی، هدف داستان همان پیام آن است.

۶- **سمبول و کنایه:** سمبول ادبی، بیش از معنای ظاهری خود، معنی می دهد و این سمبول می تواند یک موجود، شخص، حالت، عمل و یا چیز های دیگر باشد. داستان نویس می تواند از انواع کنایه ها به این شرح استفاده کند.

الف) تجربیات پیچیده خود را بیان کند.

ب) داستان را به طور غیر مستقیم سنجیده، ارزیابی کند.

ج) اختصار را رعایت نماید. کنایه نیز مانند سمبول، به نویسنده امکان می دهد تا بدون این که مفاهیم را صریحاً بگوید، آنها را به خواننده منعکس کند.

۷- **احساس و طنز:** ادبیات داستانی، عواطف خفته ما را بیدار کرده، به غلیان می آورد و از این راه درک ما را از مسایل سرشارتر و عمیق تر می کند. برخی از داستانها ما را می خندانند؛ برخی هم می گریند و بعضی هم ما را به وحشت می اندازد. با همه اینها داستانی واقعا پر معنی است که احساس را به طور غیر مستقیم در خواننده برانگیزد نه به طور مستقیم. ضمناً گاه از شنیدن لطفه بی به خنده می افتیم، و داستانی هم که در آن همه نیرو به کار رفته تا ما را بخندانند، احتمال دارد هم مطبوع باشد و هم موجب رنجش کسی نشود. طنز چه در قالب سخنان دانشین و متضمن شوخی باشد و چه نیشدار و گزنده و انتقاد آمیز؛ تنها هنگامی ارزشمند خواهد بود که ناشی از برداشت صحیح از زنده گی باشد. چون در ادبیات درسی، نگارش داستان، سابقه بی طولانی دارد و از ادوار گذشته داستانهای چون اسکندر نامه و دارابنامه بجاست؛ اما پیشینه نوشتن رمان و داستان کوتاه به مفهوم اروپایی آن مطابق ضوابط ادبی که نویسنده گان مغرب زمین رعایت می کنند از صد سال اخیر تجاوز نمی کند و از این زمان است که در زبان دری رمان و داستان کوتاه جای قصه ها و افسانه های کهن را میگیرد. به طور کلی، داستان کوتاه قالبی است؛ که در عرصه نویسنده گی امروز جهان دارای جایگاهی والا است و تنوع موضوع در آن از هر نوع ادبی دیگر بیشتر است و به واسطه عدم رغبتی که نسل امروز به مطالعه آثار مفصل و نوشته های دراز پیدا کرده است، به تدریج انواع رمان یا داستانهای دراز، جای خود را به داستانهای کوتاه بسیار.

* هنر: شناسایی همهٔ قوانین عملی مربوط به شغل و فنی و با معرفت امری توأم با ظرافت و ریزه کاری می باشد.

* اسکندر نامه: یکی از پنج منظوم معروف نظامی گنجینه بی است شامل دو قسمت می باشد. یکی شرحنامه و قسمت دوم آن به نام اقبالنامه است.

بیاموزیم

۱- داستان کوتاه، شرح ماجرائی است غالباً پیرامون یک موضوع یا یک شخص معین در کمال ایجاز نوشته می شود.

۲- از ویژه گیهای یک داستان کوتاه خوب: تازه گی، موضوع، هیجان انگیزی، زیبایی و دیگر ظرافتهای هنری، همچنین عمق اندیشه و قدرت تخیل نویسنده در ساخت و پرداخت واقعهٔ مورد نظر است.

۳- از ویژه گی های داستان کوتاه می توان طرح داستان، شخصیت پردازی، زاویه دید یا چگونه گی روایت داستان، خیالپردازی، پیام داستان، سمبول و کنایه و احساس و طنز را نام برد. ۴- داستان کوتاه قالبی است که در عرصهٔ نویسنده گی امروز جهان دارای جایگاه والا است.

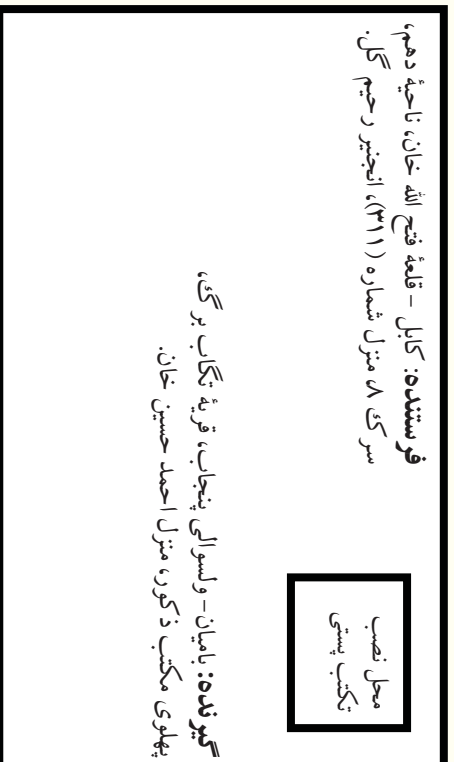
• آدرس نویسی روی پاکت مراسلات

نوشتن آدرس یا نشانی در زبان دری دقیقاً برخلاف بسیاری از زبانها از جمله انگلیسی است؛ بدین معنی که از موارد بزرگتر به سمت موارد کوچکتر میروود؛ به ترتیب زیر:

۱. نام کشور ۲. نام ولایت ۳. نام ولسوالی ۴. نام قریه ۵. نام ناحیه ۶. نام یا شمارهٔ سرک
۷. نام یا شمارهٔ کوچه ۸. شمارهٔ منزل ۹. نام و نام خانوادگی گیرنده .

تفصیلات

۱. در همه زبان‌هایی که از راست به چپ نوشته میشوند (دری، پشتو، عربی، ازبکی و ...)، قاعده همان است که در بالا گفتیم؛ یعنی از موارد بزرگ آغاز نموده به سوی موارد کوچک باید رفت.
۲. اگر نامه به کشور دیگری فرستاده میشود که ترتیب نوشتاری آن کشور از راست به چپ است، در آن صورت عین قاعده بالا بر آدرس گیرنده و فرستنده تطبیق میشود.
۳. اگر نامه به داخل کشور فرستاده میشود، دیگر نوشتن نام کشور ضروری نیست.
۴. اگر نامه از مرکز یک ولایت به مرکز ولایت دیگری فرستاده میشود، طبیعی است که نام ولسوالی و قریه نوشته می شود.
۵. آدرس فرستنده به ترتیبی که گفتیم، در سمت چپ، کنار بالایی پاکت نوشته میشود. هر آدرس گیرنده به همان ترتیب در سمت راست، کنار پایینی پاکت نوشته میشود.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون داستان کوتاه و ویژه گی های آن به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران انتقال دهند.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده، پیرامون طرح داستان، شخصیت پردازی، زاویه دید، خیالپردازی و پیام داستان توضیحات لازم را ارائه کند.

۳- چند شاگرد تصویر را با موضوع درس ارتباط داده در مورد آن سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می‌گیرد در کتابچه‌های خود املا بنویسید.
۲- مادر نظر داشت قواعدی که خواندیده، در کتابچه‌های تان آدرس نویسی را تمرین کنید.

- ۱- در طرح داستان کدام نکات در نظر گرفته می‌شود؟
- ۲- زاویه دید در داستان چقدر مهم پنداشته می‌شود؟
- ۳- درباره آدرس نویسی روی پاکت مراسلات معلومات دهید.
- ۴- یک شاگرد آدرس نویسی بالای پاکت مراسلات را روی تخته تمرین کند.

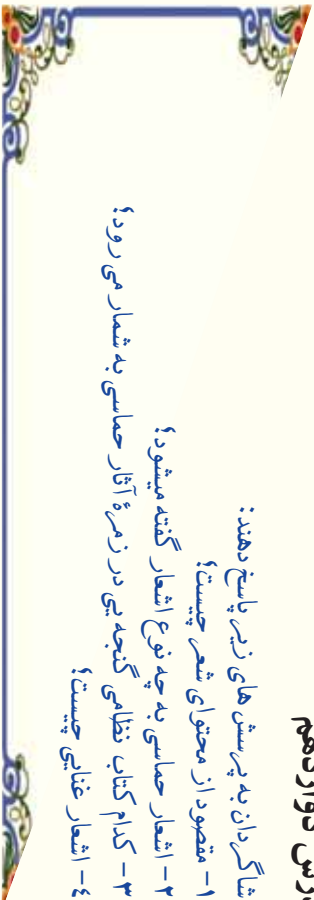

- ۱- در باره ویژه گی های داستان معلومات لازم تحریر بدارید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
ای مهر رخت صیقل آینه جانها
در صحن چمن نارون و سوسن و سنبل
از بهر ثنای تو گشودند زبانها
سیای کرخی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیریید.

درس دوازدهم

شاگردان به پرسش‌های زیر پاسخ دهند:

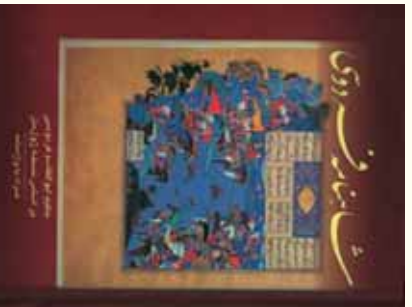
- ۱- مقصود از محتوای شعر چیست؟
- ۲- اشعار حماسی به چه نوع اشعار گفته می‌شود؟
- ۳- کدام کتاب نظامی گنجینه‌یی در زمره آثار حماسی به شمار می‌رود؟
- ۴- اشعار غنایی چیست؟

انواع شعر دری از لحاظ محتوا

مقصود از محتوای شعر، موضوعات شعری و نوع افکار و عواطف و حالات و تجربیات شاعران و مقاصدی است که آنان در کلام منظوم یا آفرینشهای شعری خود بیان داشته‌اند.

هر چند که مقاصد و نیت شاعران نامحدود است و گاه یک مقصود ممکن است خود مرکب از موضوعات مختلف و متأثر از تجربیات گوناگون باشد، با وجود این، شاید در بررسی اشعار دری از نظر محتوا و موضوعات شعری و نوع اندیشه و احساس گوینده گان آنها بتوان تقسیم‌بندی زیر را ارائه کرد:

۱- **اشعار حماسی:** که در آن از جنگها و دلاوریها سخن می‌رود و علاوه بر توصیف پهلوانی‌ها، مردانه‌گیها، میدان‌های جنگ، عقاید و آراء اخلاقی، آداب و رسوم، مظاهر فرهنگ و تمدن یک ملت نیز منعکس می‌شود؛ نمونه کامل شعر حماسی در زبان دری، شاهنامه فرودوسی است. منظومه‌های حماسی خود به سه نوع می‌باشند: حماسه‌های اساطیری و ملی، نظیر شاهنامه، حماسه‌های تاریخی، مانند اسکندرنامه نظامی گنجینه‌یی و حماسه‌های دینی، نظیر خاوران‌نامه ابن حسام خوسفی (۸۷۵هـ.ق. و غیره.

۲- **اشعار غنایی:** که موضوع آن، لذتها، شادیاها و غمها است. در قلمرو شعر دری، وسیع‌ترین افق معنوی و عاطفی از آن اشعار غنایی است و بازترین نوع شعر غنایی غزل است؛ که خود به دو نوع عاشقانه و عارفانه تقسیم می‌شود.

در غزلیات درّی، غیر از بیان حالات گوناگون عشق و آرزومندی و شرح ایام هجران و وصل، معانی دیگری از جمله، افتخام فرصت و توصیف مناظر زیبای طبیعت، بهار، پاییز، شب، صبح و نظایر آن اظهار می گردد. غزلیات شاعرانی؛ مانند: مولوی، سعدی، حافظ و مثنویهای عاشقانه یی؛ چون: خسرو شیرین و لیلی و مجنون نظامی گنجه یی و رباعیات خیام نمونه های ممتاز از شعر غنایی در زبان درّی است.

۳- اشعار مدحی: که موضوع آن ستایش از خصلتها و صفات نیک کسی است. در این نوع شعر، شاعر سجایای اخلاقی ممدوح را می ستاید و از رفتار و موفقیت های او تمجید می کند. اشعار مدحی غالباً در قالب قصیده بیان می شود و شاعر معمولاً قصیده را با تغزل و تشبیب آغاز می کند و سر انجام آن را با دعای ممدوح، ختم می کند؛ مانند قصاید شاعرانی چون: عنصری، منوچهری، فرخی سیستانی، امیر معزی، انوری و غیره. در اشعار مدحی ممدوح شاعر، سلطان، امیر و قدرتمندی سیاسی است و یا شخصیت چون پیامبر اکرم صلی الله علیه و سلم و سایر بزرگان دین و دانش اند. یا پسندیده مذهبی، عرفانی و یا علوم و فنون است. ۴- اشعار دینی: شامل سروده هایی است که محتوای آنها موضوعات دینی نظیر توحید باری تعالی، یا سرگذشت پیشوایان دین و مناقب و مصایب آنهاست. دبیاجه اغلب دیوان های شاعران درّی که اختصاص به ستایش خداوند و نعت رسول اکرم صلی الله علیه و سلم دارد و آثاری که در منظومه های شاعرانی چون: فردوسی، ناصر خسرو قبادیانی، سنایی غزنوی، خاقانی شروانی، نظامی گنجه یی، جلال الدین بلخی، سعدی، عبدالرحمان جامی، محتشم کاشانی و از شعرای متأخر مانند ادیب الممالک فراهانی و ملک الشعراء بهار وجود دارد و در باره موضوعات مختلف مذهبی سروده شده است، جزء این دسته از اشعار محسوب می شود. ۵- اشعار انتقادی: در این گونه اشعار، شاعر معایب و نارسایی های اخلاقی و رفتاری فرد یا اجتماع را به صورت هجو یا طنز و یا به زبان غیر جدی بیان می کند. در آثار شاعرانی چون ناصر خسرو قبادیانی، انوری، خاقانی، خواجوی کرمانی، سعدی، ظهیر قاریانی، جمال الدین اصفهانی به ایات و قطعات و قصایدی بر می خوریم که اندیشه های انتقادی قوی در آنها دیده می شود؛ همچنان در بسیاری از رباعیات خیام نیشابوری و انتقاد به صورت هجو و هزل در دیوانهای شاعرانی چون: سوزنی سمرقندی، حکیم جلال کوشکی قاینی، انوری و سنایی نیز وجود دارد. از میان شاعران زبان درّی که به سرودن اشعار انتقادی پرداخته اند، آثار نویسنده و شاعر خوش ذوق قرن هشتم هجری نظام الدین عبید زاکانی قزوینی (۷۷۱هـ ق. مشهور است او با لهجه ادبی بسیار دلچسپ انتقادات تندّی را نسبت به جامعه

و محیط خویش بیان داشته است. شعر انتقادی پس از عبید، توسط شاعرانی چون قانی، یغمایی جندی و در دوره معاصر به وسیله گوینده گانی نظیر سید اشرف الدین گیلانی، میرزا زاده عشقی، ایرج میرزا، دهخدا و ملک الشعراء بهار دنبال شده است.

۶- اشعار مرثیه: مرثیه نوعی شعر است که به یاد مرده و در ذکر محاسن او و تأسف از مرگ وی سروده می شود؛ به ویژه اشعاری که در ذکر مصایب و شرح شهادت پیشوایان دین می باشد. در آثار شاعران دری زبان از قدیم ترین ازمنه تاریخ ادبیات دری تا کنون مرثیه فراوانی وجود دارد که گوینده گان آنها در سوگ فرزندان، دوست، ممدوح خود و یا پیشوایان مذهبی سروده اند و مشهور ترین آنها آثار زیر است:

مرثیه رودکی سمرقندی در مرگ امیر اسماعیل سامانی و شعری که در فوت شهید بلخی مرثیه است، مرثیه حکیم ابوالقاسم فردوسی در غم مرگ پسر سی و هفت ساله اش، مرثیه فخری سیستانی در فوت سلطان محمود غزنوی.

۷- اشعار تهنیت: تهنیت به معنی مبارک باد و خوش آمد گفتن است و از لحاظ مضمون، عکس مرثیت و تعزیت است؛ زیرا شاعر تهنیت گو، ضمن شعر خود، شادمانی و نشاط را از رویدادی خوش، نظیر فرا رسیدن اعیاد مذهبی و ملی و ایام فرخنده بی؛ چون سالروز میلاد پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم و...

در آثار مظلوم دری تهنیت های زیادی که غالباً در قالب قصیده سروده شده، از شاعران نظیر مسعود سعد سلمان، ظهیر قاریایی، انوری، سعدی، حافظ، خاقانی، سید حسن غزنوی و ... وجود دارد.

۸- اشعار بث الشکوی: درد دل و شکایت کردن از رخداد های رنج آور زنده گی است. هر شعری که محتوای آن بر آمده از دردهای درونی و اسرار غم انگیز شاعر و هدف از بیان آن عقده گشایی یا خیر کردن دیگران از حال شخص باشد، از نوع بث الشکوی محسوب میشود؛ مانند: شکایت از روزگار، گلابه از بی وفایی معشوق و هجران او، گله مندی از ناسپاسی و قنر ناشناسی مردم زمانه.

۹- اشعار وصفی: در این گونه اشعار، شاعر گاه از طریق مشاهده مستقیم و عینی، صفات ظاهری اشخاص، مناظر طبیعت، فصل های سال و اشیا، یا به صورت کلی عالم خارج و زیبایی های طبیعت را شرح می دهد و گاه به مدد نیروی تخیل و اندیشه به بام علم معنی و باطن آدمی بر می آید.

۱۰- اشعار قصصی: قصص جمع قصه است و قصه ها شامل رویداد های خیالی یا واقعی از

زنده گی انسانهاست، که گاه به مدد نیروی تخیل شاعر برای حیوانات، پرنده گان، حتی اشیا نیز ساخته می شود و بسته به محتوا و درونمایه خود و شیوه بیان قصه پرداز به انواع رزمی و پهلووانی، بزمی، عاشقانه، عرفانی، اخلاقی، تاریخی، مذهبی (نظیر قصص قرآن مجید)، سیاسی، عامیانه، کودکانه، مطایبه آمیز و خنده آور و ... تقسیم می شود. که بهترین نمونه های آن را در آثار زیر در می یابیم:

ویس و رامین ، حلیقة الحقیقه، منطق الطیر، مثنوی معنوی، پنج گنج، بوستان، هفت اورنگ و...

۱۱- **مناظرات:** مناظره گفتگویی است میان دو نفر که هر طرف سعی می کند با استدلال، برتری و حقانیت خود را بر دیگری به اثبات برساند.

مبتکر این نوع شعر در زبان فارسی دری، ابو نصر علی بن احمد اسدی طوسی (۳۶۵هـ.ق. سراینده گرشاسب نامه می باشد. مناظرات پنج گانه اسدی که عبارت از مناظره عرب و عجم، آسمان و زمین، در نیزه و کمان، شب و روز، مع و مسلمان است، در قالب قصیده به نظم در آمده است.

۱۲- **اشعار عامیانه و محلی:** محتوای این گونه اشعار، فرهنگ و ادب عامه است، که مجموعه عقاید، اندیشه ها، آداب و رسوم عامه مردم می باشد. اشعار عامیانه و محلی دری بیشتر در قالب دو بیتی و ترانه های عاشقانه سروده شده و موضوع آنها: چستانها، ضرب المثلها، لالایها، و یا منظومه هایی است در قالب غزل، مثنوی، قطعه، و چهار پاره های پیوسته، که در مراسمی؛ چون: تعزیه، مولودی، عروسی و در ایامی مانند، سمنک و دعای سفره خوانده می شود.

- * شعر چیست؟ شعر، سخن منظوم، کلام موزون، که دارای وزن و قافیه باشد، اشعار جمع آن است.
- * توحید: یگانه گردانیدن، یکتا قرار دادن، خدا را یگانه دانستن، به یگانه گی خدا ایمان آوردن.
- * مرثیه: شعر یا سخنی که در سوگواری و در مدح میت خوانده شود، مرثی جمع آن است.

بیاموزیم

شعر دری از لحاظ محتوا انواع و اقسام زیاد دارد که مهمترین آن قرار زیر است:

- ۱- اشعار حماسی، ۲- اشعار غنایی ۳- اشعار مدحی ۴- اشعار تعلیمی، ۵- اشعار دینی،

۶- اشعار انتقادی، ۷- اشعار مرثیه، ۸- اشعار تهنیت، ۹- اشعار بخت‌النشکوی، ۱۰- اشعار وصفی، ۱۱- اشعار قصصی ۱۲- مناظرات، ۱۳- اشعار عامیانه و محلی
اشعار عامیانه و محلی دارای محتوای فرهنگی و ادب عامه است، که مجموعه عقاید، اندیشه‌ها، آداب و رسوم عوام مردم را در بر می‌گیرد. اشعار عامیانه و محلی دري بیشتر در قالب دو بیتی و ترانه‌های عاشقانه و عارفانه سروده شده است.

• آدرس نویسی روی پاکت مراسلات خارجی

نوشتن آدرس در زبانهای که از چپ به راست نوشته میشوند، برخلاف زبان دری است؛ یعنی همیشه باید از موارد کوچک شروع شده و به طرف موارد بزرگ رفت. به ترتیب زیر:
۱. نام و نام خانواده گی گیرنده ۲. شماره منزل ۳. نام یا شماره عمارت ۴. نام یا شماره کوچه ۵. شماره سرک ۶. نام روستا ۷. نام شهر ۸. نام ایالت یا ولایت ۹. کد پستی ۱۰. نام کشور.

افغانستان، کابل، کارته نو، حوزه هشتم، سرک ۳ کوچه ششم منزل شماره ۴۲ احمد	محل نصب تگت پستی
To: Mrs. Kim Jennifer 1066 - 22 Lawrence St. Scarborough, Ontario M7X 3K8 Canada	

تفصیلات

۱. اگر نامه به کشور دیگری فرستاده میشود، که ترتیب نوشتاری آن کشور از چپ به راست است، در آن صورت آدرس فرستنده مطابق قاعده دری نوشته شده و آدرس گیرنده مطابق به قاعده زبانهای چپ به راست نوشته میشود.
۲. جاهای نوشتن آدرس فرستنده و گیرنده روی پاکت، تغییر نمی‌یابد؛ یعنی آدرس فرستنده درست چپ، کنار بالایی پاکت نوشته میشود و آدرس گیرنده درست راست، کنار پایینی آن.
۳. بهتر است در پایین آدرس فرستنده، کلمه Afghanistan را با حروف لاتین بنویسیم؛ زیرا اگر گیرنده نامه دران کشور پیدا نشود، شرکت پستی کشور خارجی به آسانی بداند که

این نامه را به کدام کشور مسترد نماید و از مفقود شدن آن جلوگیری به عمل آید.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون انواع شعر از لحاظ محتوا به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر، مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بگوید.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده فرق اشعار حماسی، غنایی و تعلیمی را به گونه مختصر ارائه کند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد؛ به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، در کتابچه های تان مشخصات روی پاکت مراسلات خارجی را بنویسید.

- ۱- مهمترین انواع شعر، از لحاظ محتوا را نام بگیرید.
- ۲- مناظره به چه نوع شعری اطلاق می شود؟ توضیح دهید.
- ۳- اشعار مدحی به چه نوع شعری گفته می شود؟
- ۴- فرق میان شعر از لحاظ قالب و شکل و از لحاظ محتوا چیست؟
- ۵- یک شاگرد مشخصات پاکت مراسلات خارجی را روی تخته بنویسید.

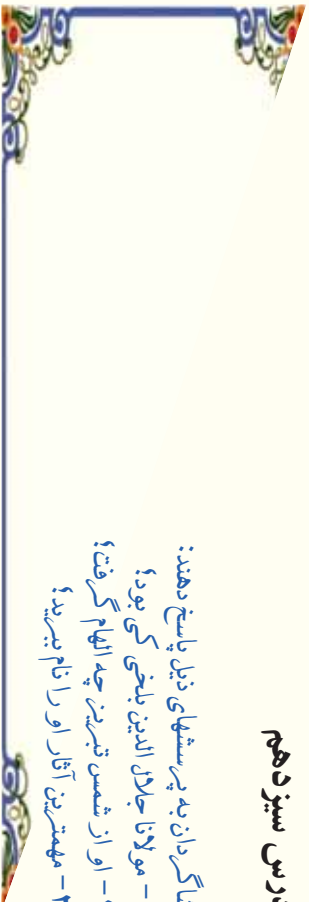

- ۱- در باره شعر دینی و شعر انتقادی در ده سطر معلومات دهید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
دلت را راست کن از راستکاری   که هست از راستکاری رستگاری
ناصر خسرو بلخی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس سیزدهم

شاگردان به پرسشهای ذیل پاسخ دهند:

- ۱- مولانا جلال الدین بلخی کی بود؟
- ۲- او از شمس تبریزی چه الهام گرفت؟
- ۳- مهمترین آثار او را نام ببرید؟

مولانا جلال الدین محمد بلخی

مولانا جلال الدین محمد بلخی فرزند سلطان العلما بهاءالدین محمد بن حسین الخطیبی از بزرگترین شعرای ممتصوف و عارف افغانستان به سال ۶۰۴ هـ.ق. در بلخ که از مراکز فرهنگ و ادبیات منطقه شمرده می شد، تولد یافت. پدرش محمد بن حسین ملقب به بهاءالدین ولد بر حسب روایت نوه دختری علاءالدین خوارزمشاه بود و از فضلا، مشایخ و عرفا محسوب می شد که پیش خوارزمشاه تقرب داشت و در اثر نفوذ و شهرتی که پیدا کرده بود، مخالفان تصوف از او سعایت نمودند. پس مجبور به مهاجرت شد و با پسرش جلال الدین به تاریخ ۶۱۷ هـ.ق. از راه بغداد قصد سفر حج نمود. در این زمان جلال الدین ۱۴ ساله بود.

بهاءالدین ولد در نیشابور به دیدار شیخ فریدالدین عطار نایب آمد و او جلال الدین را در آغوش کشید و دعا خواند و مثنوی اسرار نامه را به او هدیه کرد. اولین تعلیم و تربیت و ارشاد جلال الدین در نزد پدرش بود و یکسال بعد از وفات او که به سال ۶۲۸ هـ.ق. اتفاق افتاد سید برهان الدین محقق ترمذی که از شاگردان سابق بهاءالدین ولد بود و در این موقع در سلک خواص و اولیاء اهل طریقت مقامی داشت به قونیه آمد و جلال الدین از مجالس درس او کسب فیض نمود و نه سال تمام تحت ارشاد آن مرد عارف بود. بعد به عزم سیاحت و اخذ معرفت و درک مجلس اصحاب طریقت، مسافرت شام اختیار کرد تا روزی گردش روزگار او را با یکی از بزرگان زمان و نوادر دوران به یکجا آورد و این ملاقات در حیات جلال الدین تأثیر عظیم بخشید. این شخص عبارت بود از شمس الدین بن علی بن ملک داد تبریزی که ژولیده پیری از پیران صوفیه بود و نفسی گرم و جاذبه بزرگ و بیان موثر داشت و از شهری به شهری راه می پیمود و با اهل راز و ریاضت و درویشان و عارفان انس و الفت می نمود؛ تا اینکه در این موقع که سال ۶۴۲ هجری باشد به سراغ جلال الدین به قونیه آمد و در اول نظر بارقه عشق و حقیقت را در چهره او دید و او را شقیقه ممنویت خود کرد و در بقیه عمر مرشد و قاید روحانی او گردید. از تعظیم و احترامی که جلال الدین در اشعار و اقوال خود نسبت به شمس ابراز نموده نیک پیداست که تأثیر نفس او در جهانبینی جلال الدین بس عمیق بوده است.

این نفس جان دامنم برنافتست بوی بیراهن زیوسف یافتست
کز برای حق صحبت سالها بازگو رمزی از آن خوش حالا
من چه گویم یک رگم هوشیار نیست شرح آن یاری که آن را یار نیست
خود ثنا گفتن زمن ترک نداشت کاین دلیل هستی و هستی خطاست
شرح این هجران و این خون جگر این زمان بگازار تا وقت دیگر
گفتمش پوشیده خوشتر سر یار خود تو در ضمن حکایت گوش دار
خوشتر آن باشد که سر دلبران گفته آید در حدیث دیگران
مثنوی معنوی نه تنها بزرگترین میوه افکار و بهترین جلوه اشعار جلال الدین است؛ بلکه
دیوانی است در زبان دری.

تأثیر مولانا جلال الدین در افکار و آذهان بسیار و پیروان و مقلدان او بی شمار است، نه تنها
نفوذ معنوی و ادبی استاد در افغانستان، ایران، هند و آسیای صغیر به کمالست؛ بلکه شهرتش
به مغرب زمین هم رسیده و اشعارش به زبان های مختلف دنیا ترجمه گردیده است.
سبک و افکار: مولانا جلال الدین در سرایش شعر خود از حیث رسایی مقصود و اتفاق
مطلب، لطافت معنی، باریکی اندیشه، صفا و پخته گی فکر عرفانی داد سخن داده است.

تصوف: طریقه تصوفی که پیروان آن معتقد اند به وسیله تصفیة باطن و ترکیه نفس انوار
حقایق بر قلب شخص اشراق کند. این طریقه در ادیان مختلف وجود دارد و در اسلام در
قرن دوم هجری ظهور نموده است. تصوف اسلامی به دو روش تجلی کرده است یکی منفی
که عبارت است از اعراض از دنیا و ریاضت و ترک علائق و اختیار قناعت و پشمینه پوشی،
روش مثبت عبارت است از سلوک و طی مراحل اخلاص و ایثار خدمت به خلق، تربیت نفس،
محبت، کسب معرفت و وصول به مقام عشق الهی.

عرفان: در لغت به معنی شناختن و شناخت حق تعالی می باشد و یک پدیده اجتماعی و
فرهنگی است که پایه های آنرا احساس و عاطفه انسانی می سازد و آنچه در عرفان مطرح
است. روح و روان آدمی میباشد و بس.

بیاموزیم

- ۱- مولانا جلال الدین محمد بلخی در سال ۶۰۴ هـ.ق. در بلخ چشم به جهان هستی گشود.
- ۲- مثنوی معنوی بزرگترین اثر جلال الدین محمد بلخی بوده و کامل ترین دیوان تصوف
در زبان دری است که به شمار بیست و شش هزار بیت و در ضمن شش دفتر در بحر رمل
سروده شده است.

• کلمات عنوانی و کلمات پایانی

معمولاً نامه ها با خطاب آغاز میشوند. در خطاب، نویسنده باید شأن و مقام مخاطب و وضع و موقعیت او را به کاربرد و از کلمات درخور و مناسب در نظر بگیرد. همین کلمات و واژه های احترامی بی را که در آغاز نامه به مثابه خطاب می آیند، به نام کلمه عنوانی یاد میکنند؛ همچنان کلمات احترامی بی که پس از تمام شدن متن نامه، در پایان نامه می آیند، کلمه های پایانی نام دارند.

کلمات عنوانی و کلمات پایانی هر یک بار عاطفی خاصی دارند، که اگر هر یک از آنها در جای مناسب خویش به کار نرود، یا خنده دار خواهد بود و یا توهین به گیرنده نامه تلقی میشود و او را ناراحت میکند؛ پس باید از درست بودن آن کاملاً اطمینان حاصل کرد.

۱. در نامه های خانواده گی: پدر گرامی و گرانقدرم، مادر عزیزم و مهربانم، مادر شهربیتتر از جانم، پدر بزرگوارم، فرزند عزیزم، دختر نازنینم، فرزند گرامی ام.

۲. در نامه های دوستانه: دوست گرامیم، رفیق شفیقم، دوست بسیار عزیزم، دوست گرانقدرم.
۳. در نامه های اداری: محترم رئیس جمهور...، محترم وزیر...، رئیس محترم اداره...، محترم رئیس محکمه...، جناب محترم مدیر...، به مقام محترم ولایت...، استاد معظم جناب (تخلص)، جناب محترم معاون اداری ریاست...

کلمات پایانی

همان گونه که ذکر شد، در پایان نامه پس از تمام شدن متن و قبل از امضا یا نوشتن نام، لازم است چند کلمه بی که حاکی از احترام یا محبت نسبت به مخاطب نامه باشد، ذکر شود که همین کلمه ها را به نام کلمه های پایانی یاد میکنند. کلمه های پایانی را، مانند کلمات عنوانی، مناسب با مقام و سن و شخصیت مخاطب باید نوشت. جای نوشتن کلمه پایانی معمولاً یک سطر پایتتر از متن و سمت چپ آخرین سطر آن است. در زیر برخی از کلمات پایانی را نام می بریم.

۱. در نامه های خانواده گی: به امید دیدار، آرزومند سلامتی شما، به امید نامه های پر محبت شما.
۲. در نامه های اداری: با تقدیم شایسته ترین احترامات، سپاسگزارم، با تشکر و سپاس فراوان، با عرض احترام.
۳. در نامه های دوستانه: دوستدار تو، به امید دیدار، آرزومند دیدارتو، آرزومند خوشبختی تو، ارادتمندت، دوست همیشه به یادت.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت، افکار و اندیشهٔ مولانا جلال الدین محمد بلخی به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.

۳- چند شاگرد در مورد تصویر صحبت کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که خواندید در کتابچه تان یک نامه خانوادگی بنویسید.

- ۱- چرا مولانا را در بیشتر نقاط جهان مردم می شناسند؟
- ۲- در مورد آثار مولانا معلومات دهید.
- ۳- در بارهٔ شمس الدین تبریزی چه می دانید؟
- ۴- مولانا به کجاها مسافرت کرد؟
- ۵- در بارهٔ سبک و طرز فکر مولانا چه می دانید؟
- ۶- کلمات عنوانی و پایانی کدام کلمه ها را می گویند؟

- ۱- یک نمونه از شعر مولانا را انتخاب نموده در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- این بیت ها را به حافظه بسیارید.
ای آبشار نوحه گر از بهر چیستی   چین بسر چین فگنده در اندوه کیستی
دردت چه درد بود که چون من تمام شب   سر را به سنگ می زدی و می گریستی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی، بگیریید.

درس چهاردهم

شاگردان به پرسش‌های ذیل پاسخ دهند:

- ۱- ورزش چیست؟
- ۲- در باره ورزش بزکشی چه می‌دانید؟
- ۳- درباره شنا و قوس چه می‌دانید؟
- ۴- درباره نامه‌های اداری معلومات دهید.
- ۵- آیا می‌دانید که ریسمان‌کشی چگونه یک بازی است؟

ورزشهای باستانی کشور ما افغانستان

همان گونه که می‌دانید ورزش برای صحت و تندرستی، نهایت مفید می‌باشد؛ چنانکه شاعری چه زیبا گفته است:

ز نیرو بود مرد را راستی   ز نستی گزی زاید و کاستی

بزکشی، تیر اندازی، نیزه بازی، دوش، شنا یا آب بازی، چوگان بازی، شکار، توپ دنده، ریسمان‌کشی و گشتی، این‌ها از جمله ورزش‌های باستانی کشور ما افغانستان عزیز و گرامی است که به شرح و معرفی برخی از آنها می‌پردازیم:

بزکشی

بزکشی ورزش ملی و یکی از بازی‌ها و مسابقات گروهی و عینومی است. این ورزش بیشتر بین مردم صفحات شمال کشور مروج بوده و به مناسبت‌هایی گوناگون و گاهگاهی، در کابل پایتخت کشور نیز انجام می‌یابد. نحوه انجام این ورزش و بازی به صورتی است که عده‌یی از سوار کاران برای کنترل لاشه یک گوساله تازه ذبح شده باهم به رقابت می‌پردازند. سوار کاران باید لاشه گوساله را در حین سوار کاری از روی زمین برداشته و آن را با پیشی گرفتن از رقبا در محل مشخص که معمولاً یک دایره علامت گذاری شده در میان مسابقه و زمین بازی است؛ بر زمین بگذارند بازی گران بزکشی چاپ انداز نامیده می‌شوند. این بازی به مناسبت‌های مختلف در جشن‌ها روزهای ملی و ایام عید برگزار میگردد و تیم‌های چند ولایت با هم یکجا شده در چمن حضوری کابل به مسابقه می‌پردازند.

افغان ها داستانهایی زیادی از اسپ های افسانوی، مردان سوار کار نامی و نبرد های بزرگی که آنها در آن شرکت می کردند به یاد دارند. بزکشی به عنوان یک بازی شناخته شده به صورت ارثی به افغان های امروزی رسیده است. مردم بدخشان، تخار، کندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان و فاریاب به عنوان مردمانی شناخته می شوند، که در این رشته ورزشی مهارت زیاد دارند. ورزشکاران بزکشی با لباسهای دراز، کلاه ضخیم، چین و قاقمه به همراه کفش های بزرگ ساق دار بزکشی می نمایند.

بازی بزکشی توسط دو نفر حکم اداره می گردد که یکی از آنها در داخل میدان و دیگر آن خارج میدان بزکشی دآوری می کنند. در دو گوشه میدان دو دایره که در وسط آن یک بیرق به رنگ سرخ و آبی که نشانگر دو تیم می باشد، موجود است و یک دایره در مابین این دو دایره مایل به وسط میدان با بیرق سفید است که بیانگر دایره شروع می باشد. یک بیرق بزرگ با پایه بلند در اخیر میدان است؛ هر تیمی که گوساله را از دایره شروع برداشته و بعد از عبور از بیرق به دایره حلال انلاخت برنده یک امتیاز شناخته می شود. اسپ های بزکشی اسپ های معمولی نبوده؛ بلکه دارای جسامت قوی، هیکل بلند، پاهای قوی و بلند، گردن افراشته و نسل عالی میباشند.

ورزش کُشتی

ورزش کُشتی همپای ورزش بزکشی پیش می رفت چرا که یک سوار کار ماهر باید بدن قوی داشته باشد؛ تا در همه عرصه ها بر حریفانش غالب آید. کشتی همچون بزکشی به طور معمول در روز های ملی و جشن ها برگزار می شود. این ورزش در نقاط مختلف افغانستان رایج است. در مسابقه مردان جوان لباسهایی مخصوصی را می پوشند.

ریسمان کُشتی

یکی از جمله بازی های عنعنوی در افغانستان ریسمان کُشتی است. این بازی میان جوانان در ولایت های مختلف افغانستان رواج دارد. در ایام تعطیل، این بازی را انجام می دهند. این بازی جهت رشد قدرت و توازن و هماهنگی میان افراد مورد استفاده قرار می گیرد.

وسایل این بازی، یک ریسمان به طول ۲۰ متر و با اضافه تر از آن می باشد. شروع ریسمان کشتی باید تدریجی باشد. این ورزش در صورت مداومت نه تنها باعث تقویت قلبی و تنفسی می شود؛ بلکه استقامت عضلاتی را نیز افزایش می دهد.

دوش

دوش نیز یکی از ورزش های باستانی کشور و از متداول ترین فعالیت هایی است که به منظور افزایش آماده گی عمومی و تندرستی مورد استفاده افراد قرار میگیرد؛ همچنان در بیشتر ورزش ها برای آماده گی جسمانی ورزشکاران کاربرد دارد. دوش می تواند تمام بدن و عضلات را فعال بسازد؛ بنابراین هدف از دوش حفظ سلامتی و برخورداری از نتایج مثبت آن می باشد.

شناوری یا آب بازی

یکی دیگر از ورزشهای باستانی کشور شناوری یا آب بازی است که از جمله فعالیت های مناسب برای آماده گی قلبی و تنفسی می باشد. مزایای فیزیولوژیکی شنا شبیه دوش است؛ ولی تفاوت هایی نیز بین آنها وجود دارد که باید به آنها توجه شود، نخستین تفاوت این است که در شنا علاوه بر مصرف انرژی برای حرکت دست و پا، مقدار انرژی دیگر باید صرف شناوری بدن شود تا باعث بهبود قدرت و استقامت عضلاتی گردد.

نیزه بازی

نیزه بازی نیز یکی از بازی ها و ورزش های باستانی است که در مناطق جنوبی وطن عزیز ما افغانستان، مثل غزنی، پکتیا، لوگر، خوست و غیره رواج دارد. نیزه بازی از جمله صنعت خاص این مردم است و اسب ها را برای نیزه بازی از وزیرستان می آورند که به نام اسب های وزیری یاد می شود. این اسب ها دارای گردن های بلند، گوش های تیز و باریک و اندام متناسب می باشند. نیزه ها نوک تیز دارند که از آهن و فولاد محکم ساخته شده و به نوک چوب بانسی دو سه متره نصب می شود. نیزه باران سوار بر اسب خود در حالیکه

با دست چپ لگام اسپ و با دست راست نیزه را می گیرند، به نوبت به محل بازی رفته به هدف برداشتن میخ با نوک نیزه، اسپ خود را به سوی آن می تازانند و دهل چی ها غرض تهییج سوار کاران و اسپ دهل می زنند و سوارکاران نوک نیزه را با قوت به میخ چوبی می کوبند و آن را با مهارت و سرعت بلند می کنند هر یک از نیزه باران اشتراک کننده به نوبت این فعالیت را انجام می دهند هر که موفقیت بیشتر کسب کند به مرحله دوم راه می یابد. اجرای مسابقه غالباً دو سه ساعت را دربر می گیرد.

همین طور تیر اندازی، چوگان بازی (در منطقه پامیرها) شکار و توپ دنده از جمله ورزش ها و بازی های باستانی در کشور ماست.

قافمه: نوعی لباس است که بیشتر به رنگ زرد بوده، سخت و قایم می باشد و در بزکشی و دیگر کارهای شاقه آن را می پوشند.

بیاموزیم

- ۱- ورزش برای صحت و تندرستی مفید می باشد.
زنبرو بود مرد را راستی   زنستی کژی زاید و کاستی
- ۲- بزکشی، نیزه بازی، تیر اندازی، چوگان بازی، ریسمان کشی، دوش، شنا یا آب بازی و توپ دنده از بازی ها و ورزش های باستانی کشور ماست.
- ۳- ورزش بزکشی در اکثر ولایات کشور اعم از بدخشان، تخار، کندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل و فاریاب صورت می گیرد.

• نامه های اداری (مکتوب ها)

تمام مکاتباتی که در داخل یک ارگان، اداره و سازمان یا خارج از آن ارگان، اداره و یا سازمان دیگری به منظور انجام یافتن کارهای اداری و در شکل و فورم مخصوص همراه با تشریفات اداری مبادله میگردد، نامه اداری نامیده میشود. نامه رسمی اداری به منزله سند اداری است. اسناد اداری تمام سندهایی را میگویند که به امور ارگان، اداره و یا سازمان، همچنین اسناد و سوابقی که به صورت نوشته (مراسلات اداری، دوسیه ها) منقوش (نقشه ها، عکسها و تصاویر و ....) و اسناد صوتی و تصویری ثبت شده (کستها و سی دی ها) و مانند اینها در هر ارگان، اداره و سازمان به منظور اجرای وظایف اداری رسماً ایجاد، دریافت و یا صادر میگردد.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چندگروه تقسیم شوند و پیرامون ورزش های باستانی کشور به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان کند.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در باره آب بازی و نيزه بازی معلومات دهد.
- ۳- چند شاگرد در مورد تصویر سخنرانی کنند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- بادر نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، متن کامل یک نامه اداری را بنویسید.

- ۱- ورزش برای انسان چه فایده دارد؟
- ۲- ورزش های باستانی مشهور کشور را نام ببرید.
- ۳- در باره نيزه بازی و ريسمان کشي چه مي دانيد؟ توضيح دهيد.
- ۴- در باره نامه های اداری معلومات دهید.

- ۱- نقش ورزش را در صحت و تندرستی انسان چگونه ارزیابی می کنید؟ بنگارید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
که چون کاهلی پیشه گیرد جوان   بماند تنش پست و تیره روان
فردوسی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیریید.

درس پانزدهم

از شاگردان خواسته شود تا به پرسش‌های آتی پاسخ دهند:

- ۱- نصیحة الملوک اثر کی است؟
- ۲- کیمیای سعادت نوشته کیست؟
- ۳- نصیحة الملوک اثر کی بوده و در کدام سال نوشته شده است؟
- ۴- کتاب نصیحة الملوک توسط کی به عربی ترجمه شده است؟ نام بگیرد.

نصیحة الملوک

نصیحة الملوک از جمله آثار معتبر امام غزالی (رح) بوده و به زبان دری نوشته شده است وکی آن را در حدود سال (۵۰۳) هـ. ق. برای سلطان سنجر نوشت، تألیف این کتاب در اواخر حیات حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد غزالی صورت گرفته و توسط صفی الدین ابوالحسن علی بن مبارک، شاعر و نویسنده ذو لسانین قرن ششم، به عربی ترجمه شد. این اثر متضمن اندیشه‌های غزالی در پایان زنده گانی است. موضوع این کتاب حکمت عملی می باشد که البته بر مبنای دین بنا شده است غزالی این کتاب را در هدایت و راهنمایی پادشاه و در باریان نوشته؛ نخست از اصول اعتقاد و ایمان سخن گفته و آنگاه باب‌هایی در سیرت شاهان، وزیران، دبیران و در حکمت دانیان آورده و در آغاز کتاب چنین آمده است: «قال الشيخ الامام، بعد بدان ای ملک مشرق که خدای تعالی بر تو نعمتهای بسیار کرامت کرده است و شکر این بر تو واجب و لازم است و هر که نعمت خدای عزوجل را شکر نکند نعمت بر وی زوال آید و در تشویر و خجالت و تقصیر بماند در قیامت، و هر نعمت که به مرگ سببی شود آن نعمت را نزدیک خردمندان قدری نباشد، اگر چه عمر دراز بود، چون سبوری شود چه سود دارد...، قدر نعمتی را بود که باقی و جاویدان بود، آن نعمت جاویدان ایمان بود، که ایمان نعمت جاویدان است، و ایزد تعالی ترا این نعمت داده است و تخم ایمان در سینه پاک و دل عزیز تو نهاده است و پرورش آن تخم به تو گذاشته است...»

این اثر دارای یک مقدمه و هفت باب است که در مجموع تمام بخشهای کتاب نصیحة الملوک مبین دستورهای حکیمانة حکما و بزرگان منطقه و کارنامه دانیان گذشته بوده و نیز موضوعاتی؛ چون: عدالت اجتماعی، رسوم، مساوات و برادری، آزادی اجتماعی، بیان قصص و امثال، حکایات مربوط به سلف و روزگاران گذشته این مرز و بوم که مهد پرورش

و ظهور مفخر تاریخی است در بر دارد. نصیحة المملوک در حقیقت روشنگر درجه فکر و ترقیات روحی و اخلاقی، فرهنگ و تمدن فروزنده باستانی این سرزمین می باشد؛ همچنان امام محمد غزالی در این اثر در رابطه به آیین کشور داری و کشور گشایی، گسترش عدل و داد آیین آزادی و برابری عموم طبقات مردم، تابعیت تمام مردم از قانون شریعت بحثهای با ارزشی نموده است.

این کتاب می نمایاند که نثر دری غزالی شیوا و ساده بوده و در عباراتش صراحت و روشنی خاصی متجلی است. این اثر نمایانگر توانایی امام غزالی در نویسنده گی است و با آنکه او در نثر عربی هم نویسنده چیره دست بود، کاربرد واژه های زبان عربی در آثار دری او به هیچ وجه از معاصرانش بیشتر نیست.

- * ذواللسانین: کسی که به دو زبان شعر بسراید و نویسنده گی کند و تکلم نماید.
- * شریعت: راه و روش و آیینی که خداوند برای بنده گان روشن ساخته است.
- * فلسفه: حکمت، که در مبادی و حقایق اشیا و علل وجود آنها بحث می کند.

بیاموزیم

- ۱- غزالی از مشهورترین متکلمان و عالمان دین اسلام در قرن پنجم و اوایل قرن ششم می باشد. وی علوم دینی و ادبی را در زادگاهش فرا گرفت؛ سپس به نیشاپور رفت و به تحصیل علم پرداخت و در بیست و هشت سالگی در علوم متداول دینی زمان خود استاد گردید. وی گذشته از مقام بزرگش در علوم مختلف، در نثر دری هم مقام خاصی دارد و در آوردن لغات و اصطلاحات جدید به طریق ساده و درخور فهم عوام قدم تازه بی در نثر دری برداشته است.
- ۲- از آثار معتبر دری غزالی (رح) نصیحة الملوک است که در حدود سال (۵۰۳) هـ.ق. سلطان سنجر سلجوقی نوشته شده است.
- ۳- نصیحة الملوک به زبان عربی ترجمه شده است.
- ۴- امام غزالی یکی از نوایغ متفکر بشر و از جمله ایمه و پیشوایان مصلح بزرگ اجتماع است که در فنون، فقه، حدیث و تفسیر قرآن، در فلسفه، کلام، عرفان و معارف اسلامی دانشمند

محقق و عالم صاحب‌نظر و دارای درجهٔ اجتهاد مطلق بود.

۵- غزالی در حدود هفتاد کتاب و رساله در علوم دین، اصول کلام، حدیث، اخلاق، فلسفه، منطق و تصوف تألیف کرده است، که مشهورترین آثار دینی وی کیمیای سعادت، نصیحه الملوک و مکاتیب فارسی دری است.

۶- نثر دری غزالی در نوشته‌هایش به ویژه نصیحة الملوک فصیح، شیوا و ساده است و در عباراتش صراحت و روشنی خاصی دیده می‌شود که نمایانگر توانایی او در نویسندگی می‌باشد.

• انواع نامه های اداری (مکتوب ها) از نظر شکل

نامه های اداری از نظر شکل، موضوع، ماهیت و چگونگی استفاده و ارسال، به انواع مختلف تقسیم میشود که برخی از آنها به شرح زیر است:

۱. نامه های وارده: تمام نامه هایی است که از خارج اداره، سازمان و یا مؤسسه دریافت شده باشد و در دفترهای اداره یا سازمان، شماره بی وارده به آن تعلق میگیرد.
۲. نامه های صادره: نامه هایی که از سازمان یا اداره به خارج آن فرستاده میشود و شماره بی صادره به آن تعلق میگیرد.
۳. نامه های محرمانه: مکاتباتی که دسترسی و اطلاع به مفاد و محتوای آنها برای همه کس مجاز نیست و فقط افراد خاصی در هر اداره و یا سازمان، میتوانند از متن آن آگاه شوند.
۴. نامه های سری و کاملاً سری: نامه های سری اسنادی است که افشای آن به امنیت مملکت و مصالح دولت، لطمهٔ بسیاری وارد میکند و آن را به خطر میاندازد. این گونه نامه ها در جاهای مخصوص نگهداری شده و از آنها حفاظت خاص به عمل آید.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون کتاب نصیحة الملوک به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان کند.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون ویژه گیهایی نویسنده گی امام غزالی معلومات ارائه کند.
- ۳- در مورد این سخن سقراط در برابر صنف صحبت کنید:
سقراط گفت: که این همه عالم به عدل مَرکبست، چون جور در آمد، عدل پایدار نباشد.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های خود املا بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت تصویر یک پارچه متن ادبی بنویسید.

- ۱- در مورد امام غزالی چه می دانید؟
- ۲- سه اثر معروف امام غزالی را نام ببرید.
- ۳- نصیحة الملوک به در خواست چه کسی و پیرامون چه موضوعاتی تحریر یافت؟
- ۴- نثر کتاب نصیحة الملوک امام غزالی کدام خصوصیات را در خود دارد؟

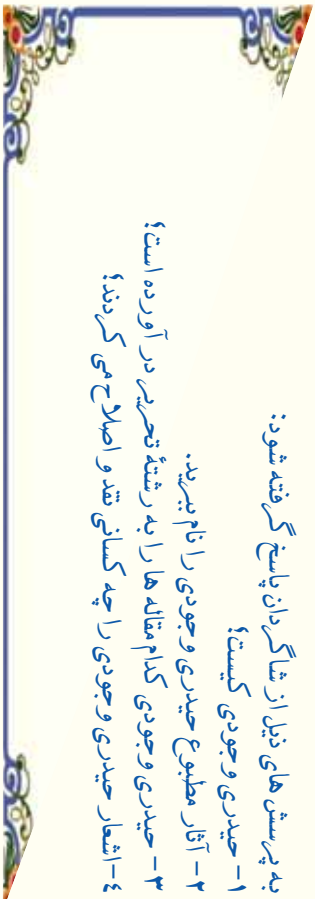

- ۱- در باره ویژه گیهای کتاب نصیحة الملوک معلومات تان را در چند سطر بنویسید.
- ۲- این بیت را معنی کرده و به حافظه بسپارید:
محیط دایره آن کس بسر تواند برد
که پای جهد چو پرکار استوار کند
قائمی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس شانزدهم

به پرسش‌های ذیل از شاگردان پاسخ گرفته شود:

- ۱- حیدری وجودی کیست؟
- ۲- آثار مطبوع حیدری وجودی را نام ببرید.
- ۳- حیدری وجودی کدام مقاله‌ها را به رشته تحریر در آورده است؟
- ۴- اشعار حیدری وجودی را چه کسانی تقد و اصلاح می کردند؟

حیدری وجودی

حیدری وجودی فرزند مولانا شفیع‌الله در سال (۱۳۱۸) ه. ش. در یکی از دهکده‌های زیبای دره پنجشیر دیده به جهان گشود. نخست قاعده بغدادی و قرآن مجید را در مسجد در محضر علمای دینی آن وقت فرا گرفت و در سال (۱۳۲۶) ه. ش. شامل مکتب ابتدایی رخنه پنجشیر شده و در پهلوی درس‌های مکتب به طور خصوصی یک سلسله کتابهای فقهی را خوانده است. حیدری وجودی در صنف پنجم مکتب بود که در رؤیا از اثر حادثه روحانی حاش دگگون شد. پس از فراغت از صنف ششم از اثر همین دگگونی حاش نتوانست به آموزش‌های رسمی ادامه دهد.

حیدری وجودی در اوایل سال (۱۳۳۳) ه. ش. به کابل آمد و در روزهای نخست آموختن در کابل به مناسبت شعر و شاعری با مولانا خال محمد خسته، صوفی عشق‌موری و شایق جمال آشنا شد. خسته و شایق در نقد و اصلاح سروده‌هایش توجه لازم مبذول داشتند. در سال (۱۳۳۳) ه. ش. در چوکات وزارت معارف انجمنی به نام «انجمن شعرای افغانستان» تأسیس شده بود که حیدری وجودی در آن انجمن به حیث محرر موظف شد. از اول اسد همین سال مسؤول بخش جراید و مجله‌های کتابخانه عامه گردید. نخستین مصراع که حیدری وجودی سروده قرار ذیل است:

((چه بودی رو نمودی دلم بردی بیدلم کردی))

کار و مسوولیت های فرهنگی

- ۱- معاون کانون دوستداران مولانا
- ۲- عضو مؤسسان بنیاد فرهنگ افغانستان
- ۳- رئیس بنیاد غزالی
- ۴- رئیس کانون فرهنگی سیمرخ

نمونه کلام و جودی

شاهد حال

داغ دل نگار ما شمع سر مزار ماست
آیینۀ جمال تو این دل بی غبار ماست
باغ و گل و بهارها سینه داغدار ماست
شام و سحر به یاد او خاطر بی قرار ماست
نغمه آبشار هادیدۀ آشکار ماست
مست الست می روم عشق و امید یار ماست
عظمت و شان زنده گی بر دل کوهسار ماست
مستی و حال عاشقان ناله موجدار ماست
با همه کس برادری در همه جا شعار ماست

***

شاهد حال زار ما چهره زرد و زار ماست
دسگه جلال تو، جلوه گاه وصال تو
روضه عالم صفا، غنچه گشن و فوا
روح امید و آرزو جان و جهان جستجو
موجۀ ورود؛ بارها ز منم هزارها
سدره فوهای ما خار هوس نمی شود
راز جهان زنده گی سر نهان زنده گی
زنگ درای کاروان گرمی و سیر رهروان
صلح و صفا و یابوری مهر و وفای جیدی

شاهد: شهادت دهنده، گواهی دهنده، کسی که امری یا واقعه بی را به چشم خود دیده باشد و گواهی بدهد. در زبان دری به معنی معشوق و محبوب هم آمده است.

بیاموزیم

۱- حیدری وجودی در سال ۱۳۱۸ ه. ش. در یکی از دهکده های دره پنجشیر دیده به جهان گشود.

- ۲- حیدری وجودی با شاعران معاصر چون خال محمد خسته، صوفی عشقوری و شایق جمال آشنا گردید و اشعارش توسط ایشان نقد و اصلاح می شد.
- ۳- حیدری وجودی از اول اسد (۱۳۴۳) ه. ش. بدینسو (۱۳۸۹) ه. ش. مسؤول بخش جراید و مجله های ریاست کتابخانه عامه کابل می باشد.

• انواع نامه های اداری (مکتوب ها) از نظر موضوع و ماهیت

نامه های اداری از نظر موضوع به سه دسته تقسیم میشوند:

۱. نامه های شخصی - اداری: نامه هایی که از طرف مردم برای مراجع رسمی، دستگاههای دولتی، نهادها، سازمانها، شرکتها، مؤسسات و ... فرستاده میشود. مقصود از این مکاتبات، انجام شدن امور شخصی است.
۲. نامه های اداری - شخصی: نامه هایی است که از طرف مراجع رسمی، دستگاههای دولتی، نهادها، سازمانها، شرکتها، مؤسسات و ... برای اشخاص فرستاده میشود.
۳. نامه های اداری - اداری: نامه هایی که بین قسمتها و اداره های مختلف هر وزارتخانه و سازمانهای دولتی و غیر دولتی مبادله میشود.

• انواع نامه های اداری (مکتوب ها) از نظر ماهیت

نامه های اداری از نظر ماهیت کار نیز به گونه های سه گانه ذیل تقسیم میشود:

۱. نامه های خبری: این نامه ها نتیجه اقدامات انجام کاری را به اطلاع میرساند. در واقع، این نامه ها شروع یا پایان کاری را به گیرنده اطلاع میدهد.
۲. نامه های بازدارنده: نامه هایی است که از انجام یافتن کار یا بروز حادثه یی جلوگیری میکند. این نوع نامه ها اقداماتی را که از طریق قسمت اداره یا افرادی شروع شده است یا احتمال انجام شدن دارد، به طور موقت یا دائم متوقف میکند.
۳. نامه های دستوری یا درخواستی: دستور یا درخواست انجام شدن کار یا نتیجه آن از مراجع رسمی، دستگاههای دولتی، نهادها، سازمانها، شرکتها، مؤسسات و یا فرد است.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت و کارنامه های ادبی حیدری وجودی به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بگوید .
- ۲- چند تن از شاگردان در برابر صنف آمده شعر زیر را تحلیل نموده و مفهوم آنرا توضیح دهند:
از دام و صورت رسته ام از لفظ افزون گشته ام

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- بیت زیر را اساس قرار داده پیرامون آن چند سطر بنویسید:
دستگه جلال تو، جلوه گه وصال تو آینه جمال تو این دل بی غبار ماست

- ۱- حیدری وجودی در کدام سال و در کجا چشم به جهان هستی گشود؟
- ۲- حیدری وجودی با کدام شعرا و نویسندگان معروف کشور آشنا شد؟
- ۳- از آثار چاپ شده حیدری وجودی نام ببرید.
- ۴- نامه های اداری - شخصی چگونه نامه ها را گویند؟

کارخانه گی

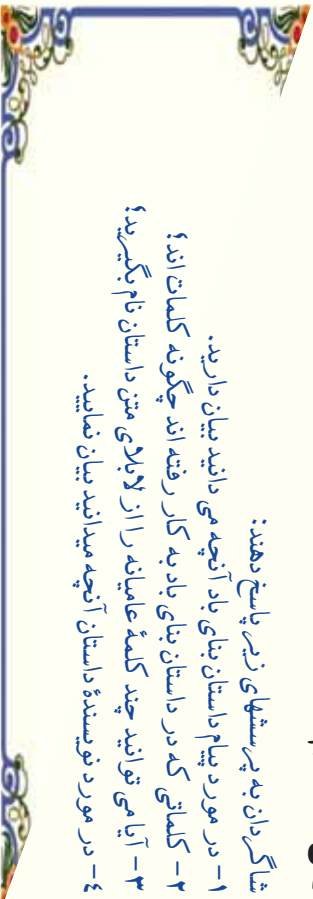
- ۱- غزل «شاهد حال» حیدری وجودی را به نثر ساده بر گردانید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
فارغ نشسته ایم همه در کنار عمر
از بسکه بی ثبات بود هیچکس نجید
چون تند باد می گذرد نوبهار عمر
برگ گلی بکام دل از شاخسار عمر
سیای گرخی
- ۴- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هفدهم

شاگردان به پرسشهای زیر پاسخ دهند:

- ۱- در مورد پیام داستان بنای باد آنچه می دانید بیان دارید.
- ۲- کلماتی که در داستان بنای باد به کار رفته اند چگونه کلمات اند؟
- ۳- آیا می توانید چند کلمه عامیانه را از لابلای متن داستان نام بگیرید؟
- ۴- در مورد نویسنده داستان آنچه میدانید بیان نمایید.

از: دکتر اکرم عثمان

بنای باد

مازیز صندلی نشسته بودیم. در پته بالا ملارم در پته پایین من و خواهرم مریم و در پته دیگر شهناز و شاه بوبو دختران کاکای پدرم. در روی سرای برف میبارید، برفی سفید و پنبه مانند. انگار نذافی در آن بالا بر تخت عاجگون ابرها نشسته است و هی با کمان و دسته نذافی پنبه های آسمان را باد میزند و نذافی می کند.

برفها نه یک، نه دو، نه سه، بل هزارها از آسمان پکنواخت و آرام پایین می آمدند و بر روی سرای و پشت بامها بر سر یکدیگر می نشستند.

من از شیشه ها بیرون را نگاه میکردم. برف را که از آمدن خسته نمی شد و باد را که آواز میخواند و به چشم نمی آمد. من از باد و برف هر دو خوشم می آمد. باد را بیشتر می پسندیدیم چه مثل آدمها زبان داشت و گپ میزد. شب ها همینکه سگها در سایه داد و بیداد میکردند گمان میکردم که باد با بالهای بردار و رنگ دودش برای جانوران وحشی آواز میخواند و آنها را به گشتی و مستی فرا میخواند.

باد مثل همیشه پشت شیشه های خانه می آمد. در های بسته را باز و در های باز را بسته میکرد. با وزوز زنبور ماندگی پشت پرده ها مخفی میشد و مرا با اشارت های ... فرا میخواند و همین که

میخواستیم پیدایش کنم و از پشت پرده ها بیرونش بیایم مثل جن ناپدید می‌گشتت و با یک جست ناهم‌ری بر نوک بالاترین شاخچه ها می نشستت و باز نجواها و قصه هایش را از سر میگرفت. سر انجام به ستوه آمدم و در آن روز برفی که همه دور صندلی جمع بودیم از مادرم پرسیدم: «بووبو جان! خانه باد ده کجاست؟ چرا صدایش همیشه می‌شنوم و خودش را نمی بینیم؟» مادر کمی از سؤال متعجب شد و پس از چرتی کوتاه جواب داد: «جان مادر، باد خانه ندارد، از هر طرف که دلت بخواهد میوزد.»

شاه بوبو که رو به روی مادرم در پته دیگر نشسته بود گفت: «چرا بچه ره بازی میتی، مه خانیشه دیدیم، خانیش ده کوه آسمایی است، ده مابین یک غار تاریک که سر و آخرش معلوم نیست، او نصف شوها از خود میخیزه و غافله کنان به طرف شهر می آیه.» بعد با سر انگشت آن کوه بلند را نشانم داد، دهانم باز ماند و چشمم به کوه افتاد.

مریم خواهرم دخترک شوخ و هوشیار، بی مهابا انگشتش را در دهانم فرو برد و خنده کنان گفت: «غار دیگی دخترک شوخ و هوشیار، بی مهابا انگشتش را در دهانم فرو برد و خنده کنان

بی اندازه بر آشتم و چنان انگشتنش را با نیش های دندانم جویدم که چیخ و پیغش به هوا بلند شد و مادرم سیلی آبداری به گوشم زد و گفت: «باد بخوریت کته بچه، آدم نمیشی.» با این توییح بیشتر به فکر باد افتادم، به فکر بادی که لا بد دهان گشادی دارد، آدم خوار است و در یکی از مغاره های تاریک و ترسناک کوه آسمایی زنده گی میکند.

از آنگاه به بعد همواره شاهد بازی بادها با زمانه ها استم. گوشم به پشت در است، به پشت شیشه های ارسی، باد با زبانی روان و افسونگر در گوشم آرام، آرام لالایی میخواند و میگوید که: «دم غنیمت دان، با زمانه سخت مگیر چه زنده گی بر بنای باد آباد شده، تا به خود بچنی خانه رنگی با طوفان شبانه هموار میشود و از هستی نشانی نمیماند...»

* تخت عاجگون: عبارت تشبیهی، عاج به معنی دندان فیل و از لحاظ سفید بودن رنگ آن به ابر تشبیه گردیده است.

* کوه آسمایی: کوهی است در مرکز شهر کابل. به سبب ارتفاع زیادی که دارد از این کوه به عنوان برج مخابراتی استفاده می شود و فرستنده های متعدد تلویزیونی و رادیویی کابل روی این کوه قرار دارد.

* دوکتور اکرم عثمان در سال ۱۳۱۶ ه. ش. در شهر هرات به دنیا آمده است. وی در رشته حقوق و علوم سیاسی تحصیل نموده و در همان رشته دکتورای خویشرا از دانشگاه تهران

به دست آورده است. وی سالها گوینده و نویسندهٔ برخی از برنامه های ادبی و اجتماعی رادیو تلویزیون بوده و چند گاهی مسؤولیت ادارهٔ هنر و ادبیات آن مؤسسه را به عهده داشته است و مدتی را در اکادمی علوم افغانستان به عنوان مسوول انستیتوت های تاریخ و حقوق کار کرده است. آخرین ماموریتش در پست های مختلف وزارت امور خارجه بوده و اکنون در سویدن زنده گی می کند. آثار وی عبارت اند از: مجموعه های داستانی تحت عنوان مراداره قول اس، قحط سالی، باز آفریده و رمان کوچهٔ ما در دو جلد که بر اساس داستان (مراداره قول اس و نقطهٔ نیرنگی) فلم نیز تهیه گردیده و تعدادی از داستانهای وی به زبانهای آلمانی، روسی، سویدنی، بلغاری ترجمه و به نشر رسیده اند.

بیاموزیم

- ۱- داستان های دکتر اکرم عثمان نمونه بی از داستان نویسی معاصر در افغانستان است.
- ۲- مشهور ترین داستان وی داستان «مردها ره قول است» میباشد.
- ۳- اکرم عثمان نه تنها در حلقات داخلی ادبی؛ بلکه در گروه نویسندگان برخی از کشور های اروپایی نیز نام شناخته شده است.

• **پیشنهاده:** پیشنهاد نیز نوع دیگری از نام های اداريست. این نوع نامه دارای شکل و چوکات ویژه بوده در ادارات کشور ما معمول است. پیشنهاد وقتی به کار گرفته میشود که شخصی از مقامات پایین رتبه از امر خویش درخواست میکند تا امر اجراء ممانعت و پیگیری آن را صادر نماید؛ تا این مقام پایین رتبه نظر به دستور کتبی امر خویش و به رویت این ورقه، در مورد موضوع مربوط اقدام لازم نماید.

بخشهای اصلی پیشنهاد نیز عیناً مانند مکتوب اداری بوده و قابل رعایت میباشد؛ با تفاوت این که پیشنهاد دارای جدول بوده، تمام مقتضیات

پیشنهاد در میان خانۀ سمت راست نوشته میشود و خانۀ سمت چپ جدول به منظور نوشتن امر مقام بالایی، سفید گذاشته میشود.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند پیرامون چگونگی و خصوصیت داستان کوتاه مباحثه نمایند؛ سپس از هر گروه یک نفر نتیجه مباحثه گروه خویش را به دیگران بیان دارند.
۲. یک تن از شاگردان پیرامون واژه‌های عامیانه که در داستان (بنای باد) به کار برده شده است معلومات دهند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می‌گیرد به صورت املا در کتابچه‌های تان بنویسید. با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید درخواست کار را در کتابچه‌های خود تمرین نموده روز آینده با خود بیاورید.

- ۱- هدف و خلاصه داستان را بیان نمایید.
- ۲- داستان بنای باد از آثار کدام نویسنده است؟
- ۳- اکرم عثمان کیست و در کجا به دنیا آمده است؟
- ۴- به اساس کدام داستانهای اکرم عثمان فلم هنری ساخته شده است؟
- ۵- چند اثر داکتر اکرم عثمان را نام گرفته و بگوئید که داستانهای وی به کدام زبانها ترجمه گردیده است؟

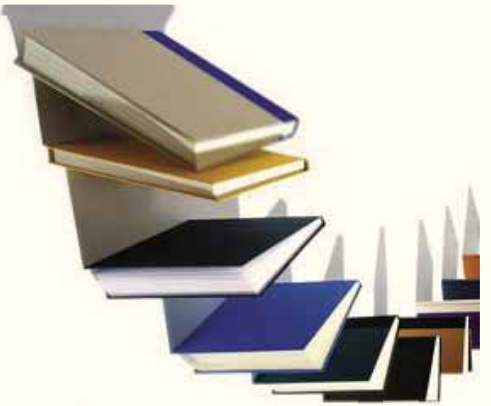
۱. بیت زیر را عنوان قرار داده در مورد آن چند سطر بنویسید:
مشین با بدان که صحبت بد   گرچه پاکی ترا پلید کند
آفتابی بدین بزرگی را   ذره ابر نسا پسید کند
سنایی
۲. متن کامل درس بعدی را خوانده برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیریید.

درس هژدهم

شاگردان به پرسش‌های زیر پاسخ‌های مناسب ارائه بدهند:

- ۱- مثنوی را تعریف کنید.
- ۲- مثنوی منسوب به چیست و چه معنی می‌دهد؟
- ۳- مثنوی سزایان بزرگ را نام ببرید.

مثنوی و مثنوی سرایان بزرگ

مثنوی، منسوب به مثنی (دو دو، یا دوتا دوتا) یکی از قالب‌های شعری است که ابیات آن متداولوزن، و دو مصراع هر بیت آن بر یک قافیه است. مثنوی را مزدوج هم می‌گویند. در ساختن مثنوی چون هر بیت بر قافیه خاص و علیحده است و با ابیات قبل و بعد خود فرق دارد، و دست شاعر در آوردن قوافی مختلف باز می‌باشد؛ لذا تعداد آن گاه به چندین هزار بیت می‌رسد و بدین جهت برای سرودن مطالب مفصل و نظم داستان‌های تاریخی، رزمی، بزمی، اخلاقی و عرفانی و اکثر غرضهای شعری به کار می‌روند؛ مانند: شاهنامه فردوسی، گرشاسبنامه اسدی طوسی، مثنوی معنوی مولانا جلال‌الدین محمد بلخی، منطق الطیر فریدالدین عطار، حقیقه الحقیقه سنایی، بوستان مصلح‌الدین سعدی، خمسه نظامی گنجوی، هفت‌اورنگ مولانا نورالدین عبدالرحمان جامی و... نوع مثنوی ابداع خراسان زمین بوده و قدیم‌ترین نمونه آن ابیات پراکنده بی‌است که از شاهنامه مسعودی مروزی (اواخر قرن سوم) باقی مانده است.

نمونه هایی از مثنوی

کزین برتر اندیشه برنگذرد
به نام خداوند جان و خرد
خداوند نام و خداوند جای
خداوند کیوان و گردان سپهر
فروزنده ماه و ناهید و مهر
نگارنده برشده گوهر است
نبینی، مرنجان دو بیننده را
ز نام و نشان و گمان برتر است
به بیننده گان آفریننده را
فردوسی

از جدایی ها شکایت می کند
بشنو از نی چون حکایت می کند
از نفیرم مرد و زن نالییده اند
کز نیستان تا مرا بیریده اند
تا بگویم شرح درد اشتیاق
سینه خواهم شرحه از فراق
باز جوید روزگار وصل خویش
هر کسی کو دور ماند از اصل خویش
مولوی

به دل گنه شرمسارم مکن
خدایا به عزت که خوارم مکن
ز دست تو؛ به گرعقوبت برم
مسلط مکن چون منی بر سرم
جفا بردن از دست همچون خودی
بگیتی نباشد بتر زین بدی
دیگر شرمسارم مکن پیش کس
مرا شرمساری به روی تو بس
سپهرم بود کمترین پاییه ای
گرم بر سرافتد ز تو سایه ای
تو بربدار تا کس نیندازدم
اگر تاج بخشی سرافرازدم
سعدی

نه گوش بر گوهر پندمن
ییا ای جگر گوشه فرزندان
چو گوهر فشانی به من دار گوش
صدف وار بنشین دمی لب خموش

شنو پند و دانش بآن بارکن   چو دانستی آن گه برو کار کن
جامی

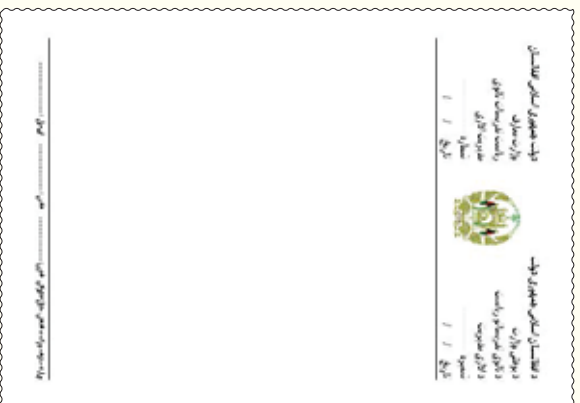
شد جوانی پیش پیری نامدار   دید او را کرده در کنجی قرار
بود تنها هیچ کس بسا او نبود   یک نفس یک همفلس با او نبود
گفت تنها می نگردی تنگدل   پیر گفتش ای جوان سنگدل
با خدای خویش دایم در حضور   چون توان شد تنگدل از پیش دور
هر که او با همدم خود همبر است   یک دم از ملک دو کوشش خوشتر است
عطار

بیاموزیم

- ۱- مثنوی، منسوب به مثنی (دو دو ، یادونا دوتا)، شعری است که ابیات آن متحد الوزن، و دو مصراع هر بیت آن بر یک قافیه است. مثنوی را مزدوج هم می گویند.
- ۲- تعداد ابیات مثنوی به چندین هزار می رسد.
- ۳- مثنوی برای سرودن نظم و داستانهای تاریخی، رزمی، بزمی، اخلاقی، عرفانی و ... به کار می رود.
- ۴- از مثنوی سرایان بزرگ مولانا جلال الدین محمد بلخی، فردوسی، عطار، سنایی، سعدی، نظامی، جامی و ... را می توان نام برد.

- طرح نامه ها (مکتوب های) رسمی دولتی معمولاً نامه های رسمی دولتی از نظرشکلی دارای ساختار ویژه ای اند که این طرح و

ساختار، نماینده گی از رسمی بودن آنها میکند.

بخشهای اصلی طرح نامه رسمی دولتی به شرح

زیر است:

۱. نشان رسمی دولت (دوسانی متر پایتتیر
ازکاره بالایی صفحه)
۲. نام کامل دولت و کشور (درسطر اول)
۳. نام عالیترین مقام همان ارگان (وزارت،
ریاست مستقل و... در سطر دوم)
۴. نام ریاست (درسطر سوم)
۵. نام مدیریت (درسطر چهارم)
۶. شماره دفتری (درسطر پنجم)
۷. تاریخ (درسطر ششم)
۸. آدرس و شماره های تماس (نیم سانی متر بالاتر ازکاره بالینی صفحه، با خط
کوچک)

تفصیلات

۱. در زبانهایی که شیوه نوشتاری آنها از راست به چپ است، نشان دولتی در سمت راست
صفحه قرار میگیرد و در زبانهایی که شیوه نوشتاری شان از چپ به راست است، نشان دولتی
در سمت چپ صفحه قرار میگیرد.
۲. کشورهایی که دارای دو زبان رسمی اند، نشان دولتی در وسط صفحه قرار گرفته و موارد
دیگر، با هر دو زبان، در دوکنار نشان دولتی نوشته میشوند.
۳. برخی از ادارات دولتی دارای نشان خاص خود میباشند، که درین صورت، نشان دولتی
در جای اصلی خویش قرار میگیرد و نشان آن اداره در سمت دیگر صفحه. موارد دیگر، با هر دو

زبان در وسط هر دو نشان نوشته میشود.

۴. در گذشته ها ادارات دولتی ما، نامه های مورد نیاز را قبلاً چاپ کرده و در دفاتر نگاه میداشتند؛ اما امروز بسیاری از ادارات، یک طرح کامل نامه رسمی را در کامپیوترهای خود ذخیره دارند؛ هنگامی که نامه یی نوشتند، یک کاپی آن را گرفته و در روی همان طرح سفید کامپیوتری نصب میکنند؛ سپس آن را توسط ماشین چاپ (پرتر) به چاپ رسانیده به مرجع مربوط میفرستند.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون متنوی و پیرامون سرایان بزرگ به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون متنوی سرایی توضیحات لازم ارائه کند.
- ۳- چند تن از شاگردان در مورد تصاویر چند دقیقه صحبت کنند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های خویش بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید متن یک مکتوب رسمی کامل را بنویسید.

- ۱- مثنوی چگونه شعر را گویند؟
- ۲- چند تن از مثنوی سرایان مشهور را نام ببرید؟
- ۳- این بیت را معنی نمایید:
خداوند کیوان و گردان سپهر
- ۴- در باره نامه های رسمی دولتی چه می دانید؟ بیان کنید.
- ۵- تعداد ابیات مثنوی به چند بیت می رسد؟

- ۱- بیت زیر را عنوان قرار داده در مورد آن چند سطر بنویسید:
مده ناخوب را بر خاطر م راه   بار از ناپسندم دست کوتاه
- ۲- این نقل قول را به حافظه بسپارید:
داناترین مردم کسی است که از مردم نادان فرار می کند.
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

(حضرت محمد ﷺ)

درس نهم

برای پرسش‌های ذیل از شاگردان پاسخ گرفته شود:

- ۱- در مورد رسانه‌ها چه می‌دانید؟ توضیح دهید.
- ۲- درباره‌ی فواید و ضررهای رسانه‌های بین‌المللی در جامعه‌ی سنتی افغانستان چه می‌دانید؟
- ۳- نقش رسانه‌ها را در انعکاس واقعیت چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۴- کدام رسانه‌ها بیشتر موفق هستند؟

نقش رسانه‌ها در بیداری اذهان عامه

رسانه، وسیله‌ی است که اخبار و اطلاعات را به وقت و زمانش به مردم می‌رساند.

رسانه‌ها بر چند نوع اند:

- ۱- رسانه‌های چاپی؛ مانند: روزنامه، جریده، مجله
- ۲- رسانه‌های برقی صوتی؛ مانند: رادیو و رسانه‌های برقی صوتی و تصویری تلویزیون و شبکه‌های اینترنتی را در بر می‌گیرد. در جهان امروز رسانه‌ها با انتقال اطلاعات و معلومات جدید و مبادله‌ی افکار و عقاید عمومی، در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری نقش بزرگی را بر عهده گرفته است؛ به طوری که بسیاری از دانشمندان، عصر کنونی را «عصر ارتباطات» و «عصر رسانه‌ها» نامیده‌اند. تمرکز گروه‌های وسیع انسانی در شهرهای بزرگ، شرایط خاص، تمدن خاص صنعتی و پیچیده‌گی وضع زنده‌گی اجتماعی، وابسته‌گی‌ها و همبسته‌گی‌های ملی و بین‌المللی، ناامنی، و بحران‌ها، تحول نظام‌های سیاسی و اجتماعی، دگرگونی‌های فرهنگی و مخصوصاً بیداری وجدان اجتماعی همه از جمله عواملی هستند که روز به روز نیاز انسان را به آگاهی از تمام حوادث و وقایع جاری محیط زنده‌گی بیشتر می‌سازد تا جایی که پیشرفت رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی و توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و تفاهم بین‌المللی لازم و ملزوم یکدیگر شده‌اند؛ در این جوامع افراد کوشش می‌کنند همیشه در جریان همه‌ی امور و مسائل اجتماعی قرار داشته‌باشند تا بتوانند به طور مستقیم یا غیر مستقیم نقش خاص خویش را در زنده‌گی گروهی ایفا کنند. به همین جهت آگاهی اجتماعی از مهم‌ترین تقاضاهای زمان معاصر به شمار میرود و همین آگاهی است که انسان را به زنده‌گی

فردی و جمعی علاقه مند می‌سازد و توجه او را به آزادیها و مسؤولیت‌های وی جلب می‌کند. نقش‌هایی که برای یک رسانه می‌توان بر شمرده عبارتند از:

الف- رسانه و اعتماد سازی: اعتماد سازی در زمینه سیاست‌های کلی یک جامعه و نظام، یکی از وظایف و نقش‌های مهم رسانه است. رسانه از این طریق می‌تواند در ترسیم اهداف، اولویت‌ها و تبیین برنامه‌ها و همچنین بسیج نیروهای جامعه نقشی به‌سزا داشته باشد. با این امر اجرای برنامه‌ها با آگاهی کامل مردم و همراهی عمومی ایشان با کمترین مشکل و درگیری‌ها قابل انجام خواهد بود.

ب- رسانه و انعکاس واقعیت‌ها: انعکاس واقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی بدون تردید یکی از ملزومات فعالیت‌های رسانه‌یی است. در این راه رسانه باید به هیچ‌وجه جانب‌گروه‌ها و نهاد‌های خاص و مختلف را نگیرد و برای مخالفان و موافقان فرصت کافی برای ابراز نظر را زمینه‌ساز شود.

ج- رسانه و نقد سازنده: نگاه واقع‌بینانه به مسائل جامعه و به خصوص مسائل اجتماعی و اقتصادی خود یک نقد سازنده است؛ اگر رسانه‌یی بتواند نقش خود را در انعکاس بدون کم و کاست و واقعی یک اتفاق و ماجرای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی رعایت کند خود گام مهمی در تنویر افکار عمومی برای نقد مسائل به حساب می‌رود.

د- رسانه و پیش‌بینی بحران: یک رسانه زمانی موفق‌تر از بقیه رسانه‌های هم‌تراز خود خواهد بود که بتواند قبل از هر کس بحران‌های قریب‌الوقوع را تشخیص، تحلیل و پیش‌بینی نماید و برای برخورد با آنان و تغییر جریان آن راهکارها و طرح‌های جدید ارائه دهد.

هـ- رسانه و اعتبار: هر رسانه برای اعتبار بخشیدن به خود ناچار است اصول اولیه خبررسانی را که شامل شهرت، صحت و تازه‌گی اخبار می‌شود رعایت کند. توجه به درستی و سرعتی که در انتشار آن باید در نظر گرفته شود، نقش مهمی را در ایجاد اعتبار برای رسانه ایفا می‌کند.

رسانه‌ها یکی از ضرورت‌های اساسی جوامع بشری هستند و از آن جمله رسانه‌های تصویری از پدیده‌های عصر جدید است که در کشور ما و سایر نقاط جهان بیننده زیاد دارد. رسانه‌های تصویری در دنیای اطلاعات شور و غوغا بر پا کرده است. کار و فعالیت رسانه‌ها به خصوص رسانه‌های تصویری تنها در اطلاع‌رسانی خلاصه نمی‌شود؛ بلکه برنامه‌های علمی، تفریحی، خانواده‌گی و نمایش حوادث و رویدادها، درامه‌ها، سریال‌ها و فیلم‌های مختلف نیز شامل کار رسانه‌های تصویری می‌گردد. امروز کمیوتر نیز یکی از رسانه‌های تصویری مهم به شمار می‌آید. بدون تردید رسانه‌ها در تنویر افذهان مردم نقش زیادی دارند و مردم را از حوادث جهان مطلع می‌سازد، بر معلومات‌شان افزوده می‌شود و از انکشافات، ترقی، پیشرفت علوم و تکنولوژی بهره‌مند می‌گردند؛ البته رسانه‌ها و از جمله رسانه‌های تصویری و تماشای آن دارای فواید و ضررهایی نیز می‌باشند.

رسانه‌ها بزرگترین منبع گزارش‌خبر است و اخبار را به صورت مستند و گاه مستقیم پخش میکند.

برنامه‌های ورزشی را از طریق تلویزیون تماشا می‌کنیم. تلویزیون یک آموزشگاه است و از جمله درسهای قرآن‌کریم، تجوید و سایر علوم و نیز دروس مکاتب را می‌توان از طریق تلویزیون فرا گرفت و افذهان بیننده‌گان و شنونده‌گان را روشن می‌سازد. البته از رسانه‌ها باید با در نظر داشت مقدمات و عنعنات و رسم و رواج‌های پسندیده کشور و مردم ما، استفاده صورت گیرد. در قدم اول رؤسای خانواده‌ها متوجه این امر باشند و نگذارند فرزندان‌شان تمام برنامه‌های مبتذل رسانه‌ها را ببینند و دولت هم مسؤولیت دارد. همه مردم و به خصوص بزرگان خانواده برای یک لحظه هم فراموش نکنند که جامعه ما دارای ارزش‌های ویژه اسلامی می‌باشد.

• تلویزیون: یک اختراع تخنیکی پیشرفته، سمعی و بصری و جوان ترین پدیده معاصر می باشد که در نتیجه تجربیات علمی فراوان در زمینه علوم به ویژه الکترونیک در قرن بیست متداول شد. عمر این رسانه جمعی به شصت سال نمی رسد. با وجود این همه ویژه گی های تلویزیون از جمله فراگیر بودن و توانایی ارتباط مستقیم تصویری با مخاطبین بی شمار خود، توانایی فراوانی در عرصه استفاده از ارتباطات بخشیده است.

بیاموزیم

۱- رسانه، وسیله بی است که اخبار و اطلاعات را به مردم می رساند؛ مانند: روزنامه، جریده، مجله، رادیو، تلویزیون و شبکه های اینترنتی.
۲- رسانه ها بر دو نوع اند: ۱- رسانه های چاپی ۲- رسانه های برقی
۳- نقش هایی که برای یک رسانه می توان بر شمرد؛ عبارتند از: ۱- اعتماد سازی ۲- انعکاس واقعیت ها ۳- نقد سازنده ۴- پیش بینی بحران ۵- اعتبار
۴- رسانه ها تنها در اطلاع رسانی خلاصه نمی شو؛ بلکه برنامه های علمی، تفریحی، خانواده گی و نمایش حوادث و رویدادها، درامه ها، سریال ها و فلم های مختلف را شامل می شود.

۵- نقش رسانه ها به خصوص تلویزیون بسته گی به چگونه گی استفاده و استعمال آن دارد که می تواند مفید باشد و یا مضر. اگر ما با نظر داشت احکام و ارشادات دین مقدس اسلام و رسم و رواجهای پسندیده اسلامی و افغانی استفاده نکنیم می تواند مضر واقع شود.

• بخشهای اصلی نامه اداری (مکتوب)

منظور از بخشهای اصلی نامه های اداری، این است که چگونه یک نامه کامل اداری را قالب بندی کرده و آن را روی کاغذ بیاوریم. بر اساس آنچه در ادارات ومؤسساته های گوناگون،

رایج و متداول و در عرف اداری نیز پذیرفته شده و تقریباً ثابت است، باید به شکل زیر باشد:

۱. آدرس یا نشانی فرستنده (اگر نامه چاپی باشد و آدرس دفتر در پایین آن باشد، نوشتن این قسمت لازم نیست.)
۲. تاریخ صدور نامه
۳. شماره دفتری یا صادره.
۴. عنوان (خطاب به گیرنده نامه)
۵. آغاز نامه (عبارت یا جمله احترامانه در ابتدای نامه)
۶. متن نامه
۷. پایان نامه (عبارت یا جمله احترامانه پایانی)
۸. در قسمت ختم آخرین سطر نامه (نام و موقف دولتی امضا کننده)
۹. امضای مسؤؤل دفتر صادر کننده.
۱۰. ذکر ضمیمه ها یا پیوستها با تعداد اوراق آن (کنار چپ صفحه اول)

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون نقش رسانه ها در بیداری آذهان مردم به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر نتیجه را به دیگران بیان نماید.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده انواع رسانه ها را توضیح دهد.
- ۳- چند شاگرد در مورد تصویر صحبت کنند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می‌گیرد به صورت املا در کتابچه‌های خویش بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که خوانده‌اید؛ بخشهای اصلی یک نامهٔ اداری را در کتابچه‌های تان بنویسید.

- ۱- رسانه‌ها بر چند نوع اند؟
- ۲- رسانه‌ها را نام بگیرید.
- ۳- فواید و ضررهای رسانه‌ها را بر شمرید.
- ۴- رسانه‌های تصویری و غیر تصویری از هم چه تفاوت دارد؟
- ۵- در نوشتن یک نامهٔ اداری کدام نکات را باید در نظر بگیریم؟

- ۱- دربارهٔ رسانه‌ها و نقش آن در جامعه معلومات دهید که از هشت سطر کم نباشد.
- ۲- رسانه‌های چاپی و برقی را توضیح دهید.
- ۳- این بیت را به حافظه بسپارید:
ملکا ذکر تو گوئیم که تو پاکی و خدایی   نروم جز به همان ره که توام راه نمایی
همه درگاه تو جویم همه از فضل تو پیویم   همه توحید تو گویم که به توحید سزایی
سنایی
- ۴- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده‌گی بگیرید.

درس بیستم

به پرسش‌های ذیل شاگردان پاسخ دهند:

- ۱- طلا تپه در کجا واقع است؟
- ۲- آثار طلا تپه چگونه تا امروز نگهداری شده است؟
- ۳- آثار طلا تپه از چه نگاه ارزشمند است و چرا؟
- ۴- چرا آن را «طلا تپه» می‌گویند؟
- ۵- متخصصان آثار طلا تپه را با کدام اثر تاریخی دیگر قابل مقایسه دانسته‌اند و آن اثر از کدام کشور به دست آمده است؟

طلا تپه

طلا تپه، در پنج کیلومتری شمال شرق شهر شیرخان و به طرف چپ شاهراه شیرخان- کابل موقعیت دارد. جوزجان یا شیرخان قدیم، در مسیر راه ابریشم قرار داشت و این راه از مسیر بلخ، اندراب، کوتله‌های خاواک پنج‌شیر و انجمن بد خشنان می‌گذشت. در نوشته‌های یاقوت حموی در سال ۶۱۷ هـ. ق. مطابق ۱۲۳۸ میلادی و مارکوپولو (جهانگرد ایتالیایی) در قرن دوازدهم میلادی از توقف شان در جوزجان نوشته‌اند. براعظم آسیا، به ویژه سرزمینهای آریایی، سرشار از منابع اجبار کریمه و فلزات گرانبه‌ایست بود و بدان سبب توجه سیاحان، جهانگردان و تاجران را از طریق راه ابریشم به خود جلب نموده بود.

برخی از دانشمندان عقیده دارند که در دوره‌های باستان (در دوره‌های یونان و باختری)، کوشانیها و عصر کیشکی کبیر، طلا به طریقه ریگشویی از دریا‌های آمو و کوکچه به دست می‌آمد. بعد در کوره‌های بزرگ ذوب می‌شد و به دسترس جواهر سازان و زرگران قرار میگرفت و از طریق راه تجاری ابریشم، به پایتخت پارت‌های قدیم رسانیده می‌شد. طلای به دست آمده محصول زرگشان محلی بود.

آثار حیرت‌انگیز طلا تپه، که از دو هزار سال بدینسو در زیر خاک مدفون بود، از داخل یک قبر در محلی کشف شد، که این ناحیه را درگذشته‌های دور به نام باکتریان می‌گفتند.

در حفاریات سال ۱۹۷۸ میلادی، آثار تاریخی و گرانبه‌ایست از همین محل به دست آمد و در شهر کابل حفاظت و نگهداری می‌شد، در انتظار روزی که در بزرگترین نمایشگاه‌ها و موزیم‌های جهان به نمایش گذاشته شود و از این میراث با ارزش و دست‌آورد بزرگ، صنعت گرانی

که در ساختن و تولید آنها بیش از دو هزار سال قبل تلاش ورزیده بودند و از تاجران و رهروان راه ابریشم و امانی که براین آثار ارزش غیرقابل سنجش داده اند، ابرازسیاس به عمل آید. آثار کشف شده در سالهای ۱۹۷۸ و ۱۹۷۹ میلادی از همین ناحیه، شامل بیست هزار و ششصد قطعه آثار عتیقه از طلا، نقره، برنز، عاج، زیورات، مسکوکات، مجسمه ها، قبضه ها، جواهرات مختلف و غیره است که متخصصان باستان شناسی آن را با گنجینه (طلوان

خامون) مقایسه کرده اند، که از آن کمتر نیست. همه آثار توسط دوتن از عکاسان ماهرموزیم ارمیثاژ شهر سان پترز بورگ عکاسی گردیده و آلبوم نهایت زیبایی از آثار طلائی، زیر عنوان «طلای باختر»، در سال ۱۹۸۵ م. ترتیب گردیده است. این آلبوم تنها در موزیم قصر ریاست جمهوری افغانستان، که تنها دیپلمات ها، مهمانان خارجی و کارمندان ارشد دولتی می توانستند محتوای آن را مشاهده و مطالعه کنند، قرار داشت؛ حتی مجله معتبر « نشنل جیوگرافیک » عکسهایی از این آثار گرانبها را به چاپ رسانیده و در زیر آن چنین نوشت: «این آثار حیرت انگیز را تماشا کنید! آیا باز دید مجدد آنها نصیب ما خواهد شد؟ ... تاریخ اینها تنها به افغانها و یونانیها ارتباط ندارد؛ بلکه تاریخ همه بشریت است که در صورت غفلت نابود می گردد.»

در سال ۱۹۸۹ م. همه آثار طلائی، برای این که از تهدید دستبرد های زمان جنگ در امان بماند، به جای محفوظ در بانک مرکزی انتقال گردیده که خوشبختانه امروز در اختیار مردم افغانستان قرار دارد.

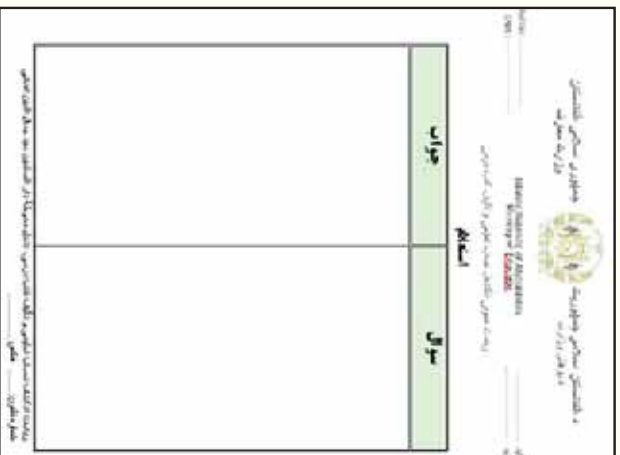
طلوان خامون: آثار باستانی مصر قدیم مربوط عصر فرعون یازدهم و سلسله رامسس دوم است، که در سال ۱۹۲۲ میلادی کشف گردید.

بیا موزیم

۱. جوزجان یا شیرغان قدیم، که از جمله ولایات معروف صفحات شمال کشور است، در مسیر خط ابریشم قرار داشت.

۲. حالا در دوره های باستان (در دوره های یونان باختری)، کوشانیها و عصر کنشکای کبیر، از طریق ریگشونی از دریا های آمو و کوچجه به دست می آمد.

۳. آثار حیرت انگیز طلا تپه، که از دو هزار سال بدینسو در زیر خاک مدفون بود، از داخل یک قبر در محلی کشف شد، که این ناحیه را درگذشته به نام باکریان (باختر) یاد می کردند. در حفريات سال ۱۹۷۸ میلادی، حدود بیست هزار و ششصد قطعه اثر تاریخی و گرافیکیت از طلا تپه به دست آمد.

• **استعلام:** استعلام در لغت، معلومات خواستن، طلب معلومات کردن و آگاهی خواستن را میگویند. و در اصطلاح نامه نگاری، به نوع خاصی از نامه گفته میشود که دارای شکلی ویژه بوده و در آن اداره بئی از اداره بئی دیگری یا در میان خود همان اداره، در مورد موضوعی خواستار معلومات میشود؛ همچنان دفا تر مسوول بازجویی از متهمان و مجرمان، پرسشهای خویش را به صورت تحریری در همین نوع نامه نوشته و جواب اشخاص متهم یا مجرم را به صورت کتبی در آن گرفته و به حیث سند آن را مورد کاربرد مراجع قانونی قرار میدهند. معمولاً استعلام ها در کشور ما دارای چوکات و شکل مخصوص به خود بوده و تقریباً شکل آن در همه ادارات دولتی، یکسان است.

کار گروهی و سخنرانی

۱. چگونه می شود که اقتصاد کشور را با آثار طلا تپه، بدون

فروش آن، تقویت کنیم؟ شاگردان در این مورد با هم گفتگو کنند و نتیجه را یک نفر به دیگران بیان نماید.

۲. شاگردان به دو گروه تقسیم شوند و با نظرداشت قواعدی که خوانده شد، گروه اولی یک دعوتنامه به عروسی و گروه دوم یک دعوتنامه به مجلس ترجمه بنویسند؛ سپس از هر گروه یک تن شان آن را خوانده به روی تخته بنویسد و گروه مقابل آن را اصلاح کند.

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های تان املا بنویسید.
۲. در باره تصاویر که نمونه هایی از آثار طلائییه است، با رعایت قواعد دستوری، املائی و انشائی، در کتابچه های تان یک متن که از هفت سطر کم نباشد بنویسید.

۱. طلا در دوره های باستان از چه طریق و از کدام حصص کشور ما به دست می آمد؟
۲. آثار طلائییه، در کجا و کدام سال کشف شد؟ آن ناحیه را درگذشته به چه نام یاد می کردند؟
۳. آثار کشف شده طلائییه مشکل از چند قطعه بوده، و شامل چه چیزهایی است؟

۱. ارزش اقتصادی، تاریخی، تحقیقی و فرهنگی آثار طلائییه را طی ده سطر بنویسید.
۲. این بیت را به حافظه بسپارید:

هرآنکو نماند از پیش یادگار   درخت وجوش، نیاورد بار
وگر رفت و آثار خیرش نماند   نشاید پس مرگش الحمد خواند
سعدی

۳. متن کامل درس بیست و یکم را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگردید.

درس بیست و یکم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاًت جوابگوی

پرسشهای زیر باشد. در پایان، همین سؤالها از چند شاگرد دیگر پرسیده شود:

۱- عدالت از نظر لغوی چه معنی دارد؟

۲- درباره عدالت چه می دانید؟ توضیح دهید.

۳- در جامعه که عدالت اجتماعی برقرار نشود چه حادثه به وقوع می پیوندد؟

عدالت اجتماعی

درباره عدالت دو گونه بحث می توان کرد؛ یکی این که عدالت را از فضایل اخلاقی انسانی می توان شمرد و آن سر چشمه یی از حالات روحی فرد است و دانشمندان به این عقیده اند که عدالت حد وسط و حالت تعادل است میان ظلم و انظلام و این حالت فضیلت است. و دوم بر مبنای حقوقی که جهت اصول تعادل افراد جامعه که شرط تکامل آن است تا عدالت در میان آنان اجرا شود. در نهایت تعریفی را که حقوق دانان و علمای حقوق و اخلاق بر آن موافق اند چنین است که گذاشتن هر چیزی در جای خودش عدالت است؛ بنابراین، عدالت رعایت حقوق و آزادی های فردی واجتماعی آزادی بیان و اندیشه حق کار و غیره، خلاصه دادن حق به حق دار است. مبنای برابری این است که انسانها به حسب گوهر و ذات برابر اند. پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم در مورد عدالت فرموده اند: (مؤمن کامل شمرده نمی شود یکی از شما که دوست بدارد برای برادرش آنچه را که برای خود دوست نمی دارد). از آیات و احادیث چنین بر می آید که عدالت یکی از شاخص ها و اهداف عمده دین مقدس اسلام می باشد و آثانی که به این هدف عالی پایبندی نداشتن آنان را مؤمن کامل گفته نمی توانیم. اسلام دین وسط و اعتدال بوده و می خواهد که همه افراد اجتماع دارای حقوق مادی و معنوی باشند و از آن باید مستفید گردند. اسلام دین کامل بوده و در هر شرایط زمانی و مکانی از خود برنامه ها دارد و هیچ نوع تبعیض و تعصب را به رسمیت نمی شناسد سیاه، سفید و عرب و عجم هیچ امتیاز و برتری یکی بر دیگری ندارند.

کار باید به اهل کار سپرده شود که تأمین کننده عدالت اجتماعی در یک جامعه میباشند، و نیز دین اسلام حکم می کند برای هر یک از انسان هایی که در یک جامعه زنده گی می نمایند

به کسب مقامی مطابق لیاقت و استعداد شان سپرده شود. عدالت اجتماعی افراد جامعه را به اجرای اعمال شایسته سوق می دهد و از ارتکاب اعمال نا جایز و غیر انسانی بر حذر می دارد. عدل و داد از خواسته‌های اساسی دین به شمار می رود. در راستای برقراری عدالت اجتماعی از همان آغاز نزول قرآن مجید بر رسول خدا، قدم‌های موثر و استوار برداشته شد که همانند آن دیگر هیچ دین و مذهب و آیین؛ چنان استوار گام نهاده است و به صراحت اظهار می دارد که هیچ کس بر دیگری برتری ندارد مگر به تقوا.

همچنان نظام حکومت در اسلام بر پایه عدالت فرمانروایان و فرمانبرداری افراد و مشورت بین آن دو بنا شده است که هر یک باید وجیبه‌های خود را به گونه دست انجام دهند. فرمان‌روایان عدالت را بین افراد برقرار داشته و در درون آن از هیچ گونه تلاش دریغ نوززند؛ چنانچه خداوند (ﷺ) در این رابطه فرموده است: (وَإِذَا حَكَّمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ). آیه ۵۸ سوره النساء

ترجمه: و چون میان مردم دوری می کنید به عدالت دوری کنید.

محبوب‌ترین مردم نزد خداوند (ﷺ) در روز قیامت در مقام و رتبه، پیشوای عادل است و از همه مردم بدتر نزد خداوند در روز قیامت و شدیدترین آنها در عذاب، پیشوای ظالم است. این عدل مطلق است که ترازوی آن با حب و بغض کج نمی شود و هیچ دوستی و دشمنی قواعد آن را تغییر نمی دهد و تحت تأثیر خویشاوندی افراد و دشمنی اقوام قرار نمی گیرد و افراد ملت اسلامی همه‌گی از آن بهره می برند و هیچ حساب و نسب و مال و مقامی باعث جدایی، بین آنان نمی شود. چنانکه ملت‌های دیگر نیز از آن بهره می گیرند. عدالت روشی است که هیچ قانون داخلی و بین‌المللی تا کنون به پای آن نرسیده است.

در رابطه به فرمانبرداری افراد اوامری از جانب خداوند (ﷺ) فرستاده شده که عمل به آن سبب پیروزی در دنیا و آخرت گردیده و یکی از عواملی است که نظم جامعه بر پایه آن برقرار است. از خداوند (ج) و رسول (ص) و صاحبان امر خود اطاعت کنید (نساء ۵۹) جمع بین خدا (ﷻ) و رسول و صاحبان امر در آیه مزبور شامل نکته‌یی درباره واقع این اطاعت و حدود آن است: اطاعت «اولو الامر» از اطاعت خدا و رسول کمک می گیرد؛ زیرا که ولی امر اسلامی ذاتاً مورد اطاعت نیست؛ بلکه به خاطر این که قیام بر شریعت و قوانین خدا (ج) امر

و رسول ننوده، اطاعت می شود و اطاعت او فقط منوط به اجرای شرع است و اگر از اجرای این شریعت منحرف شد، اطاعتش هم سقوط می کند و اجرای او امرش واجب نیست. عدالت، بزرگترین قاعده و رکن اسلام است؛ البته عدالت اجتماعی همیشه به حساب فرد نیست؛ بلکه اگر بخواهیم راه صحیح عدالت را در تمام صور و اشکال آن در حیات خود تحقق دهیم باید آن را هم برای فرد و هم برای اجتماع حساب کنیم. علاوه بر همه اینها، هیچ کس یقین ندارد که سرکوب نمودن عوامل معقول طبیعی، نتیجه خوبی به فرد یا اجتماع می دهد و بدگمانی به فطرت و سرکوب نمودن این عوامل و ایستادن در مقابل آنها راهی برای عدالت درست می کند. خلاصه، عدالت این نیست که برای همه گان همه چیز را مساوی بدهند؛ بلکه زمینه رشد مساوی را برای افراد جامعه مساعد کنند، بعداً هر کس طبق استعداد و سعی و تلاش خود به حق خود نایل آید. تبعیض در نظر گرفته نشود؛ حق به حق دار برسد؛ زمینه پیشرفت و ترقی در امور مختلف آماده شود و هیچ شخص و گروهی تحت نامهای زبان، سمت و نژاد مورد آزار و اذیت قرار نگیرند و یا اینکه تحت همین عناوین بدون در نظر گرفتن لیاقت و اهلیت کسی مورد نوازش قرار نگیرد. باید در جامعه شایسته سالاری حاکم گردد و در نتیجه عدالت اجتماعی به مفهوم واقعی کلمه تأمین شود و بدین وسیله کشور از فقر و بد بختی نجات می یابد.

عدالت اجتماعی: عبارت از روش اعتدال و میانه روی است که باید حق هیچ فرد و گروه در جامعه تلف نگردد، حق به حق دار برسد و زمینه رشد یکسان برای همه فراهم گردد و هر کس طبق استعداد و اهلیت به مقام خود نایل آید.

بیاموزیم

- ۱- عدل در لغت داد گری، ضدجور و ستم امرمیانه که دور از افراط و تفریط باشد.
- ۲- زمینه رشد برای افراد جامعه مساعد گردد.

- ۳- برای تأمین عدالت اجتماعی هر نوع تبعیض باید از بین برود.
- ۴- عدالت حد وسط و حد تعادل میان ظلم و انظلام است.
- ۵- کار باید به اهل کار سپرده شود.

• نامه (مکتوب) های رسمی به شخص

- عبارت از نامه هایی است که از سوی یک اداره رسمی دولتی برای یک یا چندین شخص یا سازمان یا شرکت فرستاده میشود. شکل و ساختمان این گونه نامه ها کمابیش همانند نامه های اداری است، با تفاوت‌های اندکی که در زیر به شرح آن خواهیم پرداخت. براساس آنچه در ادارات و دفاتر رسمی گوناگون، رایج و متداول، و در عرف اداری کشور نیز پذیرفته شده و ثابت است، نامه های رسمی به شخص باید دارای اوصاف و شکل زیر باشد:
۱. آدرس یا نشانی فرستنده (اگر نامه چاپی باشد و آدرس دفتر در پایین آن باشد، نوشتن این قسمت لازم نیست)،
  ۲. تاریخ صدور نامه
  ۳. شماره دفتر
  ۴. عنوان (خطاب به گیرنده نامه)
  ۵. آغاز نامه (عبارت یا جمله احترامی در ابتدای نامه)
 هر متن نامه
  ۷. پایان نامه (عبارت یا جمله احترامی پایانی)
  ۸. نام و مقام اداری نویسنده (کنارچپ صفحه)
  ۹. امضای نویسنده
  ۱۰. مهر اداره (در صورت ضرورت)
  ۱۱. ذکر ضمیمه ها با تعداد اوراق آن (کنار راست صفحه، دو سانتی متر پایین تر از امضا)
  ۱۲. نام شخص و یا اشخاص گیرنده (اگر گیرنده گان بیشتر از یک شخص باشد.)

تفصیلات

۱. نوشتن عبارات و جمله های احترامی مقدماتی و پایانی درین گونه نامه ها ضروری است.
۲. اگر گیرنده نامه دارای القاب و عناوین علمی؛ مانند: دکتور، انجینیر، استاد، سرمحقق، مؤلف و یا القاب اداری و نظامی؛ مانند: وزیر، رئیس، دگروال، جنرال و امثال اینها باشد، نوشتن این القاب و عناوین ضروری است.
۳. اگر نامه از طرف ارگانهای قضایی برای یک مجرم نوشته میشود، عبارات و جمله های احترامی مقدماتی و پایانی و القاب و عناوین علمی، اداری و نظامی نباید نوشته شود.
۴. اما اگر نامه از طرف ارگانهای قضایی برای یک متهم نوشته میشود، نوشتن عبارات و جمله های احترامی مقدماتی و پایانی و القاب و عناوین علمی، اداری و نظامی ضروری است.
۵. اگر در نامه از گیرنده تقاضای اجرای کاری در موعد معینی شده باشد، ذکر تاریخ نهایی آن ختمی است.

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون عدالت اجتماعی به بحث و گفتگو بپردازند. سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران انتقال دهد.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون چند آیت در مورد عدالت اجتماعی توضیحات دهد.
- ۳- یک شاگرد در مورد مفهوم شعر صحبت نماید.
بنی آدم اعضای یکدیگر اند   که در آفرینش زیک گوهر اند
چو عضوی به درد آورد روزگار   دگر عضوها را نماند قرار
تو کز محنت دیگران بی غمی   نشاپید که نامت نهند آدمی
سعدی (رح)

املا و نگارش

- 1- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- 2- در مورد تصویر مقابل متنی بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

- 1- عدالت چه معنی دارد؟
- 2- در باره عدالت اجتماعی چه می دانید؟ توضیح دهید.
- 3- صلاحیت و اهلیت و زمینه رشد افراد در تحقق عدالت اجتماعی چه نقشی دارد؟
- 4- عدالت را در پرتو آیات قرآن توضیح دهید.
- 5- فرق میان عدالت فردی و اجتماعی چیست؟
- 6- درباره نامه های رسمی به شخص، معلومات دهید.

- 1- در باره عدالت اجتماعی یک مقاله بنویسید که از ده سطر کم نباشد.
- 2- آیا بدون رعایت عدالت اجتماعی، جامعه می تواند ترقی کند؟ توضیح دهید.
- 3- این بیت را به حافظه بسپارید:
اظهار عجز پیش ستم پیشه ابلهی است   اشک کباب باعث طغیان آتش است
صائب
- 4- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیریید.

درس بیست و دوم

پرسشهای آتی را شاگردان پاسخ دهند:

- ۱- در شعر پایگاه انسان، سنایی مردم را به سوی چه فرا می خواند؟
- ۲- سنایی در سرایش اشعارش از کدام شاعران معروف الهام گرفته است؟
- ۳- پیامون زنده گیاهمه نویسی عصری و جدید چه می دانید؟ بیان دارید.

پایگاه انسان

تو به یک پایه چون شوی خرسند؟
جماهه خلعتت برید ستند
چون نگردي بدان حل طامع؟
چون مهي شصت روز بيكاري
دد و ديوي و ز آدمي دوري
ديو و دد كي بود درنده چوتو؟
خلق عالم زطبع تو دلتيگ
آن نه عمر، آن فضول بود و گذشت
زين چنين عمر عقل بگريزد
كه ازو سود و مزد بريندد
كت از او جان كمست و وام افزون
مرغ راحت به باغ ريخ پرد
پايش ازجاي رفت و كار از دست
عقل باشد كه شاد خوار بود
دست و پايي بزني، زبان نكني
بستر خواب راحت آمد ريخ
پاس خود دار تا تبه نشوي
كز طلب خوبروي گردد ماه
حديقه سنائي

پایه بسیار سوی بام بلند
از پی کسارت آفرید ستند
تو به خلقان چرا شوی قانع؟
ملک و ملک از کجا به دست آری
غساقلي سال و ماه و مغزوري
آدمي كي بود گزنده چوتو؟
سال و مه کينه جوی همچو پلنگ
آن جوانی که گرد غفلت گشت
مرد عاقل زلهو پرهيزد
در رخ ماه نو کسسي خندد
پس تو باری چرا نگريی خون؟
مرد چون ريخ برد گنج برد
هر که با جهل و کاهلی پیوست
خرد همت همیشه خوار بود
اندرين ره گرچه آن نكني
ريخ کش را نتیجه چه بود؟ گنج
به تمناتو مرد ره نشوي
به طلب پايی از بزرگان جاه

حکیم ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی از شاعران بلند رتبه قرن ششم هجری است؛ ابتدا به دربار غزنویان راه یافته و شاهان غزنوی را مدح می گفت و پس از دگرگون گشتن حال و ملاقات با صوفیه و مشایخ بزرگ از مدح شاهان چشم پوشیده و عزلت گزینی را اختیار کرد، سپس سفرهای به حج و شهرهای بلخ، سرخس، مرو و نیشاپور نموده و تا پایان عمر در غزنین ماند و در حدود سالهای ۵۲۹ هـ. ق. وفات یافت و مرقد وی در شهر غزنین است. از سنایی آثاری چون، دیوان اشعار که شامل قصاید، غزلیات و قطعات است. کتاب حلیقه الحقیقه، سیر العباد الی المعاد، طریق التحقیق، کارنامه بلخ و مثنوی های به نام عشقنامه و عقل نامه را می توان نام برد.

اشعار دوره اول سنایی تحت تأثیر سبک فرخی و مسعود سعد است و در دوره دوم که سنایی وارد عالم عرفان شد مضامین مستقل و اشعار عارفانه دارد. او نخستین غزل سرای عارف است که افکار و اصطلاحات عرفانی را با مضامین عاشقانه آمیخته است.

۲- کت: مخفف (که ترا) است

۳- خرد همت: کم همت

بیاموزیم

- ۱- مدارج رسیدن به مقام والای انسانیت بسیار است که با سعی و تلاش انسان، به دست می آید.
- ۲- غفلت و بیخبری و عدم سعی و تلاش انسان را از مرتبه اصلیش پایین تر می برد.
- ۳- سنایی از جمله شاعران عارف قرن ششم هجری است که در غزنین زاده شده و همانجا وفات یافته است.
- ۴- آثار سنایی، عبارت از مثنوی حلیقه الحقیقه، کارنامه بلخ، سیر العباد الی المعاد، طریق التحقیق، عقل نامه و عشق نامه میباشد.

• زنده گینامه

وقتی در یک مؤسسه دولتی یا غیردولتی درخواست استخدام بدهیم، آن مؤسسه از ما چیزی به نام زنده گینامه (CV) میخواهد که نوشتن آن نیز تابع قواعدی است به شرح زیر:

زنده گینامه ها معمولاً دارای چهاربخش عمده است: ۱. نام، آدرس تماس ۲. شرح

تحصیلات ۳. وظایف قبلی ۴. تواناییها.

بخش نخست شامل این نکات میباشد:

نکات این بخش به شکل عمودی نوشته میشود.

۱. نام و نام خانواده گی (در قسمت وسط صفحه با خط بزرگ) اندازه خط: ۱۸ بولت (برجسته)
۲. آدرس مکمل محل سکونت یا آدرس پستی (در قسمت پایینی نام، با خط کوچکتر) اندازه خط: ۱۶
۳. آدرس تماس: شماره تلفون منزل / موبایل / ایمیل (در قسمت پایینی آدرس) اندازه خط: ۱۴:

بخش دوم (شرح تحصیلات) این نکات را دربر میگیرد: اندازه خط: ۱۴

به شکل افقی: درجه تحصیل / رشته تحصیلی / نام مؤسسه تحصیلی / آدرس کامل آن (با شهر، کشور) / سال فراغت

توجه: درجه تحصیل (از آخرین سند فراغت تحصیلی به طرف نخستین سند فراغت: دکتورا، ماستری، لیسانس، بکلوریا، دوره متوسطه، دوره ابتداییه. یعنی در شماره نخست، آخرین شهادتنامه، در شماره دوم، سندفراغت قبل از آن و به همین ترتیب تا دوره ابتدایی،)

بخش سوم (وظایف قبلی) شامل این نکات میشود: اندازه خط: ۱۴

به شکل افقی: نام وظیفه / مکلفیتها / نام مؤسسه / آدرس مؤسسه (با شهر، کشور) / از تاریخ / / تا تاریخ / /

بخش چهارم (تواناییها) این نکات را دربر میگیرد: اندازه خط: ۱۴

به شکل افقی: تجربه و تخصص در رشته کاری / توانایی در خواندن و نوشتن (چند زبان) / توانایی در بخش منجمت و اداره / توانایی استفاده از کمپیوتر و انترنت / و امثال اینها.

* یادداشت: ۱- تعداد مجموعی صفحات زنده گینامه، نباید از دوصفحه تجاوز کند. ۲- در زبانهایی که از چپ به راست نوشته میشوند، از جمله چهاربخش، سه بخش آن به شکل معکوس نوشته میشوند؛ یعنی بخش اولی به جای خود باقی میماند و سه بخش دیگر باید بدین ترتیب نوشته شود: (تواناییها / وظایف قبلی / تحصیلات)

- کار گروهی و سخنرانی**
- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شده و پیرامون مفهوم کلی ابیات زیر مباحثه نموده و بعداً از هر گروه یک نفر نتیجه بحث گروه خود را به دیگران بگوید.

پایه بسیار سوی بام بلند	تو به یک پایه چون شوی خرسند
از پی کارت آفرید ستند	جامعه خلعتت برسد ستند
تو به خلقان چرا شوی قانع	چون نگردی بدان حل طامع
  - ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در مورد زنده گی و سبک اشعار و آثار سنایی توضیحات ارائه کند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- با در نظرداشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید در کتابچه های تان خلاصه سوانح خود را بنویسید.

- ۱- سنایی در شعر پایگاه مردم را به چه فرامی خواند؟
- ۲- سنایی در اشعارش از کدام شاعران الهام گرفته است؟
- ۳- مفهوم بیت زیر را بگویید:
هر که با جهل و کاهلی پیوست   پایش از جای رفت و کارش از دست.
- ۴- عبارت (خرد همت) در شعر سنایی به کدام مفهوم است؟
- ۵- در مورد زنده گینامه نویسی به شیوه عصری و جدید آن چه میدانید؟

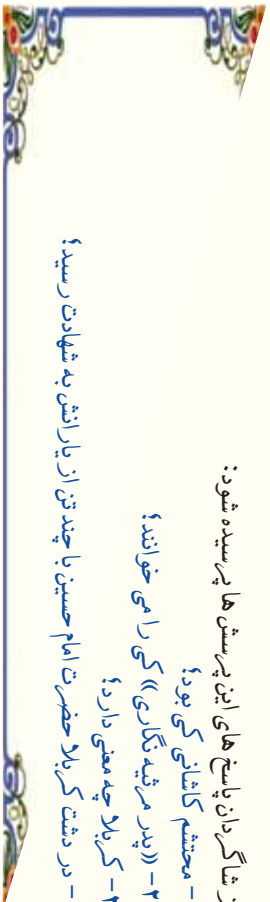

- ۱- نظم پایگاه انسان را به عبارت خود به نثر تبدیل کنید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
مکن در جسم و جان منزل که این فونست و آن والا   قدم زین هر دو بیرون نه نه اینجا باش نه اینجا سنایی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیریید.

درس بیست و سوم

از شاگردان پاسخ‌های این پرسش‌ها پرسیده شود:

- ۱- محتشم کاشانی کی بود؟
- ۲- «پدر مرثیه نگاری» کی را می خوانند؟
- ۳- کربلا چه معنی دارد؟
- ۴- در دشت کربلا حضرت امام حسین با چند تن از یارانش به شهادت رسید؟

محتشم کاشانی

محتشم کاشانی از شاعران عهد صفوی بوده او را «پدر مرثیه سرایی» می نامند. از میان مرثی او مهمتر از همه ترکیب بندی است در رثای شهیدان کربلا و مربوط به واقعه شهادت امام حسین (رض)؛ همچنین مجموعه غزلیاتی به نام جلالیه، جامع اللطایف و نقل عشاق می توان اشاره کرد.

محتشم کاشانی در کاشان به شغل بزازی سرگرم بود و به شعر علاقه داشت؛ چنان که دیدیم، مدیحه یی مقارن جلوس شاه تهماسب به دربار او فرستاد، سلطان صفوی را واداشت تا شاعران را به ترک مدیحه سرایی توصیه کند و آنان را به نظم مرثی بزرگان دین ترغیب نماید. محتشم کاشانی خود از کسانی بود که به توصیه شاه تهماسب به اشعار دینی روی آورد و با سرودن مرثیه معروف به دوازده بند در باره واقعه کربلا در مرثیه سرایی به جایگاه والایی دست یافت. وفات وی در سال عرصه هق، اتفاق افتاده است. اکنون ابیاتی از دو بند این مرثیه را میخوانیم:

بند اول

باز این چه شورش است که در خلق عالم است

باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است

باز این چه رستخیز عظیم است کز زمین

بی نفخ صور خاسته تا عرش اعظم است

این صبح تیره باز دمید از کجا؟ کزو

کار جهان و خلق جهان جمله در هم است

گویا طلوع می کند از مغرب آفتاب

کاشوب در تمامی ذرات عالم است

گر خوانمش قیامت دنیا بعید نیست

این رستخیز عالم که نامش محرم است

دربارگاه قدس که جای ملال نیست

سره‌های قدسیان همه برزاقی غم است

جن و ملک بر آدمیان نوحه می کنند

گویا عزای اشرف اولاد آدم است

خورشید آسمان و زمین نور مشرقین

پرورده کنار رسول خدا حسین

بند دوم

گشتی شکست خورده طوفان کربلا

در خاک و خون فتاده به میان کربلا

گر چشم روزگار بر او فاش میگریست

خون میگذشت از سر ایوان کربلا

نگرفت دست دهر گلابی بغیر اشک

زان گل که شد شگفته به بستان کربلا

از آب هم مضایقه کردند کوفیان

خوش داشتند حرمت مهمان کربلا

بودند دیو دد همه سیراب و می مکید
خاتم ز قحط آب سلیمان کربلا
زان تشنگان هنوز به عیوق میرسد
فریاد العاش زبیبان کربلا
آه از دمیکه لشکر اعدا نکرد شرم
کردند رو به خیمه سلطان کربلا
اندم فلک بر آتش غیرت سپید شد
کز خسوف خصم در حرم افغان بلند شد

محتشم کاشانی

- رستخیز عظیم: اشاره به واقعه و سانحه کربلا که حضرت امام حسین رضی الله عنه با هفتاد دو تن از یارانش جام شهادت نوشیدند.
- کربلا: نام یکی از شهرهای عراق (بین النهرین) است که تا سال ۶۱ هـ. ق. بیان بوده است و از این به بعد بر اثر شهادت حسین بن علی (رض) آن محل مورد توجه قرار گرفته است.

بیاموزیم

- ۱- محتشم کاشانی از شاعران عهد صفوی است که به سال ۹۶۹ هـ. ق. وفات نموده است
- ۲- محتشم کاشانی را «پدر مرثیه سرایی» می نامند.
- ۳- واقعه کربلا در سال ۶۱ هـ. ق. اتفاق افتاد.
- ۴- واقعه کربلا واقعه ایست که میان سپاهیان حسین (رض) و سپاهیان یزید بن معاویه در

محرم سال ۶۱ هـ ق. اتفاق افتاد که به شهادت رسیدن حسین (رض) و اسارت بقایای اهل بیت وی انجامید.

۵- در واقعه کربلا حضرت امام حسین رضی الله عنه با ۷۲ تن از یاران شان به شهادت رسیدند.

نمونه زنده گینامه (CV)

نام «نام خانوادگی»

آدرس:..... تلفن:..... ایمیل آدرس:.....

تحصیلات

شماره	درجه تحصیل	رشته تحصیل	مؤسسه تحصیلی	سال فراغت
۱	دکورا	ژورنالیزم	دانشگاه تهران	۱۳۸۰
۲	ماستری	ادبیات دری	پوهنتو کابل	۱۳۷۶
۳	لیسانس	ادبیات دری	پوهنتون کابل	۱۳۷۳
۴	بکلوریا		لیسه استقلال	۱۳۷۰
۵	متوسطه		لیسه نادریه	۱۳۶۷
۶			لیسه نادریه	۱۳۶۰

اشارت‌هاک در ورکشاپها، سیمینارها و کورسهای آموزشی

شماره	نام کورس	شهادتنامه	برگزار کننده	مدت
۱	زبان انگلیسی	Certificate		
۲	کمپیوتر	Certificate		

وظایف قبلی

شماره	نام و وظیفه	مکلفیتها	نام مؤسسه	از تاریخ	تا تاریخ
۱	استاد	تدریس	لیسه استقلال	۷۶/۳/۳	۸۱/۶/۵
۲	مدیر	منجمنت	معارف شهر	۸۱-۷-۶	۸۹/۱/۱۲

آشنایی با زبانها

شماره	زبان	خواندن	نوشتن	مکالمه
۱	دری	عالی	عالی	عالی
۲	پشتو	عالی	عالی	عالی
۳	عربی	خوب	متوسط	خوب
۴	انگلیسی	متوسط	متوسط	متوسط

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون واقعه کربلا به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را برای دیگران بیان نماید.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون مرثیه نگاری در ادبیات درسی معلومات ارائه کند.
- ۳- چند شاگرد در مورد بیت زیر دو دقیقه صحبت کنند.
ادب بهتر از گنج قارون بود
فزونتر ز ملک فریدون بود

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می‌گیرد به صورت املا در کتابچه‌های تان بنویسید.
- ۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید، زنده گیامه خود را در کتابچه‌های تان بنویسید.

- ۱- محشتم کاشانی را به نام پدر چه یاد می‌کنند؟
- ۲- در مورد محشتم کاشانی چه می‌دانید؟
- ۳- دو اثر محشتم کاشانی را نام بگیرید.
- ۴- در واقعه کربلا حضرت امام حسین رضی الله عنه با چند تن از یاران شان شهید شدند.
- ۵- در رثای حضرت امام حسین رضی الله عنه واقعه کربلا به قیامت دنیا تشبیه شده است، توضیح دهید.

- ۱- پیرامون شخصیت حضرت امام حسین رضی الله عنه و کارنامه‌های شان یک مقاله بنویسید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
خورشید آسمان و زمین نور مشرقین
پروورده کسار رسول خدا حسین
محشتم کاشانی
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست و چهارم

به پرسش‌ها از شاگردان پاسخ خواسته شود:

- ۱- شعر مبین از سروده‌های کدام شاعر کشور ماست؟
- ۲- شعر مبین مبین چه نوع یک احسان است؟
- ۳- در مورد شخصیت مستغنی آنچه میدانید معلومات دهید.

میهنم

ای باغ و بهار و ای بهشتم   ای روز نخست سرنوشتم
مهر تو به جان و دل سرشتم   تخم عشقت به سینه کشتم
چشمم اول رخ تو دیده   گوشم سخن ترا شنیده
چیزی چو تو دستان نباشد   هرگز چو تو مهربان نباشد
سودای ترا زیان نباشد   جز سودم از این دکان نباشد
درد همه را دو تو باشی   زنج همه را شفقتو باشی
ای نشو و نمایم از تو باشد   هرگونه غنائیم از تو باشد
من چون به ره تو سر نیازم   خاکم بر سر اگر سر نیازم
ای از تو قرار و هم شکیم   ای مونس جان و ای جبینم
دور از تو اگر به باغ باشم   چون لاله قرین داغ باشم
مستغنی اگر وطن پرستی   با مهر وطن چو عهد بستی

مستغنی

استاد عبدالعلی مستغنی فرزند ملا رمضان در سال ۱۲۹۳ هـ . ق. در حوالی بالا حصار کابل یا به عرصهٔ حیات گذاشت و از سخنوران چیره دست عهد امیر حبیب الله خان است او تحصیلات ابتدایی را نخست از پدر محترمش فرا گرفت؛ اما علوم متداوله عصر از قبیل مبادی منطق، فلسفه، فقه و غیره را در مدارس کسب نمود؛ چون ذوق و استعداد شعری در نهادش موجود بود؛ به زودی شهرت زیاد حاصل کرد. او در زبانهای دری و پشتو اشعار شیرین و مورد نظر اهل علم و ادب سرود.

مستغنی مدت چندی مصحح جریدهٔ سراج الاخبار و مدتی به صفت استاد در لیسهٔ حبیبه مشغول تدریس بود و بقیهٔ عمرش در انجمن ادبی کابل سپری گردید. دیوان مستغنی مشتمل بر غزلهای، قصیده‌ها، مثنویها، ترکیب بندها، ترجیع بندها، رباعیها و غیره می باشد که دارای مضامین اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ملی است.

این شخصیت ادبی روز یکشنبه بیست و دوم برج حوت سال (۱۳۱۳ هـ . ش.) پس از یک هفتهٔ مریضی چشم از جهان بست و در شهدهای صالحین به خاک سپرده شد.

بیاموزیم

- ۱- استاد عبدالعلی مستغنی فرزند ملا رمضان در سال ۱۲۹۳ هـ . ق. در حوالی بالا حصار کابل چشم به جهان گشود.
- ۲- وطن هر کس برایش شیرینتر از همهٔ زیباییهای دنیاست و در برابر حفظ آن مسؤلیت دارد.
- ۳- انسان در هر جایی از دنیا که باشد، رابطهٔ قلبی با سرزمین خودش دارد.
- ۴- هیچ جایی در دنیا برای انسان راحت تر از وطن خودش بوده نمی تواند.

• دعوتنامه

نامه بی است که از طرف اشخاص، خطاب به شخص یا اشخاصی به منظور شرکت و

حضور در نشستی خاص تنظیم میشود. دعوتنامه به صورت کلی دو نوع است:

۱. دعوتنامه عمومی: که به صورت اطلاعیه یا آگهی بدون ذکر مخاطب از طریق روزنامه، نشریات و رسانه های گروهی به اطلاع مخاطبان خاص خود میرساند.

۲. دعوتنامه خصوصی: به شخص خاص صادر میشود، و این نیز دو نوع است:
الف - شخصی: که از سوی افراد به یکدیگر نوشته میشود.

ب - اداری: این گونه دعوتنامه ها به لحاظ جنبه های عاطفی و احترامی آن، باید از سوی بالاترین مقام اداری امضا شود، که معمولاً فاقد مهر اداری است.

دعوتنامه ها دارای بخشهایی اند که ترتیب این بخشها به صورت زیر است:

۱. عنوان که در خطاب به گیرنده نامه نوشته میشود.
  ۲. آغاز نامه (عبارت و جمله های احترامی مقدماتی)
    ۳. متن نامه
    ۴. پایان نامه (عبارت احترامی پایانی)
    ۵. نام و نام خانواده گی نویسنده و ذکر مشخصات او
  ۶. امضا (در صورت لزوم)
  ۷. زمان (ساعت، روز، تاریخ)
  ۸. آدرس کامل محل دعوت
  ۹. شماره تلفون فرستنده (در صورت لزوم)
- بیشتر بخشهای « آدرس فرستنده و گیرنده » روی پاکت نوشته میشود.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان باهم گفتگو کرده معانی واژه های: مصلوب، غیاب و دهخدا را در فرهنگ زبان بیابند. سپس یک تن از ایشان در برابر صف قرار گرفته شیوه واژه یابی را به دیگران شرح دهد.

۲. شاگردان درمشوره باهم، دعوتهامه بی، جهت رفع نیازمندیهای مکتب، به رئیس معارف ولایت شان، بنویسند؛ سپس یک تن شان آن را در برابر صنف بخواند.

۳- چند شاگرد در مورد تصویر به نوبت سخنرانی نمایند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، متن یک دعوتهامه کامل را عنوانی یکی از دوستان تان در کتابچه های خود بنویسید.

- ۱- استاد عبدالعلی مستغنی در کدام سال و در کجا چشم به جهان گشود؟
- ۲- دیوان اشعار مستغنی کدام قالب های شعری را در خود دارد؟
- ۳- در مورد فعالیت های ادبی و فرهنگی مستغنی آنچه می دانید بیان کنید؟
- ۴- دعوت نامه چیست؟
- ۵- دعوت نامه عمومی و خصوصی از هم چی فرق دارد؟

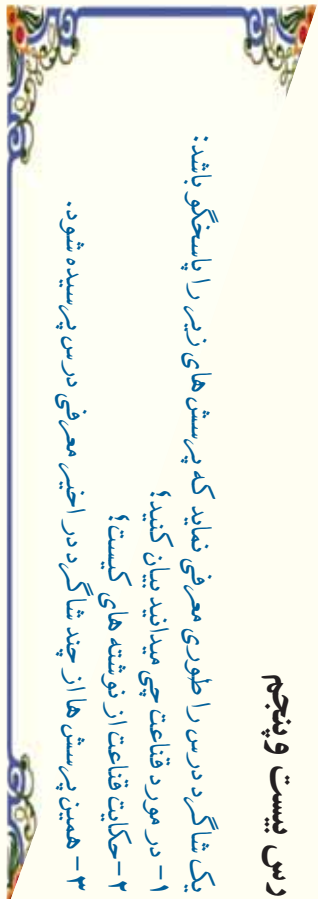

- ۱- شعر میهن را به نثر تبدیل نمایید.
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید:
ای ستمگران ستم جایز نمی باشد به شرع
گر دلی را شاد نتوانید غمگین چون کنید
رحمت
- ۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست و پنجم

یک شاگرد درس را طوری معرفی نماید که پرسش‌های زیر را پاسخگو باشد:

- ۱- در مورد قناعت چی میدانید بیان کنید؟
- ۲- حکایت قناعت از نوشته‌های کیست؟
- ۳- همین پرسش‌ها از چند شاگرد در اجنبی معرفی درس پرسیده شود.

قناعت

بازگانی را شنیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتکار. شبی در جزیره کیش مرا به حجره خویش در آورد. همه شب نیامید از سخن‌های پریشان گفتن که فالان اینارم به ترکستان است و فالان بضاعت به هندوستان و این قباله فالان زمین است و فالان چیز را فالان ضمین. گاه گفתי خاطر اسکندریه دارم که هوایی خوش است. باز گفתי نه که دریای مغرب مشویش است. سعدیا سفری دیگر در پیش است اگر آن کرده شود بقیت عمر خویش به گوشه ای بنشینم. گفتم: آن کدام سفر است؟ گفت گوگرد پارسی خود بردن به چین که شنیدم قیمتی عظیم دارد و از آن جا کاسه چینی به روم آرم و دبیای رومی به هند و فولاد هندی به حلب و آگینه حلبی به یمن و برد یمانی به پارس و زان پس ترک تجارت کنم و به دکانی بنشینم. انصاف از این مالخویا چنان فرو گفت که بیش طاقش گفتنش نماید. گفت: ای سعدی تو هم سخنی بگوی از آنها که دیده ای و شنیده ای، گفتم:

آن شنیدستی که در اقصای غور بار سالاری یفتاد از ستور
گفت: چشم تنگ دنیا دوست را یا قناعت پر کند یا خاک گور
سعدی

به قطع راه دراز امل غنی نشوی بر آستان قناعت مگر مقام کنی
به نان خشک حالای کزو شود حاصل قناعت از شکرین لقمه حرام کنی
و گر کفاف معاشتمی شود نمی حاصل روی و قرص جوی، از جهود وام کنی
هزار بار از آن به که بامداد و پگاه کمربندی و بر چون خودی سلام کنی
ابن یمین

- ۱- جزیره کیش: از معروفترین جزایر خلیج فارس میباشد، از نگاه آب و هوا در بین جزایر خلیج فارس به خویش معروف است، جمعیت آن ۴۱۷۷ تن و بهترین مروارید ها از اطراف این جزیره به دست می آید.
- ۲- ترکستان: یکی از مناطق آسیای مرکزی که از شمال به سائیریا، از مغرب به بحر خزر، از جنوب به افغانستان، هند و تبت، از مشرق به مغولستان محدود است.
- ۳- حلب: شهری است در سوریه (شام) که مرکز تجارت و صنعت (نساجی) میباشد.
- ۴- یمن: کشوری که در جنوب غربی شبه جزیره عربستان کنار دریای احمر واقع میباشد.
- ۵- مشرف الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی از بزرگان و نوابغ شعر و ادب در حدود سال ۶۰۶ هـ.ق. در شیراز متولد شده و تحصیلات خود را در همان شهر آغاز کرده؛ سپس به بغداد رفته و در مدرسه نظامیه کسب فضایل کرده است.
- سعدی را یکی از شاعران درجه اول می توان محسوب کرد و هم یکی از نویسنده گان برجسته و استاد نثر مسجع دانست . سعدی در انواع شعر؛ مانند: قصیده، غزل، قطعه، رباعی، ترجیع بند و ترکیب بند دست بلند داشت؛ اما می توان گفت که سخن سعدی در غزل به حد اعلاى لطافت رسیده است. آثار سعدی عبارتند از: دیوان غزلیات، قصاید گلستان و بوستان. گلستان: از معروفترین کتابهای نثر فارسی دری است که سعدی آن را در سال (۶۵۶ هـ.ق.) به نام شاهزاده سعد بن ابوبکر بن سعد زنگی تألیف کرده است. گلستان کتابیست تربیتی و اخلاقی شامل یک مقدمه در سبب تألیف کتاب و هشت باب که سعدی در این اثر انواع مواظله و حکم را در نثر آمیخته با نظم گنجایده است. نثر گلستان نثر مسجع و مزین است.

بیاموزیم

- ۱- قناعت، صفت انسانهای بزرگ است ، هر که این صفت را پیشه کرد از هوای خواهشات نفس برست .
- ۲- قناعت، گنجینه‌یی است که انسان را از غرق شدن در منجالب فلاکت و گناه نجات می‌بخشد.
- ۳- مشرف الدین مصلاح بن عبدالله شیرازی در سالهای آغاز قرن هفتم هجری در شیراز با به عرصهٔ حیات نهاد.
- ۴- سعدی از جملهٔ شاعران طراز اول زبان دری بوده و نویسندهٔ توانا و استاد نثر مسجع می‌باشد.
- ۵- گلستان و بوستان از جملهٔ آثار مشهور سعدی شیرازی است .
- ۶- گلستان از معروفترین کتابهای نثر دری است که سعدی شاعر و نویسندهٔ بزرگ آنرا در سال (۶۵۶ هـ.ق.) به نام شهزاده سعد بن ابوبکر بن سعد زنگی تألیف کرده است.
- ۷- گلستان کتابیست تربیتی و اخلاقی که شامل یک مقدمه و هشت باب است که در بر گیرندهٔ انواع مواظ و حکم می باشد.
- ۸- سعدی علاوه بر بوستان و گلستان، قصاید، غزلیات، قطعات و ترجیع بند، رباعیات، رسالات و قصاید عربی نیز دارد که همه را در کلیات وی جمع کرده اند.

• درخواست نویسی

درخواست، به نامه یی گفته میشود، که در آن تقاضای اجرای کاری و یا امری از کسی شود. قدیمترین نمونه هلی موجود درخواست، متعلق به زمان عباسیان است. در میان خراسانیان عادت چنان بوده که وقتی مطلبی و یا شکایتی را به امرا و ملوک تقدیم مینمودند، آن را به شکل کتبی به مقام و دربار میسپردند، که ما امروز آن را به نام عریضه و درخواست میشناسیم. معمولاً درخواستها از طرف افراد و یا مقامات پایین رتبه به مقامات بالاتر به با محتوای احترام آمیز نوشته میشود. بر اساس آنچه در دفاتر رسمی و غیر رسمی، رایج و متداول بوده و در عرف نیز تقریباً ثابت و پذیرفته شده است، درخواست باید دارای شکل و اوصاف زیر باشد:

۱. نام و مشخصات کامل درخواست دهنده (کنار بالایی، سمت راست صفحه)

۲. تاریخ (روز، ماه، سال)

۳. عنوان (خطاب به گیرنده درخواست، دو تا سه سانی متر پایین تر از تاریخ)

۴. آغاز نامه (عبارت یا جمله احترامی در ابتدای نامه)

۵. متن درخواست

۶. پایان درخواست (عبارت یا جمله احترامی پایانی)

۷. نام مکمل درخواست دهنده (کنارچپ صفحه)

۸. امضای درخواست دهنده در زیر نام (حتمی است)

۹. گذاشتن پنج سانی مترفاصله سفید درپایین صفحه به منظور ارجاع، ملاحظه و یادداشت.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- در باره قناعت چند جمله بنویسید.

۱- هدف از حکایت قناعت چیست؟ بیان نمایید.

۲- گلستان مشمول چند باب است؟ هر یک را نام ببرید.

۳- بیت زیر را معنی کنید:

به قطع راه دراز امل غنی نشوی   به آستان قناعت مگر مقام کنی

۱- پیرامون موضوع قناعت مقاله بی بنگارید .

۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

ابرو باد و مه و خورشید و فلک در کارند   تا تو تانی به کف آری و به غفلت نخوری

همه از بهر تو سر گشته و فرمانبردار   ششرا انصاف نباشد که تو فرمان نبری

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیریید

درس بیست و هشتم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوسی معرفی شود که تشریح‌هایش جوا بگویی پرسشهای زیر باشد و در پایان از چند شاگرد سؤالهای زیر پرسیده شود:

- ۱- محمود طرزی کی بود؟
- ۲- آثار طرزی را نام ببرید.
- ۳- دربارهٔ جریدهٔ سراج الاخبار چه می دانید؟
- ۴- محمود طرزی مردم را به چه تشویق می کرد؟

محمود طرزی

محمود طرزی فرزند غلام محمد طرزی در اول ماه سنبله سال ۱۲۴۴هـ.ق. در شهر غزنی پا به عرصهٔ حیات نهاد. طرزی شاعر، نویسنده، روزنامه نگار، جغرافیه دان، مترجم و دولتمرد در خانوادهٔ ادیب و آزادی خواه رشد نمود و بزرگ شد او مرد دانشمند و سخنور متجدد عصر بود.

او در تجدد فرهنگ و مطبوعات کشور ما نخستین فردی بود که در محیط ادبی و سیاسی افغانستان انقلاب عظیمی را به راه انداخت. طرزی در عصر امیر حبیب الله خان روزنامه های سراج الاخبار و سراج الاطفال را نشر نمود؛ بنابر این او را پیشرو و مؤسس دورهٔ تجدد ادبی افغانستان میخوانند. این نویسندهٔ بزرگ بیشتر از فیض پدرش غلام محمد طرزی بهره مند گشته و مدت هفت ماه با سید جمال الدین افغانی هم صحبت بود، کتابخانهٔ بزرگ پدرش در اختیار او بود و گاهی در حلقهٔ بیدل خوانی پدر خود تا شش ساعت زانو می زد و استفاده می کرد.

طرزی صرف و نحو عربی و شرح مثنوی معنوی را نزد آخوندزاده ملا محمد اکرم هوتک که از مصاحبان پدرش بود فرا گرفت و از محرری سراج الاخبار تا وزارت امور خارجه و ظایف و مسئولیت هایی را در کشور به عهده داشته است. محمود طرزی ۳۳ اثر اعم از تألیف و ترجمه دارد. طرزی در پانزدهم برج شوال سال ۱۳۳۹ هـ.ق. مطابق ۱۲۸۶ هـ.ش. شروع به نشر سراج الاخبار کرد و مدت هشت سال این اخبار تحت نظری نشر شد. محمود طرزی همیشه در سفرها با امیر حبیب الله خان یکجا می بود. پس از کشته شدن امیر حبیب الله خان، در عرصهٔ علوم اجتماعی و ادبیات فعالیت‌های بیشتری را انجام داد، وی می خواست که با کار در دولت، نظریات سیاسی خود را عملی نماید؛ تأسیسات عرفانی را زیاد کند و بنیش نوی در آذهنان مردم به وجود بیاورد. با روی کار آمدن امیر امن الله خان، وی در هیأت کابینه جای گرفت و وظیفهٔ وزارت امور

خارجه به او سپرده شد؛ در رأس هیئتی برای به رسمیت شناختن افغانستان عازم هند گردید. بعد از بازگشت به کابل، بار دوم به حیث وزیر امور خارجه مقرر شد. محمود طرزی در مذاکرات رسمی بین دولت مصر و افغانستان و هم در مذاکرات راولپندی جهت حصول استقلال افغانستان با دولت هند بر تانوی موفقانه سهم گرفت. طرزی در سال ۱۹۲۸ م. مطابق ۱۳۰۷ هـ. ش. هنگامی که به وطن باز گشت، از وظایف رسمی کناره گرفت. یک سال بعد با شاه امان الله یکجا جانب قندهار و از آنجا به طرف هرات رفت. سر انجام به ترکیه رفته، با اعضای خانواده خویش یکجا شد. طرزی چند سال باقیمانده عمرش را در عالم دوری از وطن سپری کرده، به یک سلسله فعالیت‌های علمی و ادبی دست زد. کلام طرزی دارای یک سلسله خصوصیت‌های مشخص و معنی بود که تا آن روزگار در نوشته‌ها و گفته‌های دیگر شاعران و نویسندگان به کار نرفته بود.

محمود طرزی نویسنده چیره دست، شاعر توانا و مایه افتخار جهان علم و دانش در همان وقت بود. آثار گرانبهایی؛ چون: روضة الحکمه، از هر دهن سخنی، از هر چمن سمنی، ترجمه کتاب‌های جزیره پنهان، سیاحت در هوا و... از وی باقی مانده است. این مرد دانشمند و ادیب بزرگوار در برج عقرب سال ۱۳۱۲ هـ. ش. در شهر استانبول ترکیه چشم از جهان بست و در نزدیک آرامگاه ابو ایوب انصاری به خاک سپرده شد.

به پاس احترام و قدر شناسی از آن مرد دانشمند و سیاستمدار ملی لیسه بی رادر خانه شخصی وی که در دارالامان قرار دارد به اسمش (لیسه محمود طرزی) نامگذاری کرده‌اند.

نمونه کلام

وقت شعر و شاعری بگذشت و رفت	وقت سحر و ساحری بگذشت و رفت
وقت اقدام است و سعی و جهد	غفلت و تن پروری بگذشت و رفت
عصر، عصر موتر و ریل است و برق	گام‌های اشتری بگذشت و رفت
کیمیا از جمله اشیا زر کشد	وقت اکسیر آوری بگذشت و رفت
تلگراف آرد خبر از شرق و غرب	قاصد و نامه بری بگذشت و رفت
کوه‌ها سوراخ و برها بحر شد	جانشینی را کبری بگذشت و رفت
شده هوا جولا نگاه آدمی	رشک بی بال و پری بگذشت و رفت
گفت محمود این سخن را و برفت	سعی کن تنبل گری بگذشت و رفت

- ۱- سراج الاخیار: جریده معروف که به سرپرستی محمود طرزی انتشار می یافت.
- ۲- روضة الحکمه: یکی از آثار محمود طرزی می باشد.

بیاموزیم

- ۱- محمود طرزی فرزند غلام محمد طرزی در اول ماه سنبله ۱۳۴۴ هجری قمری در شهر غزنی متولد شد.
- ۲- طرزی، شاعر، نویسنده، روز نامه نگار، جغرافیه دان، مترجم و دولتمرد بود.
- ۳- طرزی مدت هفت ماه با سید جمال الدین افغانی هم صحبت بود.
- ۴- چریده سراج الاخبار مدت هشت سال تحت نظر وی به نشر رسید.
- ۵- طرزی در کابینه امن الله خان به سمت وزیر امور خارجه ایفای وظیفه نمود.
- ۶- از آثار مهم طرزی روضه الحکم، از هر دهن سخنی، از هر چمن سمنی، ترجمه کتابهای جزیره پنهان و سیاحت در هوا را می توان نام برد.

نمونه در خواست

ورقه در خواست.....: «.....»

فرزند .....: «.....» تاریخ: ۸۷/۶/۱۲

کارمند سابق وزارت امور خارجه

شماره تماس:.....

(آغاز)

محترم وزیر امور خارجه! → (عنوان)

(متن)

با تقدیم احترام و ادب، خدمت شما به عرض رسانیده میشود:

اینتخاب که شهرتم در بالا ذکر شده است، از کارمندان سابق این وزارت میباشم که سال گذشته نظر به مشکلات خانواده گی مجبور به ترک وظیفه شده بودم.

اکنون که مشکلات پیشین برطرف گردیده و خود را آماده خدمت می بینم، با تقدیم این درخواست تقاضا دارم دوباره در یکی از بخش های وزارت محترم امور خارجه تقرر حاصل نمایم.

بناء از مقام محترم وزارت امور خارجه احترامانه خواهشمندم که دستور تقرر مجدد مرا به مراجع ذیربط صادر فرموده ممنون فرمایند.

از همکاری مقام محترم قبلاً اظهار سپاس مینمایم (پایان) →

نام «نام خانواده گی»

امضا

جریده سراج الاخبار

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت و کارنامه های محمود طرزی به بحث و گفتگو بپردازند، سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده نمونه کلام طرزی را شرح و توضیح دهد.
- ۳- چند شاگرد پیرامون تصویر مقابل به نوبت صحبت کنند.

املا و نگارش

- ۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- در مورد کار کرد های طرزی چند سطر بنویسید.

- ۱- محمود طرزی کی بود؟
- ۲- چند اثر محمود طرزی را نام ببرید.
- ۳- طرزی چند سال سر محرر جریده سراج الاخبار بود؟
- ۴- طرزی در کابینه کدام پادشاه سمت وزیر امور خارجه افغانستان را به عهده داشت؟

- ۱- نمونه کلام محمود طرزی تحت عنوان (بگذشت و رفت) را به تتر ساده برگردانید.
عصر، عصر موتر و ریل است و برق
گامه های اشتری بگذشت و رفت
طرزی
- ۲- این بیت را به حافظه بسپارید.
عصر، عصر موتر و ریل است و برق
گامه های اشتری بگذشت و رفت
طرزی
- ۳- متن درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست و هفتم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاًش جوانگومی پرسشهای زیر باشد. در پایان معرفی، همین سؤالها از چند شاگرد دیگر پرسیده شود.

- ۱- تولستوی کی بود؟
- ۲- تولستوی چه کارهایی را در زمینه ادبیات و آموزش انجام داد؟
- ۳- او با کدام نویسندگان اروپای غربی ملاقات کرد؟

تولستوی

لیون تولستوی نویسندهٔ چیره دست روسی در نهم سپتمبر ۱۸۲۸ میلادی در یک خانوادهٔ متمول و سرشناس پا به عرصهٔ هستی نهاد. مادرش را در دو ساله گی و پدرش را در ۹ ساله گی از دست داد و پس از آن تحت تکفل عمه اش قرار گرفت. او در سال ۱۸۴۴ میلادی در رشتهٔ زبانهای شرقی در دانشگاه قازان ثبت نام کرد و پس از سه سال، تغییر رشته داده و خود را به دانشکدهٔ حقوق تبدیل نمود. در سال ۱۸۵۱ م. به خدمت سربازی شتافت و در جنگهای قفقاز - روسیه شرکت نموده، شجاعتی بی نظیری از خود نشان داد. نام او به سبب درج گزارشهای واقعی از صحنه های نبرد (در کتاب خودش به نام «قصه های سواستوپل»)، به عنوان نویسندهٔ چیره دست روسیه به ثبت رسید. وی پس از سقوط شهر سواستوپل در سال ۱۸۵۵ م. از خدمت نظامی استعفا داد و به کار نویسنده گی پرداخت.

تولستوی، توجه و علاقهٔ وافری به آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان داشت. از همین سبب او در سال ۱۸۵۷ م. به مدت پنج سال از کشور های اروپای غربی بازدید نموده و با مشاهیر اروپا؛ مانند: چارلز دیکنز و فریدریش فروبل، دیدار به عمل آورد. دیدار او با ایوان تورگنیف نویسندهٔ روس حائز اهمیت بوده است؛ پس از بازگشت به کشورش، براساس تجارب نوآموخته، دست به یک رشته اصلاحات آموزشی زد و در همین راستا به پیروی از ژان ژاک روسوی فرانسوی، به تأسیس مکاتب ابتدایی در روستاها پرداخت. او در نامه ای به یکی از خویشاوندانش (که ادارهٔ امور دربار و نظارت املاک تزار روسیه را

به عهده داشت) چنین نوشت: «هرگاه به مکتب قدم میگزارم، با مشاهده چهره های تکیده، موهای ژولیده، و برق چشمان این کودکان فقیر، دستخوش نا آرامی و هیچان میšوم و همان حالتی به من دست میدهد که بارها از دیدن شرابخواران مست بر من مستولی شده است. ای خدای بزرگ! چگونه می توانم آنها را نجات دهم؟ نمی دانم به کدامین یک کمک کنم. من تعلیم و تربیت را فقط برای مردم می خواهم و نه کسی دیگر، آیا می توانم پوشکینها و لومونوسوفهای آینده را از غرق شدن نجات بخرم؟»

تولستوی در سال ۱۸۶۲م. با یک دختر هژده ساله آلمانی به نام «سوفیا» ازدواج کرد و سالها پس از آن، یعنی در سال ۱۸۸۱م. به همراه خانواده اش به مسکو رفته در آنجا اقامت گزید. آنگاه دست به نگارش شاهکارهای برجسته بی به نام «جنگ و صلح» و «آنا کارنینا» زد، که نگارش رمان «جنگ و صلح» پنج سال را دربر گرفت. پشتیبانی همسر جوانش از فعالیتهای ادبی تولستوی، که به روایتی ۱۴۰۰ صفحه از پیش نویس جنگ و صلح را بیش از هفت بار پاکنویس کرده است، شایسته یادآوری و تقدیر میباشد. این دو رمان به مثابه شخصیت شکوهمند ادبی را تولستوی در جهان ادب شکل داد.

او همواره دچار وسواسی عجیب بود و پیوسته در هیچان به سر میبرد و این همان دغدغه مقدسی است که هر نویسنده متعهدی نسبت به جامعه اش دارد، که مبدا حرفهای شایسته را نگفته، مرگ به سراغش آید. اتفاقاً ترس از همین دغدغه پر رمز و راز، او را به بستر بیماری افگند؛ طوری که در آخرین روزهای حیات خود به اتفاق طبیب خانواده گی و دختر کوچکش، همسر خود را ترک کرده به سوی جنوب روسیه مسافرت نمود. این آخرین سفر تولستوی بود که (به تاریخ هفتم نوامبر ۱۹۱۰ میلادی) در ایستگاه راه آهن «آستاپوفو» به پایان رسید. دو روز بعد او را در زادگاهش به خاک سپردند.

تولستوی به حدی در کشورش مشهور و محبوب است که اخیراً به احترام او سکه طلایی را به نامش ضرب زده اند.

آثار تولستوی: از تولستوی آثار بسیاری برجا مانده است که همه آن به زبانهای مختلف در جهان منتشر شده و از تعدادی آن فلم ساخته شده است. مهمترین آثار او ازین قرار است:

۱. جنگ و صلح ۲. آناکارینا ۳. رستاخیز ۴. اعتراف ۵. بهترین داستانهای کودکان و نوجوانان ۶. شیطان ۷. هنر چیست؟ ۸. خداوند حقیقت را مینیند؛ اما صبر می کند ۹. محکوم بیگناه ۱۰. پول و شیطان

ایوان تورگنیف: ایوان سرگیویچ تورگنیف (۹ نوامبر ۱۸۱۸ - ۳ سپتامبر ۱۸۸۳) رمان‌نویس، شاعر و نمایشنامه‌نویس روس بود که نخستین بار توسط او کشورهای غربی با ادبیات روسی، آشنا شدند. آثار او تصویری واقعگرایانه و پرعطفی است از دهقانان روس و بررسی تیزبینانه بی از طبقه روشنفکر جامعه روسیه که میخواستند کشور را به سمت عصرنویین سوق دهند. فریدریش فروبل: دانشمند پیداگوژی سوئیسی که در قرن نهم میزیست. او از جمله بنیانگذاران آموزش کودک محوری بود که باعجهٔ کودکان را برای بازی و شادی آنها راه انداخت. باعجهٔ کودکان جایی است که کودکان با مهربانی و دوستی، بازی و شادی، پرورش مییابند. ژان ژاک روسو: ژان ژاک روسو (۱۷۱۲ - ۱۷۷۸) متفکر سوئیسی، در قرن هژدهم و اوج دورهٔ روشنگری اروپا میزیست. اندیشه‌های او در زمینه‌های سیاسی، ادبی و تربیتی، تأثیر بزرگی بر معاصران گذاشت. نقش فکری او که سالها در پاریس به سربرد، به عنوان یکی از راهگشایان آرمانهای انقلاب کبیر فرانسه قابل انکار نیست.

پوشکین: الکساندر سرگیویچ پوشکین شاعر و نویسندهٔ روسی سبک رومانتریزم است. او در ۶ جون ۱۷۹۹ میلادی در شهر مسکو چشم به جهان گشود و در ۱۰ فبروری ۱۸۳۷ در «سن پترزبورگ» درگذشت. او بنیانگذار ادبیات روسی مدرن به حساب می‌آید و برخی او را بزرگترین شاعر زبان روسی میدانند.

لومونوسوف: میخائیل لومونوسوف دانشمند روسی در سال ۱۷۱۱ میلادی در یک خانوادهٔ ماهیگیر به دنیا آمد و در سال ۱۷۳۵ م. درگذشت. او در اکادمی علوم پترزبورگ روسیه و دانشگاه ماربورگ آلمان درس خواند. او مؤسس دانشگاه مسکو است که تا امروز به نام او یاد میشود.

بیاموزیم

- ۱- لیون تولستوی نویسندهٔ چیره دست روسی در نهم سپتمبر ۱۸۲۸ میلادی در یک خانوادهٔ متمول و سرشناس پا به عرصهٔ هستی نهاد.
- ۲- او دست به یک رشته اصلاحات آموزشی زد و در همین راستا به پیروی از ژان ژاک روسوی فرانسوی، به تأسیس مکاتب ابتدایی در روستاها پرداخت.
- ۳- او در نامهٔ خویش نوشته بود: ای خدای بزرگ! ... من تعلیم و تربیت را فقط برای مردم میخوام، نه کسی دیگر، آیا می توانم پوشکینها و لومونوسوفهای آینده را از غرق شدن نجات بخرم؟
- ۴- تولستوی به تاریخ هفتم نوامبر ۱۹۱۰ میلادی در ایستگاه راه آهن « آستاپوفو » درگذشت. دو روز بعد او را در زادگاهش به خاک سپردند.
- ۵- تولستوی به حدی در کشورش مشهور و محبوب است که اخیراً به احترام او سکهٔ طلایی ضرب زده اند.

• نامه های عاطفی

نامه های دیگری نیز رایج است که منظور از آنها بیان مطالبی کوتاه در موقعیتها و وضعیتهای خاص است. این نامه ها به سازمان و ادارهٔ خاصی نوشته نمی شود؛ ولی به دلیل شکل خاصی که دارد، از نوع نوشته ها و نامه های رسمی است که باید بسیار کوتاه، صریح و مختصرمانه نوشته شود.

در تمام این نامه ها باید دقت کرد که زیباترین و گویاترین کلمه ها و تعبیرها ضمن کوتاهترین جمله ها ادا شود؛ مانند نامهٔ تبریکی به مناسبتهای مختلف ازدواج، یکی از عید های دینی، جشنهای ملی یا مذهبی، تولد، پیش آمدن موفقیتی در زنده گی، پیشرفت مهمی در یکی از مراحل تحصیلی، منصوب شدن فردی به یک مقام اداری مهم، تسلیت نامه، سپاسنامه، دعوتنامه، پیامهای کوتاه و یاد داشتهایی که برای دیگران فرستاده میشود. برخی

از این گونه نامه ها به قرار زیر است:

۱. تبریکنامه
  ۲. تسلیتنامه
  ۳. سپاسنامه
  ۴. دعوتنامه (شامل : دعوتنامه عمومی، خصوصی، شخصی و اداری)
  ۵. نامه سرگشاده
- و نامه های ذیل بیشتر از طرف ادارات صادر میگردد:
۱. تقدیرنامه
  ۲. تحسین نامه
  ۳. اخطارنامه و ....

کار گروهی و سخنرانی

- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت و کارنامه های تולستوی صحبت نموده و سپس از هر گروه یک نفر در برابر صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.
- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده و شرح دهد: دولت، سازمانهای اجتماعی و مردم چه نوع برنامه هایی را روی دست بگیرند؛ تا ما نیز در آینده نویسنده گانی برجسته داشته باشیم.

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های تان بنویسید.
- ۲- شاگردان در رابطه به تصویر در کتابچه های خود چند سطر بنویسند.

۱. چرا نام تولستوی به عنوان نویسندهٔ چیره دست روسیه به ثبت رسید ؟
  ۲. در مورد الکساندر پوشکین چه میدانید ؟
  ۳. چند اثر تولستوی را نام ببرید.
  ۴. چرا تولستوی همواره دچار وسواس عجیب بود و پیوسته در هیجان به سر میرد ؟
  ۵. تولستوی در نامهٔ خود به یکی از خویشاوندانش چه نوشت ؟
- ۶- نامه های عاطفی چگونه نامه های را می گویند؟

۱. یک نمونهٔ سپاسنامه را به عبارت خود و مطابق به قواعدی که خواندید، بنویسید.
۲. این بیت را به حافظه بسپارید.
غرق وحدت باش اگر آسوده خواهی زیستن
ماهیان را هرچه باشد غیر دریا، آتش است
بیدل
۳. متن کامل درس بیست و هشتم را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی، بگیریید.

درس بیست و هشتم

پاسخ پرسشهای ذیل را از شاگردان بپرسید:

- ۱- منہاج سراج کی بود؟
- ۲- در باره (طبقات ناصری) چه می دانید؟ بیان دارید.
- ۳- منہاج سراج به چند زبان شعر می سرود؟
- ۴- پیرامون اسلوب نگارش منہاج سراج در طبقات ناصری چه می دانید؟ توضیح دهید.

طبقات ناصری و مؤلف آن

(طبقات ناصری) یکی از مهم ترین و معروفترین کتب تاریخی زبان فارسی دری است، که تقریباً هفت قرن پیش در حدود سال (۶۵۸هـ.ق. به قلم یکی از دانشمندان خیر افغانستان قاضی منہاج سراج جوزجانی نوشته شده و تصحیح، مقابله و تحشیه آن توسط دانشمند بزرگ عبدالحی حبیبی صورت گرفته است که از حیث سلاست و روانی، انشای کم نظیر است، و هم در ضمیمه وقایع تاریخی و مشاهدات خود مؤلف، یکی از آثار برجسته تاریخی به شمار می‌رود و منبع یا مأخذ مفید و پر ارزش در مورد وقایع اواخر عهد غزنویان و دوره مغول به خصوص حوادثی که در شرق خراسان تا حوزه سند به وقوع پیوسته می‌باشد. این کتاب تاریخ عمومی عالم است که حاوی بیست و سه قسمت بوده استیلای مغول از آغاز تا فتح بغداد می باشد.

نثر کتاب طبقات ناصری برخلاف آثار نوشته شده معاصران آن که به نثر مصنوع متکلف نگاشته شده اند، ساده، سلیس، روان و استوار است. واژه های مغولی که داخل زبان وادبیات دری گردیده است؛ بار نخست در همین کتاب ذکر گردیده و مؤلف کتاب طبقات ناصری ابو عمر منہاج الدین عثمان بن سراج الدین جوزجانی از جمله نویسندگان مشهور عصر خویش بود که از اهل جوزجان بوده و در هند می زیسته و سفر های به افغانستان امروزی داشته و

بسیاری از اتفاقات مهم آن زمان را به چشم خویش دیده و نگاشته است. نیاکان منهاج سراج سالها در دربار شاهان غزنوی در غزنه و غور و لاهور موقعهای سیاسی داشتند. پدرش سراج محمد سام غوری در غور بود و به وظایفی چون قضای ممالک و خطابت و کل امور شرعی رسید.

دوره کودکی و نوجوانی منهاج السراج در فیروز کوه مرکز غور به فراگیری دروس مقدماتی گذشت، قرآنکریم را در سن هفت سالگی نزد امام علی غزنوی آموخت. منهاج السراج در دربار های زیادی از شاهان آن دوره چه در خراسان و چه در هند وظایف مهم را عهده دار بود.

منهاج السراج از تصوف بهره کافی داشت و اهل وجد و سماع بود و به دو زبان فارسی دری و عربی تسلط داشت و به هر دو زبان شعر می سرود. از اشعار دری وی جز چند قطعه و قصیده که در طبقات ناصری و تذکره الاولیا ذکر گردیده است، موجود نیست. اثر منظوم وی که در مورد پیروزی ناصرالدین محمود پسر شمس الدین التمش در جنگ با هندوان در قلعه تلشنده سروده بود فعلاً به دسترس نیست.

منهاج السراج سبب خدمات بی شایبه به مقامهایی چون قاضی القضاات کل هندوستان و حکومت دهلی رسیده بود از طرف سلطان، لقب صدر جهانی یافت هر چند در مورد اخیر زنده گی وی معلومات دقیقی در دست نیست؛ اما به احتمال قوی که در اواخر عمر نیز در دهلی قاضی القضاات هند بوده و به حرمت و شوکت زنده گی می نمود.

* منهاج: راه راست، راه روشن و آشکار، مناہج جمع.

* نثر ساده، نثری است که سجع نداشته باشد و کلمات آن آزاد و خالی از قید خاص باشد در

این نوع نثر، نویسنده مقاصد خود را در کمال ساده‌گی و بی‌پیرایه‌گی می‌نویسد.
* نثر مصنوع دو نوع است:

الف- نثر مسجع یا موزون که جمله‌ها و عباراتی قرینه در آن دارای مسجع باشد، مسجع در این نوع نثر، به منزله قافیه در شعر درمی‌آید.
ب- نثر متکلف یا فنی که این نثر ترکیبی از دو نوع نثر مرسل و مسجع است که در آن لغات، ترکیبات، مثلها، روایات، آیات شریف، اصطلاحات و تعبیرات زیادی نیز به کار رفته است.

بیاموزیم

- ۱- « طبقات ناصری» یکی از مهمترین و معروفترین کتاب تاریخی زبان دری است.
- ۲- طبقات ناصری تقریباً هفت قرن پیش از این به قلم یکی از دانشمندان خیر افغانستان قاضی منهاج السراج جوزجانی نوشته شده است.
- ۳- منهاج السراج ضمن نویسنده‌گی به دو زبان تسلط داشت و شعر می‌سرود.
- ۴- منهاج السراج مؤلف (طبقات ناصری) از جوزجان افغانستان بود.

• نمونه‌هایی از مکاتیب عاطفی

تبریک‌نامه: اصطلاحاً به نامه بی گفته میشود که شادمانی نویسنده را در مورد رویداد شادی بخشی که برای گیرنده نامه پیش آمده است؛ مانند:

دوست عزیز و رفیق شفیقم، بهزاد؛

موفقیت شمارا در پایان رساندن تحصیلات عالی و نبل

به درجهٔ دکتورا تبریک عرض میکنم. امیدوارم در مراحل

دیگر زنده‌گی نیز همواره موفق و شادکام باشید و توفیق خدمت به مردم را به نحو احسن پیدا کنید.

دوست دیرینت مسعود

تسلیمنامه: نامه بی کوتاهی است که به هنگام مرگ کسی به بازمانده گان او مینویسند. تسلیم نامه نیز باید کوتاه و ساده نوشته شده و از تعارفات بیجا و یا درازنویسی در آن اجتناب صورت گیرد؛ مانند:

همکار گرامی جناب آقای محمودی!

باقالی اندوهبار وقت پدر بزرگوارتان را تسلیمت عرض میکنم
و از خداوند بزرگ خواهانم که به آن دوست عزیز، صبر
عطا فرماید تا بتواند این مصیبت جانگاز را تحمل نماید.
آن که درغم شما شریک است کریم کیهان

سپاسنامه: به نامه بی گفته میشود که به موجب اجرای کار شایسته از طرف گیرنده نامه، به او داده یا فرستاده میشود؛ مانند:

شاگرد عزیز و نازنینم، غزال؛

اشراک شما در « مسابقات بین المللی ادبیات شاگردان مکاتب »
منعده شهر پاریس کشور فرانسه و به دست آوردن مدال طلا را
برای شما و همه اعضای خانواده تان تبریک گفته و زحمات شما را
قابل تقدیر فراوان میدانم. از این که افتخار بزرگی را برای افغانستان،
به ویژه مکتب ما ، به ارمغان آوردید، از شما صمیمانه اظهار سپاسگزاری
میکنم و از خداوند متعال میخواهم توفیق بیشتری را در راه خدمت به وطن
و مردم افغانستان نصیب تان سازد.

معلم مضمون دری شما ناجیه

کار گروهی و سخنرانی

- ۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت منهای سراج به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران انتقال دهد.
- ۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در باره (طبقات ناصری) توضیحات لازم ارائه کند.
- ۳- چند شاگرد در مورد تصاویر زیر پنج دقیقه به نوبت صحبت کنند.

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم محترم می خواند به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲. در باره این تصویر، با نظر داشت آنچه خواندید، در کتابچه های تان یک تیریکنامه بنویسید.

- ۱- دربارهٔ مولانا قاضی منہاج سراج معلومات دهید.
- ۲- (طبقات ناصری) و (ناصری نامه) نوشتهٔ کیست؟
- ۳- پیرامون اسلوب نگارش (طبقات ناصری) چه می دانید؟ بیان دارید.
- ۴- مسافرت‌های منہاج سراج را به کتورهای مختلف بیان دارید.
- ۵- مولانا منہاج سراج به چند زبان شعر می سرود؟
- ۶- سعید نفیسی دربارهٔ (طبقات ناصری) و نویسندهٔ آن چه گفته است؟ بیان دارید.
- ۷- تیریکنامه چگونه نامه بی را می گویند توضیح دهید؟

- ۱- (طبقات ناصری) در چه موردی نگارش یافته است؟ بیان دارید.
- ۲- این بیت را به حافظا بسپارید:
دو عاقل را نباشد کین و پیکار   نه دانایی ستیزد با سبکسار
- ۳- متن کامل درس را بخوانید و خلاصهٔ آن را به شاگردان توضیح دهید.

واژه نامه (لغت نامه)

ا

آرام گرفتن، آرام شدن، آسودن، خوابیدن	آرمیدن
بندگاه میان ساعد و بازو، آرنج	آرنج
چین و چروک، چین و شکن	آزنگ
آمیخته، آلوده شده	آغشته
آرزوها، جمع امل	آمال

الف

وار کردن، بی قدری و پستی و کهنه گی	ابتذال
جهد کردن، کوشش کردن، کوشیدن، در اصطلاح فقه استنباط مسایل	اجتهاد
شرعی از قرآن یا حدیث نبوی	احتراز
دوری، پرهیز، اجتناب	احتشام
شرم داشتن، حیا کردن، صاحب خدم و حشم شدن، حشمت، بزرگی، جاه و جلال یافتن	اجبار کریمه
سنگهای قیمتی، گوهرها؛ مانند: الماس، زمرد و فیروزه	اختصار
مختصر کردن، و کوتاه کردن سخن	اذعان
اقرار، اعتراف	ارتکاب
اقدام به کار نا مشروع کردن، کاری انجام دادن	ارضا
راضی کردن، خوشنود کردن، دادن چیزی به کسی تا خوشنود شود.	استعداد
آماده گی، توانایی کاری داشتن.	استماع
گوش دادن، شنیدن	استمرار
دوام، جریان	استنباط
استخراج، بیرون آوردن چیزی، دریافتن امری به قوه فهم و اجتهاد خود	اشتغال
مشغول شدن، سرگرم شدن به کاری	اشتمال
در بر داشتن، احاطه کردن.	اشتیاق
آرزومندی، شوق داشتن، آرزومند چیزی شدن	

اشتیاق	شوق داشتن، آرزو مندی
اصالت	با اصل بودن، اصل داشتن، اصیل بودن، نیک نژاد، نجابت
اعتنا	اهتمام ورزیدن به کاری، توجه داشتن به امری یا کسی
اعزام	روانہ کردن، گسیل داشتن، فرستادن کسی به جایی
اکتفا	کفایت کردن، بس کردن، بس دانستن، بسنده شدن
اکسیر	کیمیا، در اصطلاح کیمیاگران: جوهری که ماهیت جسمی را تغییر دهد؛ مثلاً: حیوه را تفره و مس را حلال کند. مجازاً هر چیز بسیار مفید و کمیاب.
اکلیل	تاج، افسر، دسته
امام	پیشوا، پیشرو، پیشمنار
امین	امانت دار، طرف اعتماد، درستکار، کسی که مردم به او اعتماد کنند.
انبار	جای ریختن و انباشتن غله یا چیزهای دیگر
انتقاد	جدا کردن سره از ناسره و خوب از بد
انحراف	کجروی، منحرف شدن
انس	خو گرفتن، همدمی، خرمی
انشا	آغاز کردن، آفریدن، پدید آوردن، از خود چیز گفتن
انقلاب	تحت ظلم قرار گرفتن
اولویت	تفوق، رجحان، برتری
ب	
باختر	غرب
باستانی	قدیمی، دیرینه، تاریخی
بانگ	آواز، فریاد
بث الشکوی	اشکار کردن گله و شکایت، درد دل کردن
بحران	آشفته گی و تغییر حالت
بر ملا	آشکار و همیاد
براعت	برتری، تفوق، بلندی، بزرگواری در علم، فضل و کمال
براق	برق دار، درخشان، تابان، بسیار درخشنده
برلاس	اصیل و نجیب زاده
برون	مخفف بیرون
بزه گو	لطفه گو، ظریف
بزم	جشن و مهمانی، مجلس عیش و عشرت

تنظیم و آماده‌گی نیروی نظامی
پرانگیختن، فرستادن
کینه، دشمنی، عداوت
نصیب، حصه، قسمت، فایده
جنت، فردوس، باغ
بدون توقف یا بدون تأخیر

بسج
بعثت
بعض
بهره
بهشت
بی درنگ

صاف کردن، صافی کردن ، تصفیه.

پالایش

ت

اندیشه کردن، فکر کردن، دور اندیشی، دقت کردن در امری
بعضی را بر بعضی ترجیح دادن
مخفف تپاه.

تأمل
تبعیض
تپه

تنهایی و کناره گیری، ترک علائق و اغراض دنیوی کردن و به طاعت
و عبادت پرداختن

تجربید

حاکم گردانیدن کسی را در کاری یا امری، استوار کردن
تجزیه، حل کردن ، گشودن
تعبیر و دگرگونی

تحکیم
تحلیل
تحول

سبک کردن، کاستن، مختصر ساختن کلمه با کم کردن یکی از حروف
راغب کردن، به رغبت آوردن، خواهان کردن
اشاره کردن، شرمنده ساختن، شرمساری، آشوب و اضطراب
زاری کردن، خواری و فروتنی کردن
مطلبی را بیان کردن ، منظر و مقصود خود را به عبارتی بیان کردن،
معنی و تفسیر خواب را گفتن.

تخفیف
ترغیب
تشویر
تضرع
تعبیر

بزرگ داشتن، احترام کردن
یاد دادن، آموزاندن

تعظیم
تعلیم

کناره گیری کردن، گوشه گرفتن و دوری گزیدن از مردم
اندیشیدن، به فکر و اندیشه فرو رفتن
رنج و سختی بر خود نهادن، به خود رنج دادن
تبریک

تفرید
تفکر
تکلف
تهنیت

ث

خاک، زمین

ثری

ج

جمع کننده، هر چیز تمام و کامل

جامع

بدن، تن

جثه

صندوق

جعبه

بزرگی، بزرگ شدن، بزرگواری، عزت و شکوه.

جلال

بزرگ و با عظمت

جلیل

چ

پهلوانی که بزکشی می کند

چاپ انداز

زبر دست، هنرمند، ماهر، چیره دستی، زبردستی

چیره دست

ح

در بردارنده، مشمول

حاوی

دلیل و رهنما و پیشوای مسلمانان، لقب یا عنوان برای مجتهد بزرگ

حجة الاسلام

آنچه که دارای اندازه و مقداری باشد، مقداری از فضا که در تصرف جسم باشد.

حجم

نوع، جدید، سخن، قول و فعل، و تقریر پیامبر آخر الزمان

حدیث

دریغ، افسوس

حسرت

کندن کاری، کندن زمین

حفريات

جمع حله، جامه، لباس نو.

حلل

حماسه، شجاعت و دلاوری

حماسه

دایره، احاطه شده

حیطه

خ

شرق

خاور

آگاه و دانا، شخص بسیار آگاه و ماهر در کاری، خبیراء جمع

خبیر

تیر راست و بلند، چوب سخت و محکم

خندگ

با خرد، باعقل

خردمند

پاره بی از لباس، چینه مخصوص صوفیان و درویشان

خرقه

گلو فشرده، کسی که دچار حالت خفته گی شده باشد.

خفته

جمع خلق، به معنی کهنه، جامعه های کهنه

خُلقان

د نشان، لکه، غم و اندوه و درد و رنج و به معنی بسیار گرم و سوزان نیز آمده است.

داغ:

دد

جانور درنده؛ مانند: شیر، پلنگ و گرگ
زنگ، زنگ بزرگ که بر گردن چهار پایان بندند.

درا

توقف، تأخیر

درنگ

مردم سالاری

دموکراسی

شانه به شانه

دوشادوش

دیروز

دی

ملت، مذهب، کیش، آیین

دین

موجود خیالی و افسانه‌ی زشت و مهیب

دیو

ذ

گلو بریدن، سربریدن گاو یا گوسفند

ذبح

ذلت و خواری، دلیل شدن، خوار شدن، پست و زبون شدن

ذل

کسی که به دو زبان تکلم کند، تتر بنویسد و شعر بگوید.

ذواللسائین

و

خواب

رویا

گریستن بر مرده و بر شمردن نیکویی‌های او، شعر گفتن در بارهٔ مرگ

رثاء

کسی با اظهار دلسوزی

رزم

جنگ، نبرد، پیکار

رسانه

هر وسیله‌ی که مطلب یا خبری را به اطلاع مردم برساند؛ مانند: رادیو،

تلویزیون، روزنامه

رسانه

به پا خاستن، جنبش، قیام، قیام عمومی، به معنی روز حشر و قیامت نیز می‌گویند.

رستخیز

فرستاده

رسول

باغ و گلستان، گلزار، سبزه زار، مرغزار.

روضه

ز

ترنم کردن، آواز خواندن یا دعا خواندن آهسته، سخن گفتن زیر لب

زمرمه

هر چیزی که با آن چیز دیگر را بیاریند، زینت، آرایه، آرایش

زیور

س

ریخت و طرز و روش	سبک
آسمان، فلک	سپهر
گرفتن	ستاندن
استور، چهار پا؛ مانند: اسپ و شتر و...	ستور
جمع سحبه به معنی خلق، خوی، طبیعت	سجایا
جادو کردن، جادو، افسون	سحر
پیراهن بی آستین یا یخه گشاد که از ململ سفید دوخته می شود.	سدره
چراغ	سراج
سراپرده، خیمه	سراق
سرودن، سرود خواندن، سرآیدن، شعر خواندن، شعر گفتن، آواز خواندن، سرآینده گی، آواز خوانی.	سرایش
لبریز، پر، لیالب	سرشار
خوی، نهاد، طبیعت، فطرت	سرشت
سخن چینی، بدگویی.	سعایت
نسل، فرزندی، نطفه	سلاله
نشانه، نشان، علامت، اشاره، رمز، نماد، نمونه	سمول
فخ و ضرر، فایده و نقصان	سود و زیان
راندن، رهنمون شدن	سوق
جهاگردی، گردش کردن در شهرها و کشورها	سیاحت
ش	
بلند، برآمده، مرتفع، ممتاز	شاخص
بنیاد، پی دیوار، طرح و نقشه، اساس	شالوده
بلند، مرتفع	شامخ
کار بزرگ و نمایان، کاری که در آن هنرنمایی کرده باشند.	شاهکار
باشرف، بزرگوار، بزرگ و بلند قدر	شرافتمند
قطعه گوشت، پاره گوشت، شرحه شرحه به معنی پاره پاره، قطعه قطعه	شرحه
سم، زهر، هر چیز تلخ، حنظل	شرنگ
کسی که طرف اعتماد باشد.	شقه
صبر و آرام	شکيب
آرزو، رغبت	شوق

آشفته، عاشق، دلباخته
بلخ، رسا

شيفته
شيو

ص

خمر، شراب، انگوری که مایل به سرخی باشد.
پشمینه پوش، کسی که پیرو طریقهٔ تصوف باشد.

صها
صوفی

ط

طمع کننده، طمع دارنده، طمعکار، حریص، آزمند.

طامع
طرد

ظ

ستم، جور، بیداد

ظلم

ع

شناخته، دانا، صبور، شکیبا، حکیم رانی، خدانشناس، عرفا جمع
جامهٔ گشاده و بلند که روی لباسهای دیگر به دوش می اندازند.

عارف

کهنه، دیرینه، قدیمه

عیقه

با عجله، با شتاب

عجولانه

دادگری

عدالت

تخت، سریر، خیمه، سایبان

عرش

سوگ و ماتم

عزا

عزیز شدن، گرمی شدن، ارجمند شدن

عزت

عاشقان، شیفگان، جمع عاشق

عشاق

پاکدامنی، نگاهداری نفس از گناه

عصمت

محبت، مهربانی، دوستی

عطوفت

پاکدامن

عقیف

خردمند، یا عاقل

عقلمند

بسیار دانا، دانشمند

علامه

لنگی، دستار

عمامه

غ

کثیر، بسیار، جم غفیر: جماعت بسیار از وضع و شریف و کوچک و بزرگ
از حد در گذشتن، تجاوز کردن از حد، زیاده روی در کاری
آواز خوش، سرود

غفیر
غلو
غنا

ف

بیچاره گی، بد بختی، ناداری و خواری، فلک زده گی
ناگهانی، بدون طول تفکر سخن گفتن یا شعر گفتن، شعر و سخنی که
بدون تأمل گفته شود.

فلاکت
فی البدیعه

جمع فیض، برکت

فیوض

ق

قصد کننده، آهنگ کننده، نامه بر، پیک.

قاصد

قناعت کننده، راضی و خشنود

قانع

نزدیک، همدم، همسر، یار، مصاحب

قرین

فلاخن

قلما سنگ

راضی و خرسند به قسمت خود بودن، راضی شدن به کم، صرفه جویی

قناعت

جمع قافیہ

قوافی

نام جایی است در استانبول ترکیه که مرقد مولانا جلال الدین بلخی در آنجاست.

قوییه

ک

کاهش، کمی

کاستی

مخفف که آشوب به معنی شور و غوغا، انقلاب، شورش

کاشوب

مخفف که امروز

کامروز

آتشدان، آتشخانه، کوره، مرکز

کانون

بزرگ

کبری

عظمت و بزرگی

کبریا

کجی، خمیده، خم

کژی

کنایت، گفتن لفظی یا سخنی که بر غیر معنی اصلی خودش به معنی

کنایه

و مدلول دیگری دلالت کند؛ مانند: کاسه سیاه یا سینه کاسه به معنی

بخیل و خسیس.

کوله بار

پشتواره، باری که به پشت می برند.

گ

اصل، تراد و نیز به معنی سنگ گرانیها؛ از قبیل: مروارید، الماس، یاقوت،

گوهر

فیروزه و امثال آنها، گهر هم گفته شده، به عربی جوهر می گویند.

ل

جایی ناپذیر	جایفک
نرمی و نازکی، سخن نرم و نیکو	لطفات
م	
تأسیس کننده، بیان گزار	مؤسس
بذل شده، بخشیده شده.	مبذول
بیانگر، بیان کننده	مُبین
کسی که آداب و رسوم تازه را کسب کرده باشد.	متجدد
معمول، مرسوم، مروج	متداول
کسی که سخنی را از زبانی به زبان دیگر ترجمه کند.	مترجم
صوفی	متصوف
در بردارنده، شامل	متضمن
مدت دار، دایمی، همیشه گی، دراز	متمدادی
دو دو، دوگان دوگان، دوتا دوتا	مثنی
کوشش کننده، عالمی که در علم فقه به درجهٔ اجتهاد رسیده و مسایل شرعی را از قرآن و حدیث استنباط کند.	مجتهد
چیزی که به صورت جسم در آمده و جسمیت پیدا کرده باشد، هر چیزی که دارای طول، عرض باشد.	مجسم
باحیا، باحشمت	محتشم
فروگیرنده، مشمول	محتوا
نویسنده، کاتب.	محرر
حس شده، چیزی که وجود و اثر آن احساس شود.	محسوس
گردهم جمع شده، همدم، همراه، هم صحبت	محمشور
تحقیق کننده، اهل تحقیق، کسی که به حقیقت چیزی برسد، بازجو	محقق
وصف، صفت، تعریف	مدح
سبک جدید، چیز تازه	مدرنیت
دقت کننده، کسی که در امری دقت و باریک بینی کند.	مدقق
منسوب به مدینه، متمدن	مدنی
جواهر نشان، چیزی که در آن جواهر نشانه باشند.	مرصع
جفت، دو تایی	مزوج
بی نیاز، ثروتمند، توانگر	مستغنی

زنان در برده، زنان پاکدامن و پارسا	مستورات
تسلط یافته، پیروز، چیره، بر گمارده شده	مسلط
برشده، مملو، انباشته شده	مشحون
شرف یافته، بلند پایه و بزرگ شده	مشرف
همصحبت	مصاحب
تصحیح کننده، ویراستار، اصلاح کننده سخن و کلام	مصحح
اصلاح کننده، به صلاح آورنده، نیکو کننده، آشتی دهنده، شایسته و نیکو کار	مصلح
پریشان، دچار اضطراب، آشفته و لرزان	مضطرب
باهم زنده گی کردن، با یکدیگر دوستی و آمیزش داشتن	معاشرت
عذر آورده، دارای عذر	مغذور
چیزی که آن را به علت و سبب ضروری آن ثابت کرده باشند. به معنی بیمار و علیل هم می گویند.	معلول
بسته شده، پیچیده	مغلق
شکست خورده، آنکه بروی چیره شده باشد.	مغلوب
جمع مفخره، آنچه مایه فخر و نازیدن باشد.	مفاخر
دارای قدرت، توانا	مقتدر
ملاحظه شده، خاطر، دیده شده، بدیناله چشم نگریسته شده.	ملاحظه
در امری بحث و گفتگو کردن	منت
نیکویی و احسان	منتقد
انتقاد کننده، کسی که نوشته یا کتابی را مطالعه و نواقص آن بیان کند.	منعکس کننده
باز تاب دهنده، انعکاس دهنده	منعکس
توصیف: مدح و ستایش	مقتبت
راه راست، راه روشن و آشکار، مناهج جمع	منهاج
اسلوب، روش	مموال
جنبش و چین خورده گی سطح آب که در اثر وزش باد و طوفان یا افتادن چیزی در آب پیدا می شود.	موج
تاریخ نویسی، کسی که تاریخ بداند و وقایع جهان را ثبت و ضبط کند.	مورخ
زائیده شده، نوزاد	مولود

ن

تارنج	تارنج
ناهنجار	کج و ناهموار، زشت و ناپسند، بی راه و نامناسب
نحوه	روش، راه، مثل، مانند، جهت، جانب، قصد
نسخ	باقتن، بافت، بافته شده
نعت	وصف کردن کسی یا چیزی را به نیکی
نعش	جنازه، تابوت، میت
نفخ	دمیدن با دهان، پف کردن، باد کردن و نیز به معنی فخر و تکبر
نغیر	بوق، به معنی ناله و زاری و فریاد نیز گفته شده
نواغ	جمع نابعه، کسی که دارای هوش و استعداد فوق العاده باشد.
نوحه	گریه و زاری و شیون بر مرده، مویه
نیابت	جانشینی، قائم مقامی
نیرو	توان و طاقت و زور

هـ

همسایه	همسایه
همجواری	شریک غم و درد دیگری شدن
همدردی	مشائق، آرزومند، حامی، طرفدار، یارو دوست
هوا خواه	حال و شکل و صورت، کیفیت و شکل و صورت چیزی، به معنی عده و دسته بی از مردم
هیأت	اسم فعل یعنی دور است، دردی در مقام افسوس و حسرت نیز می گویند.

و

ودیعیه	ودیعیت، سپرده شده، مالی که امانت نزد کسی بگذارند، سپرده، ودایع جمع
ورزش	کارپایی، پیایی کردن کاری برای تمرین و عادت، حرکت دادن پیایی اعضای بدن برای تقویت اعصاب و عضلات، ورزش و برزیدن هم گفته شده.
وصی	کسی که وصیت کننده او را برای اجرای وصیت خود تعیین کند، کسی که به او اندرز و سفارش شده

ی

یارور	یارور، یادی ور، مدد کار.
یحیی و یحییت	زنده می گرداند و می میراند

فهرست منابع

- ۱- احمد گبوی، ادب و نگارش، انتشارات قطره چاپ پنجم ۱۳۳۳
- ۲- احمد گبوی، حسن و دیگران، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها تهران چاپ پنجم ۱۳۷۱
- ۳- اختر، خواجه عبداللله، بیدل، انتشارات سراج منیر، ادارهٔ ثقافت اسلامی، لاهور.
- ۴- آرزین پور، یحیی، از صبا تا نیما، جلد دوم، تهران، انتشارات زوار ۱۳۷۲
- ۵- اسدی، دکتر سیف الله، گلچینی از ضرب المثل‌های جهان، سال چاپ ۱۳۸۱
- ۶- امیل زولا، نویسندهٔ فرانسوی، داستان نویسان بزرگ جهان.
- ۷- انوشه، حسن، دانشنامهٔ ادب فارسی (ادب فارسی در افغانستان) جلد سوم و چهارم، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اول بهار ۱۳۷۸
- ۸- بخشی، علی آقا با همکاری داد، مینو افشاری، انتشارات چاپار، چاپ دوم ۱۳۷۶
- ۹- برزین مهر، عبدالغنی، ضرب المثل و کنایات، انتشارات دانش، ۱۳۷۸
- ۱۰- بهبود، دکتر عبدالعزیز و ولی زاد آصف، رهنمای معلم تربیت بدنی برای صنف هفتم.
- ۱۱- پاک فر، محمد سرور، سی مقاله در بارهٔ بیدل، انتشارات ریاست نشر و تبلیغات وزارت اقوام و قبایل، کابل ۱۳۶۵
- ۱۲- تجلیل، جلیل، حاکمی اسماعیل، راد منش، محمد، شیخ الاسلامی علی، راد علی مرزبان، برگزیدهٔ متون ادب فارسی، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، چاپ شانزدهم ۱۳۷۲
- ۱۳- حاکمی، دوکتور اسماعیل، ادبیات معاصر ایران.
- ۱۴- حنیف بلخی، محمد حنیف، پر طلوروس یا شعر فارسی در آریانا، چاپ دوم ۱۳۸۱
- ۱۵- خانلو، ناصر محمد، چراغ اندیشه، سخنان بزرگان، انتشارات پژوهش، چاپ اول ۱۳۸۲
- ۱۶- دامادی، سید محمد، فارسی عمومی، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۰
- ۱۷- دست نوشتهٔ حیدری و جودی، مسؤول جراید و مجله‌های کتابخانهٔ عامهٔ کابل.
- ۱۸- دست نوشته‌های احمد یاسین فرخاری
- ۱۹- دیوان بیدل مع قصاید، انتشارات رحمان گل پیشبرز، محلهٔ جنگی، قصه خوانی پشاور.
- ۲۰- رحمت نژاد، حسین، فرهنگ اصلاحات و ضرب المثل‌های پارسی، انتشارات عارف کامل، چاپ دوم ۱۳۸۵
- ۲۱- رزمجو، دکتر حسین، مبنای آموزش زبان و ادبیات فارسی، انتشارات گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکدهٔ خاور شناسی، ۱۳۸۷
- ۲۲- رزمجو، دکتر حسین، انواع ادبی و آثار آن در زبان فارسی، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ دوم بهار ۱۳۸۵
- ۲۳- زمردی، دکتر حمیرا، گزیدهٔ متون ادب فارسی، انتشارات زوار چاپ چهارم ۱۳۸۷
- ۲۴- ساروخانی، دکتر باقر، جامعه‌شناسی ارتباط، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ هزدهم ۱۳۸۶
- ۲۵- سلیمی، سید جواد و دیگران، آشنایی با هنرهای نمایشی، انتشارات مدرسه، چاپ هفتم ۱۳۸۶

- ۲۶- سید قطب، ترجمه، گرامی، محمد علی و خسرو شاهی، سیدهادی، عدالت اجتماعی در اسلام، انتشارات سیرت، چاپ بیست و پنجم ۱۳۸۸
- ۲۷- شفق، رضازاده، تاریخ ادبیات ایران، انتشارات آهنگ، چاپ اول ۱۳۶۹
- ۲۸- شفیعی کدکنی، دکتر محمد رضا، شاعر آیینها (بررسی سبک هندی و شعر بیدل) مؤسسه انتشارات آگاه، چاپ دوم ۱۳۶۸
- ۲۹- شیخ شرف الدین مصلح بن عبدالله بر اساس تصحیح فروغی، محمد علی، کلیات سعدی، انتشارات، آستان قدس رضوی، چاپ اول ۱۳۸۶
- ۳۰- شیرازی، شیخ مصلح الدین، سعدی، تصحیح فروغی، محمد علی، کلیات سعدی، تهران، چاپ هشتم، انتشارات موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۸
- ۳۱- صفا، دکتر ذبیح الله، ادبیات در ایران، جلد دوم، انتشارات فردوس سیزدهم، تهران ۱۳۸۶
- ۳۲- صفا، ذبیح الله، گنجینه سخن، انتشارات فردوس، چاپ ششم ۱۳۷۹
- ۳۳- عاطف، عبدالحمید و قرار عبدالغفور، فرهنگ صنف دهم.
- ۳۴- غبار، میر غلام محمد، افغانستان در مسیر تاریخ، مؤسسه انتشارات خاور ۱۳۸۶
- ۳۵- فرخاری، احمد یاسین فرخاری، کتاب درسی صنف یازدهم اول.
- ۳۶- فرخاری، احمد یاسین، ابوالمعالی میرزا عبدالقادر(بیدل)
- ۳۷- قویوم، پوهاند دکتر عبدالقیوم، مروری بر ادبیات معاصر دری.
- ۳۸- ماحوزی، مهدی، برگزیده نظم و نثر فارسی با فارسی و نگارش، چاپ اول ۱۳۶۹
- ۳۹- محقق، دکتر اسدالله، مطالعه روزمره دری، انتشارات دانشگاه ملی زبانهای نوین، اسلام آباد، چاپ اول ۱۹۹۸.م.
- ۴۰- منہاج السراج، قاضی، تصحیح و مقابله، حبیبی، عبدالحی، انتشارات، دنیای کتاب، چاپ اول ۱۳۶۳
- ۴۱- موسوی، دکتر سید فرج الله و دیگران، فارسی عمومی جدید، انتشارات زوار، چاپ سوم ۱۳۸۷
- ۴۲- موسوی، سید فرج الله و محمد، محمد حسین، فارسی مقدماتی، تهران، انتشارات زوار، چاپ دوم ۱۳۸۵
- ۴۳- مولوی، عباسعلی، صنایع ادبی، چاپ اول سال ۱۳۵۹
- ۴۴- مولوی، محمد و مولوی عباسعلی، روش نوین انشا و نامه نگاری، تهران، ناشر حافظ نوین، چاپ سوم ۱۳۸۰
- ۴۵- یاققی، دکتر محمدجعفر، فرزاد، دکتر عبدالحسن، تاریخ ادبیات ایران و جهان، انتشارات شرکت چاپ و نشر کتب‌های درسی ایران، چاپ ششم ۱۳۸۵
- ۴۶- سیدای کرخی، میر محمد سعید، دیوان اشعار، با تصحیح و مقدمه مسعود حسینی هروی

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**